

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlejate nõustamisvajadus

Tallinn
Oktoober 2012

Tellija: Põllumajandusministeerium
Uuring on valminud Euroopa Liidu toetusel.

Projektgrupi koosseis: Triin Vahi (aruande koostaja), Lia Lepane (aruande koostaja), Marje Josing, Mati Reiman, Riina Kippa, Elmar Orro, Ingrid Niklus, Sirje Randrüt, Liina Kuusmaa.

Eesti Konjunktuuriinstituut
Rävala 6 19080 Tallinn
Tel 668 1242
Fax 668 1240
E-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. UURINGU EESMÄRK JA TAUST	6
1.1. Uuringu eesmärk ja ülesanded	7
1.2. Mõisted	7
1.3. Meetod	8
1.4. Valim ja vastanute iseloomustus	10
1.4.1. Mahepõllumajandustootjate iseloomustus	10
1.4.2. Konsulentide ja nõustajate iseloomustus	17
2. MAHETOOTJATE NÕUSTAMISVAJADUS	22
2.1. Nõuandeteenuse kasutamine ja kättesaadavus.....	23
2.2. Nõuandeteenuse kasutamise regulaarsus ja selle põhjused	29
2.3. Erinevate konsulentide ja nõustajate teenuste kasutamine	31
2.4. Rahulolu konsulentide ja teiste nõustajate tööga.....	32
2.5. Nõuande rakendatavus.....	36
2.6. Nõuandeteenuse kasutamise tulemused.....	38
2.7. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused.....	40
2.8. Rahulolu nõuandesüsteemiga ja probleemid mahepõllumajanduses.....	42
2.9. Ettevõtete nõuandevajadus lähiaastatel	50
2.10. Nõuandeteenuse maksumus ja kasutamine ilma nõuandetoetuseta.....	56
3. KONSULENTIDE JA NÕUSTAJATE HINNANGUD JA ARVAMUSED.....	62
3.1. Nõuandeteenuse pakkumine konsulentide ja nõustajate poolt, nõuandeteenuse piirkondlik kättesaadavus.....	63
3.2. Nõuandeteenuse kasutamise initsiatiiv ja regulaarsus	67
3.3. Mahetootjatele osutatud nõuandeteenuse piisavus ja rakendatavus	69
3.4. Mahetootjate nõustamise viisid	70
3.5. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused.....	70
3.6. Mahetootjate konsultatsioonide ja nõuannete vajadus lähiaastatel.....	72
3.7. Nõuandeteenuse maksumus mahetootja jaoks ja kasutamine ilma nõuandetoetuseta	75
3.8. Rahulolu nõuandesüsteemiga ja süsteemi kitsaskohad.....	77
3.9. Mahetootjate nõustamise korraldus	81
3.10. Konsulentide koolituskorraldusest, -vajadusest ja enesetäiendamisest	82
KOKKUVÕTE	90
JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	96

Sissejuhatus

Eestis loetakse mahepõllumajanduse alguseks 1989. a, mil moodustati Eesti Biodünaamika Ühing. Sellest ajast alates on mahepõllumajandus pidevalt arenenud, kasvanud on nii mahepõllumajandusliku maa pindala kui mahetootjate arv. Mahetootmine on laienenud hoogsalt tänu 2000. a kehtestatud mahepõllumajandusliku tootmise toetusele. Kui 2000. a oli mahepõllumajanduslikku maad alla 10 tuh ha ja mahetootjaid 230, siis 2011. a ulatus mahepõllumajandusmaa üle 134 tuh ha (14% kogu põllumajandusmaast) ning mahetootjate arv oli 1431¹.

Mahetoiduturg on arenemisjärgus ja mahetoidumahud väikesed, kuid teadlikkus mahetoidust ja tarbijate hulk kasvab igal aastal. Suurenenud nõudlus ja mahesektori kiire areng tingib vajaduse kvaliteetse, professionaalse ja mahetootjate ootustele vastava nõuandeteenuse järele. Nõuandeid vajavad nii alles mahepõllumajandusega alustanud ettevõtjad kui ka tegutsevad mahetootjad, kes laiendavad ja mitmekesistavad oma tegevusi, alustavad töötlemisega jne.

Eesti nõuandesüsteem on aastate jooksul teinud läbi mitmeid organisatoorseid muutusi, kuid konsulendid ja nõustajad on järjepidevalt abistanud paljusid põllumajandustootjaid. Põllumajandustootjate nõustamisvajadust on analüüsitud mitmes varasemas uuringus, kuid seni pole uuringutes eraldi välja toodud, milline on olukord ja rahulolu nõustamisega mahepõllumajandustootjate seas. Nõustamisvajadus sõltub mitmetest asjaoludest nagu mahetootja kogemused, teadmised, tootmise suurus, tegevusvaldkond jne. Rahulolu tekitav nõuanne lähtub mahetootja vajadustest, toetub parimatele praktikatele ja viimastele teadustulemustele.

Mahepõllumajandustootjate nõustamisvajaduse väljaselgitamisel tuginetakse käesolevas uuringus nii mahetootjate endi kui ka neid nõustavate konsulentide ja nõustajate arvamustele ja ettepanekutele. Uuringus tuuakse välja, kas ja kui sageli kasutavad mahetootjad nõustamisteenust, millised on valdkonnad, milles nõuannet kõige enam vajatakse, kuidas ollakse rahul nõuandeteenuse kvaliteediga, milline on nõustamise efektiivsus ning kas nõuandeteenus vastab mahetootjate huvidele. Lisaks analüüsitakse üldist rahulolu nõuandesüsteemiga ning mahetootjate ja konsulentide arenguplaane lähitulevikuks.

Uuringutulemustele tuginedes töötati välja ettepanekud, et arendada nõuandeteenust mahetootjatele soovitud suunas ning tõsta selle kvaliteeti. Samuti on oluline tõsta mahetootjate teadlikkust nõuandeteenusest ja potentsiaalsete kasutajate hulka. Suurenenud teadlikkus ja otsustusvõimekus tõstavad mahetootjate tegevuse efektiivsust ja mahetoodete kvaliteeti, mis omakorda toetavad mahesektori arengut Eestis.

Mahetootjate nõustamisvajaduse uuringu viis läbi Eesti Konjunktuuriinstituut 2012. a. Uuring on valminud Põllumajandusministeeriumi tellimisel koostöös mahetootjate, konsulentide ja nõustajate ning mahepõllumajanduse organisatsioonide esindajatega. Uuringu läbiviimist toetas Euroopa Liit.

¹ Mahepõllumajandus Eestis 2011. Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Tallinn, 2012.

1. UURINGU EESMÄRK JA TAUST

1.1. Uuringu eesmärk ja ülesanded

Mahetootjaid nõustatakse Eestis üleriikliku, kõigile põllumajandustootjatele mõeldud nõuandesüsteemi raames. Mahepõllumajandussektori areng ja spetsiifika annab eelduse arvata, et mahepõllumajandustootjate nõuannete ja konsultatsioonide vajadus erineb mõnevõrra tavapõllumajandustootjatest.

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli välja selgitada valdkonnad, milles mahetootjad nõuannet kõige enam vajavad, anda ülevaade mahetootjatele suunatud nõuandeteenuse kvaliteedist, kasutamisest, efektiivsusest ning vastavusest tootjate nõudmistele. Uuringusse on lisatud ettepanekud nõuandeteenuse arendamiseks mahetootjatele soovitud suunas.

Uuringu ülesanded olid järgmised:

- analüüsida nõuandeteenuse praegust kasutamist;
- hinnata rahulolu nõuandeteenuse kvaliteediga ja selle kättesaadavust;
- hinnata rahulolu nõuandesüsteemiga;
- välja selgitada mahetootjate ja konsulentide, nõustajate ootused lähiaastateks.

1.2. Mõisted

Nõuanne on korrastatud teave, mis on kliendile antud otsuse tegemiseks lähtuvalt tema huvidest, vajadustest, võimalustest ja piirangutest. Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandesüsteemi arengukava loeb nõuandeteenusteks:

- nõuetele vastavuse alast nõustamist;
- tööohutuse ja tervishoiu alast nõustamist;
- spetsiifilist nõustamist traditsiooniliste põllumajandusvaldkondade tootmise, turustamise- ja majandusalastes küsimustes;
- spetsiifilist nõustamist mittetraditsioonilistes tootmisvaldkondades ja tegevusaladel, sh mitmekesistamine, mahepõllumajandus, saaduste töötlemine jms;
- toetuste taotlemise alast nõustamist;
- koostööle, ühistegevusele, kogukonna arengule ja kogemuste vahetamisele jm võrgustiku arendamisele suunatud teabe- ja nõustamistegevusi;
- muud teabe- ja nõustamisteenusid sh raamatupidamisteenus.²

Nõuandeteenus võib olla nii individuaal- kui ka grupinõuanne (koolitused, info- ja teabepäevad, sh kohustuslikud ja mittekohustuslikud), interneti ja telefoni teel antav nõuanne, riigi poolt finantseeritav tasuta nõuanne (2 tundi), toetusega või toetuseta nõuanne. Nõuandeteenust pakuvad konsulendid, kes on kutset omavad nõustajad, kes tegelevad nõuandetegevusega põllumajanduse ja/või maaelu arengu valdkonnas. Nõuandeteenuse eest on põllu-

² Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandesüsteemi arengukava aastateks 2012-2020. Kinnitatud 06.06.2011 Ühise tegutsemise kokkuleppega liitunute koosolekul.

majandustootjatel võimalik taotleda nõuandetoetust³. Toetatavat nõuandeteenust saab osutada vaid kehtiva kutsega ja nõuandekeskusega lepingulises suhtes olev konsulent, kellega mahepõllumajandustootja sõlmib nõustamislepingu. Peale nõustamist ja selle eest tasumist on mahetootjal võimalus taotleda osaliselt tagasi nõuandeteenuse maksumus.^{4 5 6} Lisaks üleriiklikust nõuandesüsteemist pakutavale nõuandeteenustele korraldavad koolitusi ja pakuvad nõustamist mitmed organisatsioonid nagu Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, PRIA, Jõgeva Sordiaretuse Instituut, Eesti Maaülikool, Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Öko-loomiliste Tehnoloogiate Keskus jne.

Varasemates uuringutes ja käesoleva uuringu tööseminaril ilmnnes, et põllumajandustootjad ei pruugi mõisteid “konsulent”, “nõustaja”, “nõuandeteenus”, “nõuandesüsteem” üheselt mõista. Näiteks võib mahetootja konsulendi all mõelda nii konsulenti nõuandekeskusest, teadlast, sisendimüüjat ja nõustamise all ka naabrimehe, tuttava arvamust. Seetõttu ei piirduta käesolevas uuringus ainult konsulentide poolt pakutavate teenustega, vaid küsitakse nõustajate kohta laiemalt. Töös kasutatakse mõisteid “nõustajad” ja “konsulendid ja teised nõustajad”, kusjuures küsimuste juures täpsustati, kas mõeldakse saadud nõuannet “konsulendilt nõuandekeskusest”, “nõustajalt väljastpoolt nõuandekeskust (sh teadlastelt)”, “müügimeestelt; väetiste, seadmete jms maaletootjalt” või kelleltki teiselt. Mõiste “nõuandeteenus” asemel otsustati kasutada mõistet “nõustamine” ning mõistele “nõuandesüsteem” lisati täpsustus: “Nõuandesüsteemi all mõeldakse koordineerivat keskust ja 15 maakondlikku nõuandekeskust”.

1.3. Meetod

Mahetootjate nõustamisvajaduse uurimisel kasutati mahetootjate ja konsulentide, nõustajate eksperthinnanguid antud valdkonna kohta viimasel kolmel aastal, st aastatel 2010-2012.

Uuringu küsitluslehtede koostamiseks tutvuti varasemate uuringutega ja kohtuti ekspertidega mahepõllumajanduse ja nõuandeteenuse alal. Esimene kohtumine ja küsitluste arutelu toimus Põllumajandusministeeriumi esindajate Eve Aderi, Margot Pomerantsi ja Hanna Kreeniga. Tööseminaril, mis viidi läbi 13. juunil 2012. a, osalesid Eve Ader Põllumajandusministeeriumist, Egon Palts Põllumajandusametist ja Andres Õunmaa Maaelu Edendamise Sihtasutusest. Lisaks saatsid enne ja peale tööseminari toimumist täiendusi, arvamusi, ettepanekuid ja väljendasid nõusolekut küsimustikega Kaja Kesküla (TÜ Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik), Aili Taal (MTÜ Virumaa Mahetootjad), Elen Peetsmann (Eesti Maaülikooli Mahekeskus), Aigar Suurmaa (Tartu Maamajanduse Nõuandekeskus), Jaak Sünt (MTÜ Läänemaa Mahetootjate Selts), Karin Hüva (Eesti Biodünaamika Ühing), Kai Kalmann (Põllumajandusministeerium) ja Anne Pöder (Eesti Maaülikool).

³ Siinkohal on mõeldud Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) nõuandetoetust (Maaelu Arengukava (MAK) meedet 1.3)

⁴ Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandesüsteemi arengukava aastateks 2012-2020. Kinnitatud 06.06.2011 Ühise tegutsemise kokkuleppega liitunute koosolekul.

⁵ Kutsestandard "Konsulent IV, V". [<http://www.maainfo.ee/index.php?page=25>]. 12.10.2012.

⁶ Abiks taotlejale. Nõuandetoetus (MAK meede 1.3) 2012. PRIA, 2012. [http://www.pria.ee/et/toetused/valdkond/nouanne_koolitus_arendamine/nouandetoetus_2012/]. 12.10.2012

Mahetootjate küsimustikuga analüüsi järgmisi teemasid:

- nõuandeteenuse kasutamine ja kättesaadavus;
- enamlevinud nõustamise viisid;
- nõuandeteenuse kasutamise regulaarsus ja selle põhjused;
- erinevate konsulentide ja nõustajate teenuste kasutamine;
- rahulolu konsulendi, nõustaja tööga ja konsulendi, nõustaja hõivatus nõuandeteenuse osutamisega;
- nõuande rakendamine;
- nõuandeteenuse kasutamise tulemused;
- nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused;
- rahulolu nõuandesüsteemiga, mahetootjate suuremad probleemid ja mahetootjatele meelepärase nõustamise korraldus;
- mahetootjate hinnangud oma nõuandevajadusele lähiaastatel;
- nõuandeteenuse maksumus ja valmisolek kasutada nõuannet ilma nõuandetoetuseta.

Konsulentide ja nõustajate küsimustikuga analüüsi järgmisi teemasid:

- nõuandeteenuse pakkumine;
- nõustamise viisid ja hinnangud nõuandeteenuse piisavusele;
- nõuandeteenuse kasutamise initsiatiiv, kasutamise regulaarsus;
- nõuande rakendamine;
- nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused;
- konsulentide ja nõustajate hinnangud mahetootjate nõuandevajadusele lähiaastatel;
- rahulolu nõuandesüsteemiga, süsteemi kitsaskohad ja mahetootjate nõustamise edasine korraldus;
- hinnangud nõuandeteenuse maksumusele mahetootja jaoks ja teenuse kasutatavusele ilma toetuseta;
- konsulentide ja nõustajate enesetäiendusvõimalused.

Mahetootjate ja konsulentide küsitluslehed on toodud lisades 1 ja 2.

Mahetootjate ja konsulentide küsitlus viidi läbi 8. augustist kuni 31. augustini 2012. a. Mahetootjaid küsitleti kirjaliku küsitluse teel, küsimustikud saadeti 1374 mahetootjale, sh 1147 veebipõhiselt ja 227 otsepostitusena paberil. Konsulente ja nõustajaid küsitleti kirjalikult ainult veebipõhise küsimustiku teel. Peale esmast saatmist 8. augustil toimus küsitluse läbiviimise teisel nädalal, 16. augustil veebipõhiste ankeetide kordussaatmine. Suurematele mahetootjatele helistati kolmandal küsitluse nädalal küsimustiku täitmise osas üle.

Küsitlusandmete töötlemiseks kasutati andmetöötluspaketti SPSS for Windows version 10. Uuringute tulemused on toodud lisades 3 ja 4 ja vastused lahtistele küsimustele lisades 5 ja 6. Mahetootjate tulemusi on lisaks üldjaotusele analüüsitud maakondade, tootmisvaldkondade (mahetaime- ja maheloomakasvatavad), mahetootjana tegutsemise aja, ettevõtlusvormi, mahe-

põllumajandusliku maa suuruse, vanuse ja nõuandeteenuse (mitte)kasutajate lõikes. Aruandes on need tulemused toodud valikuliselt, lisas 9 täielikult.

Mahetootjate nõustamisvajadust ei ole varem analüüsitud, mistõttu on käesoleva uuringu tulemusi võrreldud uuringute tulemustega, mis kaasasid kõiki põllumajandustootjaid (sh mahepõllumajandustootjaid). Seetõttu ei ole tulemused üks-ühele võrreldavad, vaid nende põhjal saab teha järeldusi üldiste suundumuste kohta. Võrdlusandmetena on käesolevas töös kasutatud alljärgnevat uuringuid.

- Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Maaelu Arengu Instituut, Tartu, 2007.
- Põllumajandustootjate rahulolu nõuandeteenuste kvaliteediga. Resta OÜ, 2007.
- Eesti nõuandesüsteemi arenguvõimalused. Kera OÜ, Tartu, 2009.
- Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Eesti Maaülikool, Tartu, 2010.

1.4. Valim ja vastanute iseloomustus

Mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlejate nõustamisvajaduse uuringu aluseks olevate küsitluste läbiviimiseks moodustati kaks valimit – mahepõllumajandustootjate valim ning konsulentide ja nõustajate valim.

Mahetootjate uuringu üldkogumi moodustasid PRIA andmetel aastatel 2010-2012 mahepõllumajandusliku tootmise toetust taotlenud põllumajandustootjad, keda oli kokku 1555. Valimist jäeti välja sel perioodil tegutsemise lõpetanud mahetootjad ning välistati küsimustiku saatmine mitmekordselt ühele e-posti aadressile. Mahetootjate valimi suuruseks oli 1374 tootjat. Küsimustikule vastas 471 mahetootjat, st 34% mahetootjatest (tabel 1.4.1).

Konsulentide valimi moodustasid Maaelu Edendamise Sihtasutuse hallatava koordineeriva keskuse andmebaasis olevad konsulendid ja nõustajad (v.a metsanduse valdkonna konsulendid ja nõustajad). Valim sai täiendust Põllumajandusministeeriumi poolt saadetud kontaktide ning maakondlike nõuandekeskuse nimekirjades olnud konsulentide ja nõustajate näol. Konsulentide küsitluse valimi suurus oli kokku 156 inimest, kellest küsitlusele vastas 74, seega moodustas vastanute osakaal valimist 47% (tabel 1.4.1).

Tabel 1.4.1. Valimi suurus, vastanute arv ja vastamise määr

	Valim	Vastanute arv	Vastamise määr
Mahetootjad	1374	471	34,2%
Konsulendid, nõustajad	156	74	47,4%

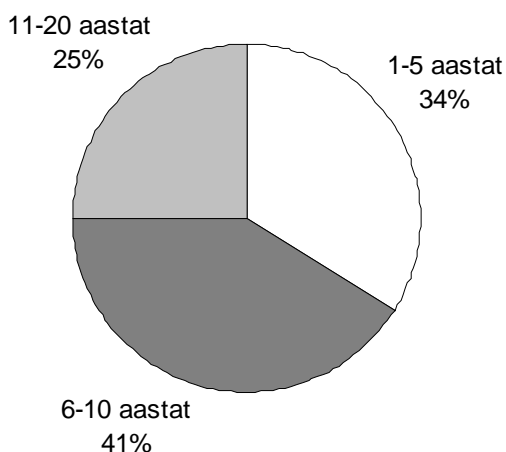
1.4.1. Mahepõllumajandustootjate iseloomustus

Mahepõllumajandustootjate küsitlusele vastas 471 ettevõtjat. Neid iseloomustatakse ettevõtlusvormi, mahepõllumajanduses tegutsetud aastate arvu, ettevõtja vanuse, haridustaseme, põllu-

majanduslase hariduse, mahepõllumajandusliku maa suuruse, kogukäibe, tegutsemise maa-konna, tootmisvaldkondade ning lähituleviku arenguplaanide alusel.

Mahepõllumajandustootjad tegutsesid valdavalt (72% vastanutest) füüsilisest isikust ettevõtjate-na (FIE). Seega olid küsitlusele vastanud mahetootjad peamiselt väikeettevõtjad. Äriühingu vormis – osäühingu (OÜ) või aktsiaseltsina (AS) – tegutses 27% mahetootjatest. Alla 1% vastan-
test märkis oma ettevõtlusvormiks muu vastuse – neist kaks tegutses mittetulundusühinguna ja üks ettevõtja oli nii FIE esindaja kui OÜ juhatuse liige. Varasemate aastate uuringutes on samuti olnud FIE-de osakaal suurim (Maaelu Arengu Instituut 2007 (71% vastanutest)⁷, Eesti Maaüli-
kool 2010 (58%)⁸). Eesti Maaülikooli uuringus oli äriühingute osakaal suurem – 41% vastanutest.

Mahepõllumajandusliku tootmise tunnustamisega algab ettevõttel ülemineku-aeg, mil saadakse mahepõllumajanduse toetust ja täidetakse nõudeid. Sel perioodil (kokku kaks aastat) puudub mahepõllumajanduslikult toodetud toodete mahedana turustamise õigus. Küsitluses paluti mahetootjatel märkida ettevõtte tunnustamise ja mahepõllumajanduse registrisse kandmise aeg, mille järgi leiti mahepõllumajandustootjana tegutsetud aeg. Tavapõllumajandustootjana tegutsemist ei ole siinkohal arvesse võetud. Keskmiselt olid ettevõtjad mahepõllumajandusega tege-
lenud 7,5 aastat. Vastanute hulgas oli nii alles mõni aasta tagasi alustanud mahetootjaid kui ka juba staažikaid mahetootjaid, kes tegutsesid juba 1993. a. Kokkuvõttes oli enim (41% vasta-
nutest) 6-10 aastat tegutsenud mahetootjaid, üle kolmandiku (34%) oli 1-5 aastat mahetootmise-
ga tegeleenud ja neljandik üle 10 aasta tegutsenud mahetootjad (joonis 1.4.1).

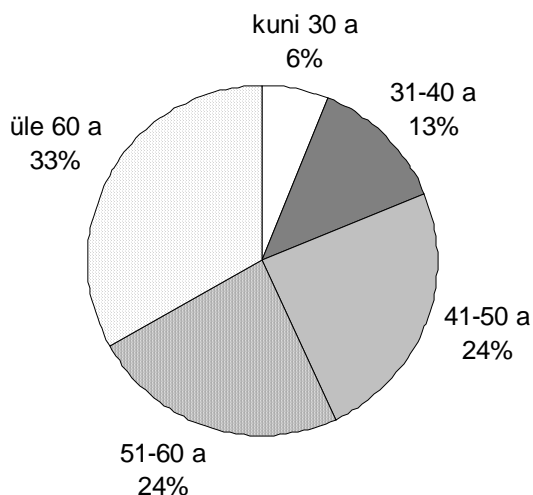
Joonis 1.4.1. Mahepõllumajandustootjana tegutsetud aastate arv (% vastanud mahetootjatest, n=466)

Mahepõllumajandustootjad olid pigem vanemaalised – 33% vastanutest olid üle 60-aastased, 24% 51-60-aastased ja 24% 41-50-aastased (joonis 1.4.2). Alla 40-aastaseid ettevõtjaid oli

⁷ Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Maaelu Arengu Instituut, Tartu, 2007.

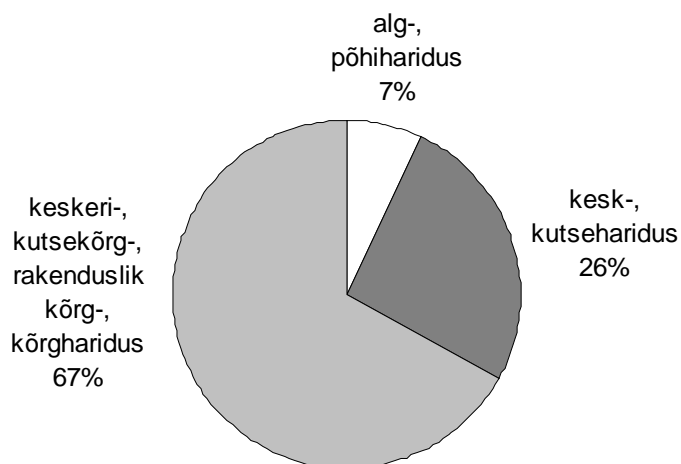
⁸ Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile. Eesti Maaülikool, Tartu, 2010.

vastanute hulgas ligi viiendik, sealjuures 31-40 aasta vanuseid 13% ja kuni 30-aastaseid 6%. Kogu põllumajandussektoris on üldine probleem ja mure järeltuleva põlvkonna pärast: noored inimesed lahkuvad linnadesse ja valivad elukutsed, mis ei ole seotud põllumajandusega ning tööga maal. 2007. a Maaelu Arengu Instituudi uuringus oli samuti vanemaealiste põllumajandustootjate osakaal suurim, kuigi mitte nii suur kui käesolevas uuringus (üle 60-aastaseid 18%, viiekümnendates 21%, neljakümnendates 30% ja kuni 40-aastaseid inimesi 31%).

Joonis 1.4.2. Mahepõllumajandustootjate vanuseline jaotus (% vastanud mahetootjatest, n=466)

Suuremal osal (67%) mahetootjatest oli kolmanda taseme haridus (keskeri-, kutsekõrg-, rakenduslik kõrg- või kõrgharidus) (joonis 1.4.3). 26% mahetootjatest olid kesk- või kutseharidusega ja 7% alg- või põhiharidusega. Põllumajandusalast haridust omasid peaaegu pooled (48%) küsitlusele vastanutest. Põllumajandusalase erihariduse olid saanud 61% kõrgharidusega mahetootjatest. Maaelu Arengu Instituudi 2007. a uuringus omasid samuti pooled vastanutest põllumajanduslikku erialaharidust.

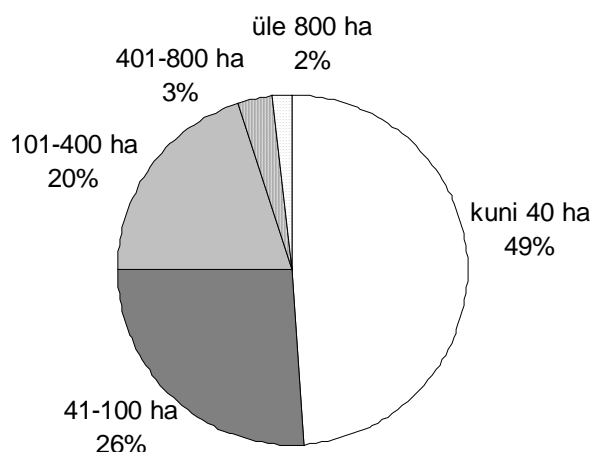

Joonis 1.4.3. Mahepõllumajandustootjate haridustase (% vastanud mahetootjatest, n=462)

2011. aastal oli Eestis mahepõllumajanduslikku maad juba üle 134 tuh ha (14% kogu Eesti põllumajandusmaast). Kohalikud mahepõllumajanduse ettevõtted on lähiaastatega kasvanud – 2011. a oli maheettevõttel mahepõllumajanduslikku maad keskmiselt 94 ha⁹, kuid 2010. a 90 ha¹⁰ ja 2009. a 80 ha¹¹.

Lisaks mahepõllumajanduslikule maale võib ettevõtja harida ka tavapõllumajandusmaad, mida käesolevas uuringus ei analüüsitud. Küsitlusest selgus, et 49% ettevõtjatest olid väiketootjad, kellel oli kuni 40 ha mahepõllumajandusliku maad, 26% vastanutest omas 41-100 ha mahepõllumajandusmaad ja 25% vastanutel oli üle 100 ha maad (joonis 1.4.4). Võrdlus varasemate uurin-
gutega näitab, et mahetootjad on üldiselt väiksemad kui tavapõllumajandustootjad. Nii oli enam kui 100 ha haritavat pinda Maaelu Arengu Instituudi 2007. a uuringus 35% vastanutel, Kera OÜ 2009. a¹² uuringus 38% küsitletutel ja Eesti Maaülikooli 2010. a uuringus 65% vastanutel.

Küsitlusele vastanud FIE-d olid pigem väiketootjad (kuni 40 ha mahemaad omas 54% vastajarühmast) ning äriühingud (OÜ, AS, MTÜ) suuremad tootjad (üle 100 ha mahemaad oli 41%) (lisa 9).

Joonis 1.4.4. Mahepõllumajandusliku maa suurus (% vastanud mahetootjatest, n=470)

Mahetootjate kogukäive varieerus 2011. aastal väga suures ulatuses. Kuni 4000 € suuruse aastakäibega ettevõtjaid oli küsitlusele vastajatest 38%, 4001-8000 € 19%, 8001-25 000 € 19% ja üle 25 000 € 24% (joonis 1.4.5).

83% FIE-del ja 58% äriühingu vormis tegutsevatel ettevõtjatel jäi 2011. a käive alla 25 000 €. Kuni 40 ha mahepõllumajanduslikku maad omavatel mahetootjatel oli 65%-l käive alla 4000 € seevastu suurtest, enam kui 100 ha mahepõllumajanduslikku maad omavatest tootjatest 65%-l oli käive üle 25 000 € (lisa 9)

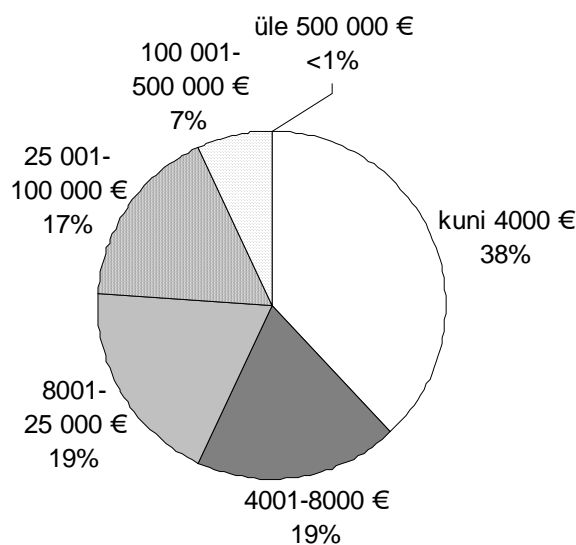
⁹ Mahepõllumajandus Eestis 2011. Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Tallinn, 2012.

¹⁰ Mahepõllumajandus Eestis 2010. Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Tallinn, 2011.

¹¹ Mahepõllumajandus Eestis 2009. Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Tallinn, 2010.

¹² Eesti nõuandesüsteemi arenguvõimalused. Kera OÜ, Tartu, 2009.

Mahetootjate 2011. aasta kogukäive sisaldab nii müüdnud mahe- (sh mahedalt ja mittemahedalt müüdnud mahetoodang) kui ka tavapõllumajandustoodangu käivet. Kogukäivet analüüsiti seetõttu, et mahedana müüdnud mahetoodangu käivet võis tootjatel olla tagantjärele üsna keeruline hinnata.

Joonis 1.4.5. Mahepõllumajandustootjate jaotus kogukäive alusel 2011. a (% vastanud mahetootjatest, n=438)

Mahepõllumajandusega tegeletakse üle Eesti. Enim mahepõllumajandustootjaid tegutses 2011. aastal Võru (12% Eesti mahetootjatest), Saare (10%) ja Tartu (10%) maakonnas (tabel 1.4.2).

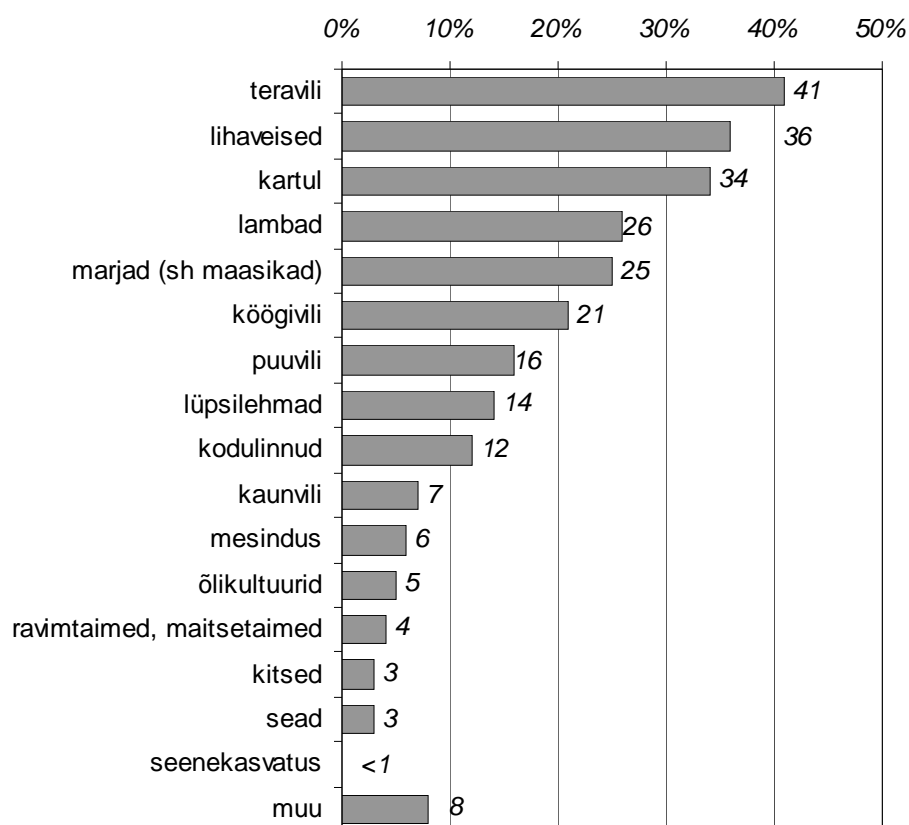
Tabel 1.4.2. Eesti mahetootjate ja küsitlusele vastanud mahetootjate maakondlik jaotus

	Eesti mahetootjad 2011. a ¹³	% Eesti mahetootjatest	Vastanud mahetootjate arv	% vastanud mahetootjatest
Tartu maakond	147	10	56	12
Saare maakond	147	10	52	11
Võru maakond	169	12	52	11
Pärnu maakond	136	10	41	9
Viljandi maakond	141	10	40	8
Rapla maakond	95	7	38	8
Hiiu maakond	88	6	32	7
Põlva maakond	87	6	30	6
Jõgeva maakond	65	4	26	6
Lääne maakond	82	6	24	5
Lääne-Viru maakond	54	4	22	5
Valga maakond	70	5	20	4
Harju maakond	65	4	16	3
Järva maakond	53	4	13	3
Ida-Viru maakond	32	2	9	2
Kokku	1431	100	471	100

¹³ Mahepõllumajandus Eestis 2011. Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Tallinn, 2012.

Käesolevale küsitlusele vastas samuti mahepõllumajandustootjad kõikidest maakondadest üle Eesti (tabel 1.4.2). Kõige enam vastas ettevõtjaid Tartu (12% vastanutest), Saare (11%) ja Võru (11%) maakonnast. Ülejäänud maakondadest vastas ettevõtjaid alla kümnendiku kõigist vastanutest.

Mahepõllumajandustootjad (sh üleminekuajal olevad) tegelesid 2011. a keskmiselt 2,6 valdkonnaga. Maksimaalselt tegeles üks mahetootja kümne valdkonnaga. Kõige levinumad tootmisvaldkonnad olid teravilja (41% vastanutest), lihaveiste (36%), kartulite (36%), lammaste (26%), marjade (sh maasikate) (25%) ja köögivilja (21%) kasvatamine (joonis 1.4.6). Alla viiendiku tegeles puuvilja kasvatamisega (16% vastanutest), lüpsilehmade (14%) ja kodulindude pidamisega (12%). Kõige vähem, alla kümnendiku mahetootjatest tegeles kaunviljade, mesinduse, õlikultuuride, ravim- ja maitsetaimede, kitsede, sigade ning seente kasvatusega. Muude tootmisvaldkondadena (8% vastanutest) nimetati hobusekasvatust, heintaimede kasvatust, rohumaad, köögivilja seemnekasvatust, küülikukasvatust, saadusi mitteharitavatelt aladelt jne (lisa 5).

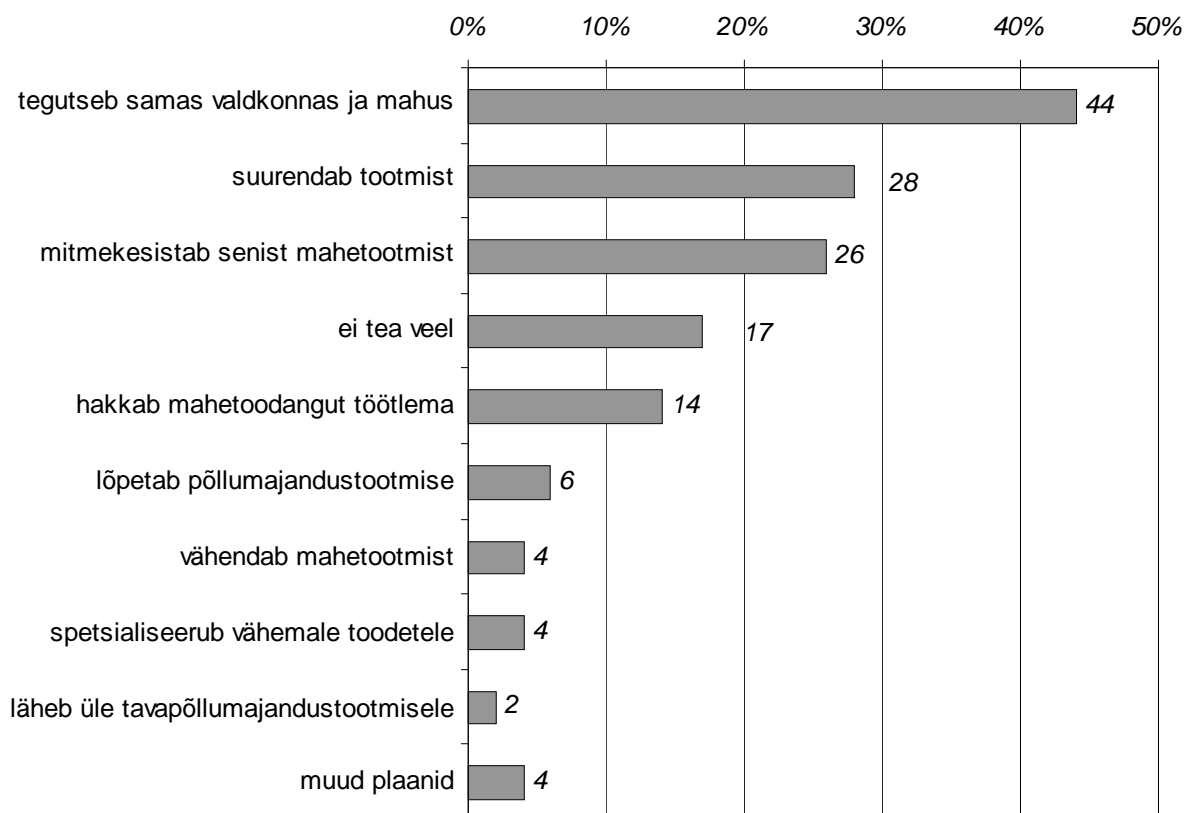

Joonis 1.4.6. Mahepõllumajandusliku tootmise (sh üleminekuajal) valdkonnad 2011. a (% vastanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=471)

Ettevõtjatest 69% tegeles mahelooma- ning 31% üksnes mahetaimekasvatusega. Veidi enam kui pooled maheloomakasvatajatest tegelesid samaaegselt ka mahetaimekasvatusega.

Mahepõllumajandustootjad olid lähituleviku osas suhteliselt positiivselt meelestatud. Samas valdkonnas ja mahus plaanis jätkata 44% mahetootjatest (joonis 1.4.7). Oma toodangut kavatses

lähiaastatel suurendada 28% vastanutest, mahetootmist soovis mitmekesistada 26% ja hakata töötlema 14% vastanutest. Nimetatud tegevusi plaanisid enam nooremad inimesed, so kuni 40-aastased, äriühingud, suurtootjad (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad) ja mahetootmist viimase viie aasta jooksul alustanud mahetootjad (lisa 9).

Joonis 1.4.7. Mahepõllumajandustootja tulevikuplaanid lähiaastateks (% vastanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=471)

Oma tuleviku suhtes mahepõllumajanduse tootjana ei olnud kindlad 17% vastanutest (joonis 1.4.7). Lähiaastate suhtes pigem negatiivselt meelestatud mahetootjad olid vähemuses – põllumajandustootmise plaanis lõpetada 6% vastanutest, mahetootmist kavatses vähendada 4%, spetsialiseerumist vähemale arvule toodetele kavandas 4% ja üleminekut tavapõllumajanduslikule tootmisele plaanis 2% vastanutest. Ebakindlamad ja tuleviku suhtes negatiivsemalt meelestatud olid vanemaealised (üle 60-aastased), väiketootjad (kuni 40 ha mahepõllumajandusmaad) ja FIE-d (lisa 9). Muude plaanide (4% vastanutest) all märgiti mahetootmise üleandmist lastele, rendile andmist, tulevikuplaanide sõltumist vanusest ja tervislikust seisundist, mahepõllumajanduspoliitikast ja toetustest alates 2014. aastast (lisa 5).

Kokkuvõttes olid mahepõllumajandustootjate väljavaated lähiaastate suhtes üsna positiivsed ja samasuunalised varasema aasta uuringu tulemustega. Maaelu Arengu Instituudi 2007. a uuringus leidis 43% ettevõtjatest (2012. a 44%), et tegevus ja maht jääb lähitulevikus samaks, tegevust plaanis laiendada 33% (2012. a suurendada 28%) ja mitmekesistada 19% (2012. a 26%) põllumajandustootjatest. Muid vastusevariante valis alla kümnendiku ettevõtjatest –

tegevuse plaanis lõpetada 9% (2012. a 6%), ei osanud öelda 6% (2012. a 17%), vähendada 5% (2012. a 4%) ja muuta senist tootmisvaldkonda 4% vastanutest.

1.4.2. Konsulentide ja nõustajate iseloomustus

Konsulentide küsitluse valim ja vastanute iseloomustus nõuandekeskuste lõikes on toodud tabelis 1.4.3. Küsitlusvalim esindab konsulentide üldkogumit piirkonniti.

Tabel 1.4.3. Konsulentide üldkogumi ja vastanute iseloomustus

	Küsitluse valim ¹⁴		Vastanud	
	arv n=156	% 100%	arv n=74	% 100%
Abiks Põllumehele	11	7	8	11
Harju Taluliidu Nõuandekeskus	8	5	3	4
Hiiumaa Nõuandekeskus	3	2	1	1
Ida-Virumaa Talupidajate Liit, Viru Nõuandekeskus	4	3	2	3
Jõgeva Tootjate Liidu Nõuandekeskus	2	1	1	1
Läänemaa Nõuandekeskus	8	5	5	7
Põlvamaa Põllumeeste Liidu Nõuandekeskus	13	8	3	4
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus	12	8	8	11
Rapla Nõuandjate Ühendus	3	2	3	4
Saarte Nõuandekeskus	17	11	5	7
Tartumaa Põllumeeste Liit, Tartu Maamajanduse Nõuandekeskus	19	12	8	11
Valgamaa Põllumeeste Liit, Valgamaa Nõuandekeskus	15	10	6	8
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing	7	4	5	7
Virumaa Põllumeeste Liit, Lääne-Virumaa Põllumajanduse Nõuandekeskus	9	6	6	8
Võrumaa Talupidajate Liidu Nõuandekeskus	9	6	3	4
Piirkondliku nõuandekeskusega mitteseotud	16	10	7	9

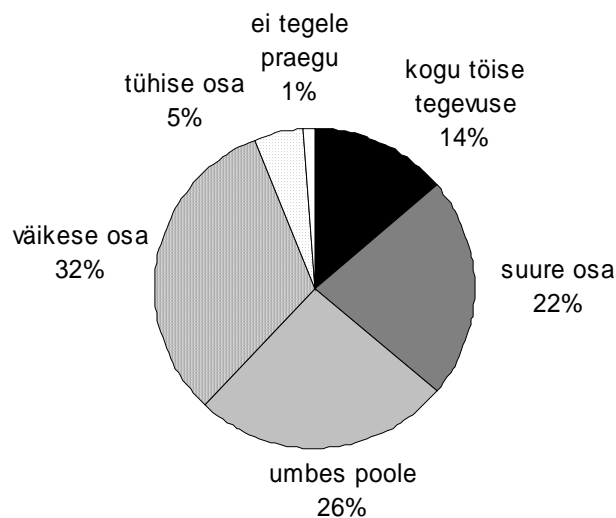
Konsulendid ja nõustajad tegutsevad üle Eesti, mistõttu seotus konkreetse maakonna nõuandekeskusega ei näita üheselt tegevuspiirkonda. Konsulentide ja nõustajate hinnangud oma nõuandmise sagedusele maakondades aastatele 2010-2012 näitavad, et üle Eesti käis sageli nõu andmas 35% ja harva 31% konsulentidest (vt ptk 3.1, konsulentide ja nõustajate hinnangud nõuandmise sagedusele maakondades aastatel 2010-2012). Seega kokku 66% konsulentidest ja nõustajatest tegutses üle Eesti. Ainult maakondades pakutakse nõu vastajate hinnangul pigem harva kui sageli

Nõuandeteenuse pakkumine ei ole enamasti konsulentidele täistööajaga töö. Kolmandikul konsulentidest (32%) moodustas see väikese osa, neljandikul (26%) umbes poole teisest

¹⁴ Konsulentide seotus nõuandekeskustega on määratletud pikk.ee portaali andmete põhjal

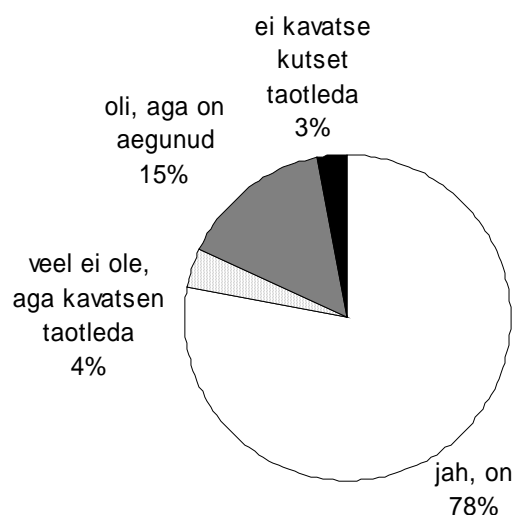
tegevusest. Vaid iga seitsmes konsulent tegeles ainult nõuandeteenuse pakkumisega (14%) ja igal viiendal (22%) kulus selleks suurem osa teisest tegevusest. (joonis 1.4.8)

Võrreldes Kera OÜ 2009. a läbiviidud nõustajate küsitluse tulemustega haarab nõustamis-tegevus üha suurema osa konsulentide ja nõustajate teisest tegevusest. Kui 2009. aastal vastas 79-st uuringus osalenud konsulendist 19%, et nõustamine moodustab tühise osa teisest tegevusest või sellega hetkel ei tegeleta ja 30%, et nõustamine haarab enamuse või suurema osa teisest tegevusest, siis käesolevas uuringus olid vastavad osakaalud 6% ja 36%. Kui 2009. a märkis 18% vastanutest, et nõustamine haarab umbes poole teisest tegevusest, siis 2012. aastal juba 26%. Kolmandikul konsulentidest (2009. a 33% ja 2012. a 32%) kulus nõustamisele väike osa teisest tegevusest.

Joonis 1.4.8. Nõustamistegevuse osakaal konsulentide teisest tegevusest (% vastanud konsulentidest)

78% uuringus osalenud konsulentidest ja nõustajatest omas kehtivat kutsetunnistust, 22%-l seda ei olnud, kusjuures neist 15%-l oli kutsetunnistus aegunud, 4% alles kavatses ja 3% ei kavatsenudki kutsetunnistust taotleda (joonis 1.4.9). 2009. a Kera OÜ nõustamisvajaduse uuringu andmetel omas kehtivat kutsetunnistust 77% vastanutest ja 23%-l seda polnud, kusjuures kutset kavatses taotleda 14%, 3% oli tunnistus aegunud ja 6% ei soovinudki kutset taotleda. Uuringutevahelisel perioodil on kutsetunnistusega konsulentide proportsioon jäänud samaks, kuid 2012. aastaks olid mitmetel konsulentidel kutsetunnistused aegunud ja huvi kutsetunnistuse taotlemise vastu vähenenud.

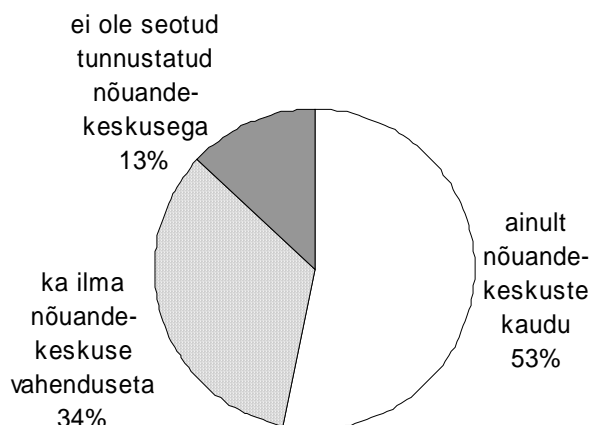
Joonis 1.4.9. Kehtiva konsulendi kutsetunnistuse olemasolu (% vastanud konsulentidest, n=74)

Ülevaade kehtiva kutsetunnistuse omamisest valdkonniti on toodud tabelis 1.4.4. Tabelis on esitatud andmed vaid nende valdkondade kohta, kus vastajaid oli viis või enam. Valdav enamus konsulentidest ja nõustajatest omas enda sõnul kehtivat kutsetunnistust, osakaal oli sõltuvalt valdkonnast vahemikus 75-100%. Sõltuvalt valdkonnast oli kuni veerandil konsulentidest kehtiv kutsetunnistus aegunud. Mahetaimekasvatuse valdkonnas omas kehtivat kutsetunnistust 80% vastanutest ja 20% oli kutsetunnistus aegunud, maheloomakasvatuse valdkonnas vastavalt 89% ja 11% ning maheaianduse valdkonnas 80% ja 20%.

Tabel 1.4.4. Kehtiva konsulendi kutsetunnistuse olemasolu valdkonniti (% vastava valdkonna konsulentidest)

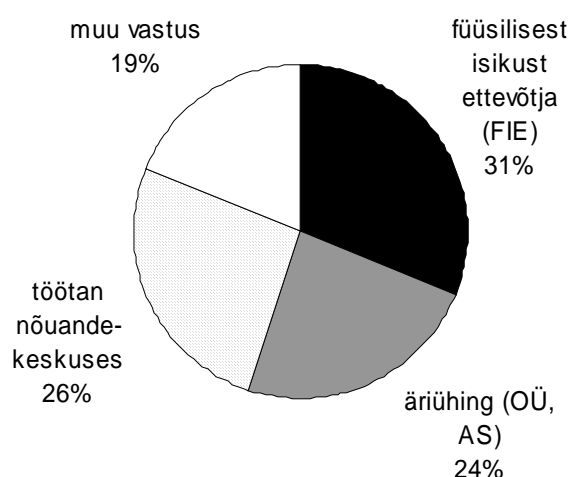
	Vastanud konsulentide ja nõustajate arv	On kehtiv konsulendi kutsetunnistus	Ei ole kehtivat konsulendi kutsetunnistust, aga kavatsen taotleda	Oli kehtiv konsulendi kutsetunnistus, aga on aegunud	Ei kavatsegi kutset taotleda
	arv	%	%	%	%
Taimekasvatus	19	84	-	16	-
Mahetaimekasvatus	10	80	-	20	-
Loomakasvatus	16	75	-	25	-
Maheloomakasvatus	9	89	-	11	-
Aiandus	7	86	-	14	-
Maheaiandus	5	80	-	20	-
Maaettevõtlus ja finantsmajandus	44	77	5	13	5
Kogukonna areng	14	79	-	21	-
Keskonnakaitse ja loodushoid	5	100	-	-	-

Veidi enam kui pooled (53%) uuringus osalenud konsulentidest ja nõustajatest pakkusid nõuandeteenust ainult nõuandekeskuste kaudu, 34% ka muul viisil, ilma nõuandekeskuse vahendusega ja 13% ei olnud teenuse pakkumisel seotud ühegi nõuandekeskusega (joonis 1.4.10).

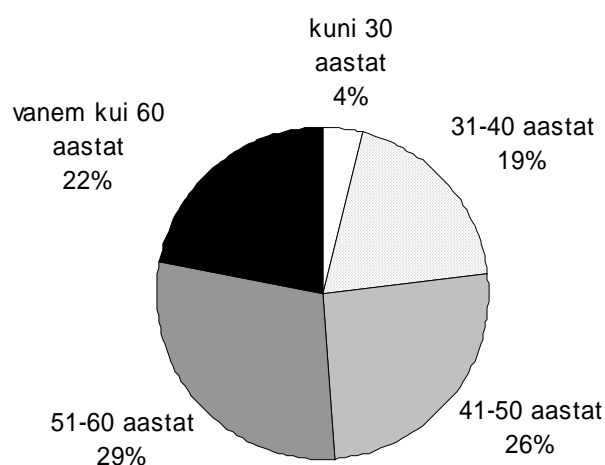
Joonis 1.4.10. Nõuandeteenuse pakkumise viis (% vastanud konsulentidest, n=74)

Peamiselt pakutakse teenust füüsilisest isikust ettevõtjana või nõuandekeskuses töötades. 31% uuringus osalenud konsulentidest ja nõustajatest pakkus nõustamist FIE-na, 24% äriühingu (OÜ või AS) vormis ning 26% töötas nõuandekeskuses (joonis 1.4.11). Ligi viiendik (19%) vastanutest märkis, et kasutab nõuandeteenuse pakkumiseks kas mõlemat ettevõtlusvormi, pakub teenust aretusühistu, piirkondliku ettevõtlus- või arenduskeskuse kaudu, on nõuandekeskusega lepingulises suhtes või nõustab tasuta (lisa 6).

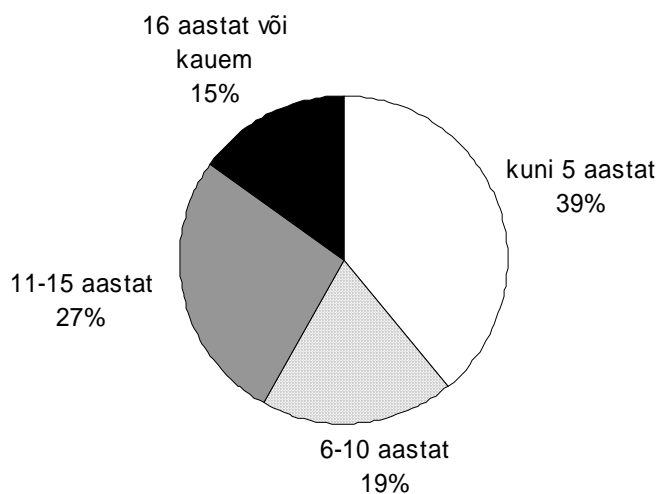
Joonis 1.4.11. Konsulendi teenuste pakkumisel kasutatav ettevõtlusvorm (% vastanud konsulentidest, n=74)

Konsulendid ja nõustajad olid vanemaealised, oma valdkonna kogenud spetsialistid. 51% vastanutest olid vanemad kui 50-aastased, 26% 41-50-aastased ja vaid 23% alla 40-aastased (joonis 1.4.12). Noorte, alla 30-aastaste konsulentide osakaal oli väga väike, 4%. Konsulentide ja nõustajate vanuseline struktuur ei ole märkimisväärselt muutunud võrreldes 2009. a Kera OÜ poolt läbi viidud nõustajate küsitlusega. Kuni 30-aastased konsulendid ja nõustajad moodustasid 2009. a 1% (2012. a 4%), 31-60-aastased 77% (2012. a 74%) ja vanemad kui 60-aastased 22% konsulentidest (2012. a 22%). Vanuseline struktuur näitab, et nõuandeteenistuse tulevikku ja arengut silmas pidades võib probleemiks kujuneda konsulentide järelkasvu puudus.

Joonis 1.4.12. Konsulentide vanuseline jaotus (% vastanud konsulentidest, n=74)

Nõustamisega ollakse tegeleenud keskmiselt 9 aastat, kusjuures 58% vastanutest olid nõustamisega tegeleenud 10 aastat või vähem ja 42% kauem (joonis 1.4.13).

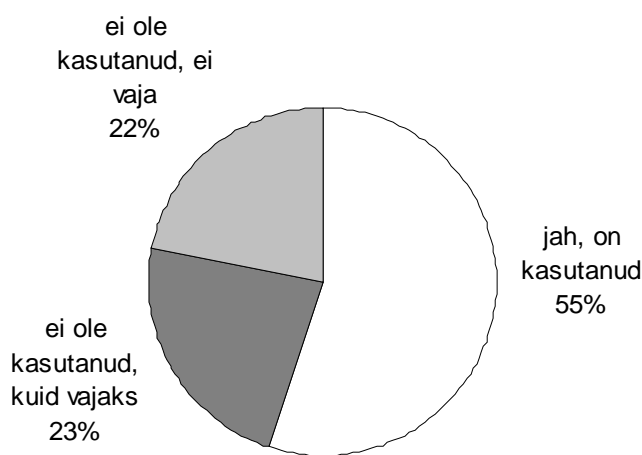

Joonis 1.4.13. Nõustamisega tegeletud aeg (% vastanud konsulentidest, n=74)

2. MAHETOOTJATE NÕUSTAMIS- VAJADUS

2.1. Nõuandeteenuse kasutamine ja kättesaadavus

Viimasel kolmel aastal (2010-2012) on nõuandeteenust kasutanud 55% küsitlusele vastanud mahepõllumajandustootjatest (joonis 2.1.1). Individuaalselt ja grupiviisiliselt saadi nii mahepõllumajanduse alaseid nõuandeid kui ka sooviti nõu üldisematel teemadel. Ülejäänud (45%) mahepõllumajandustootjad nõuandeteenust ei kasutanud, sealjuures 23% vajaks ja 22% ei vaja nõustamist. Seega on nimetatud (23% vastanutest) mahepõllumajandustootjate grupp potentsiaalne nõuandeteenuse kasutaja, kelleni käesoleva ajani ei ole nõuandeteenus jõudnud. Põhjused, miks nõustamist ei ole kasutatud, on vaatluse all alapeatükis 2.7 ja 3.5.

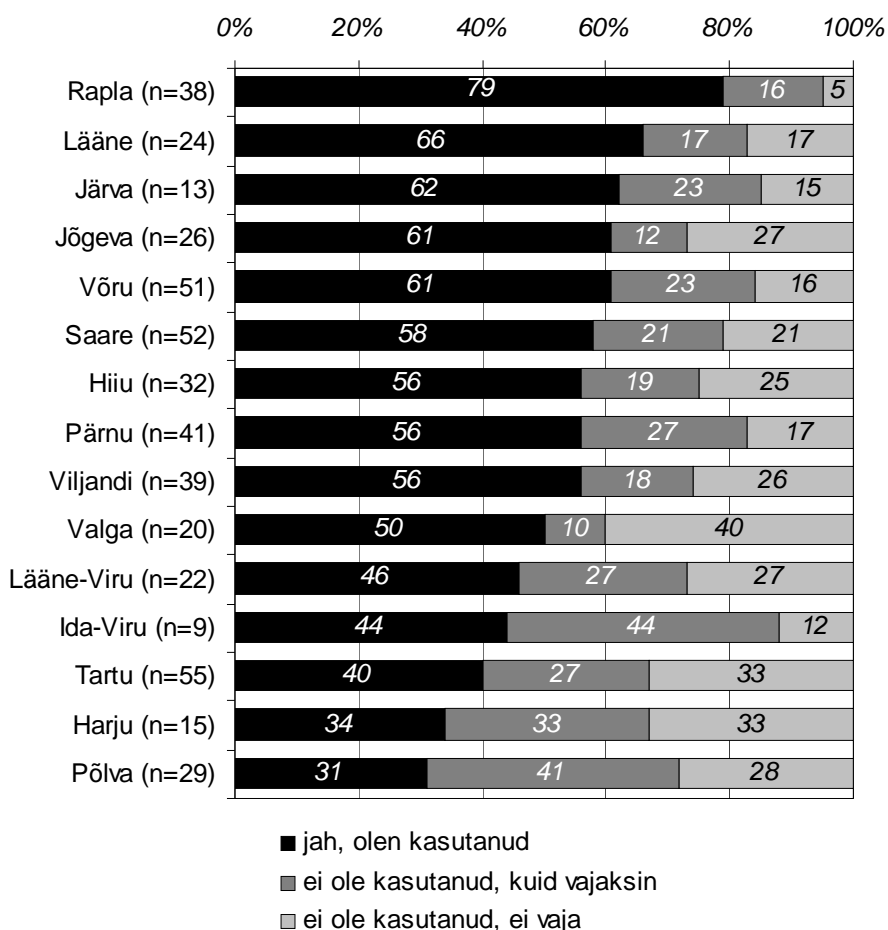
Joonis 2.1.1. Nõuandeteenuse kasutamine aastatel 2010-2012 (% vastanud mahetootjatest, n=466)

Mahetootjate seas oli nõuandeteenuse kasutamine sarnane põllumajandustootjate nõuandeteenuse kasutamisega varasematel aastatel. Kera OÜ 2009. a uuringu kohaselt oli ettevõtluse korraldamisel või arendamisel nõustamist kasutanud 54%, ei olnud kasutanud 43% ja ei osanud vastata 3% põllumajandustootjatest.

Maheloomakasvatavad olid veidi aktiivsemad nõuandeteenuse kasutajad kui mahetaimekasvatavad – vastavalt 57% ja 51% vastanutest. Mahetaimekasvatavatest ei olnud nõustamist kasutanud, kuid soovinuks nõustamist saada 25% ning maheloomakasvatavatest 22%. Nõuandeteenus pakub olulist tuge mahetootmisega alustavatele ettevõtjatele. 1-5 aastat mahetootmisega tegelenud tootjatest oli 61% kasutanud nõuandeteenust. Alustavate mahetootjate seas on teenuse kasutamise aktiivsus kõrge ka seetõttu, et tuleb läbida mitmeid kohustuslikke koolitusi. Juba 6-10 a mahetootmisega tegelenud ettevõtjatest oli nõuandeteenust kasutanud 48% ja kogenud mahetootjatest, kes olid mahepõllumajandusega tegelenud 11-20 aastat, 56%. Nii 6-10 a kui ka 11-20 a mahetootmisega tegelenud ettevõtjatest 24% ei olnud nõuandeteenust kasutanud, kuid oleks seda vajanud, alustanud mahetootjate hulgas oli nende vastanute osakaal 20%. Võib öelda, et mida suurem oli mahetootmise ettevõtte mahe-

põllumajandusliku maa suuruse alusel, seda enam oli kasutatud nõuandeteenust. Nii oli 61% üle 100 ha mahepõllumajanduslikku maad omavatest, 59% 41-100 ha ja 48% kuni 40 ha mahemaad omavatest tootjatest kasutanud viimasel kolmel aastal nõuandeteenust. Nii 24% väiketootjatest (kuni 40 ha mahemaad) kui ka 24% keskmise suurusega tootjatest (41-100 ha) ei olnud nõuandeteenust kasutanud, kuid oleks seda vajanud. Suurtootjatest (üle 100 ha) ei olnud teenust kasutanud, kuid oleks seda vajanud 20% vastajarühmast. (lisa 9)

Maakondade lõikes olid kõige enam nõustamist kasutanud Rapla (79% vastanutest), Lääne (66%), Järva (62%), Jõgeva ja Võru (mõlemad 61%) maakonna mahetootjad (joonis 2.1.2). Seega oli mainitud maakondades nõustamine hästi kättesaadav. Kõige suurem osakaal mahetootjaid, kes ei kasutanud nõuandeteenust, kuid vajanuks seda, oli Ida-Viru (44% vastanutest), Põlva (41%), Harju (33%), Lääne-Viru ja Pärnu maakonnas (mõlemad 27%). Sõltuvalt maakonnast ei olnud kasutanud ega vajanud nõustamist 5-40% mahetootjatest (keskmisel 22% mahetootjatest, joonis 2.1.1). Võib öelda, et osades maakondades nagu Hiiumaal tegutsevad kogenud mahetootjad, kes on harjunud ise hakkama saama.

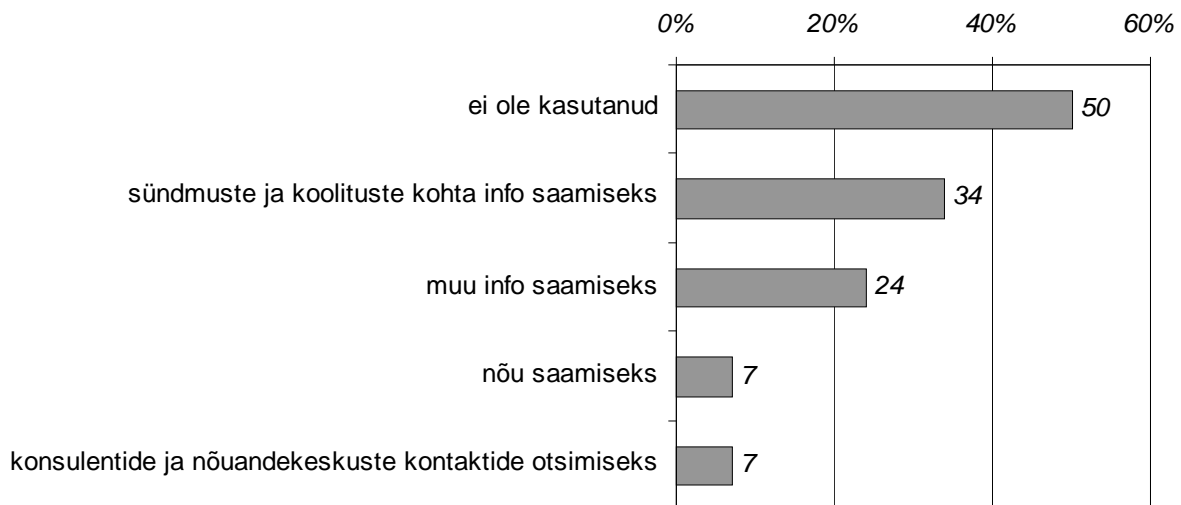
Joonis 2.1.2. Nõuandeteenuse kasutamine aastatel 2010-2012 maakondade lõikes (% vastava maakonna mahetootjatest)

Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse kohta käivat informatsiooni vahendab portaal pikk.ee, mida alates 2010. a koordineerib Maaelu Edendamise Sihtasutus. Portaalist leiab põllumajandussektori uudiseid ja informatsiooni toimuvate ürituste kohta, nõuandekeskuste

ja konsulentide kontakte, informatsiooni tasuta nõuannete ja toetuste kohta, huvipakkuvaid materjale, ekspertidelt nõu küsimise võimaluse jne.

Üldiselt ei ole mahepõllumajandustootjad portaali pikk.ee olemasolust ja mitmekülgsustest kasutusvõimalustest veel hästi teadlikud. Käesolevast küsitlusest selgus, et pooled mahepõllumajandustootjad ei olnud viimasel kolmel aastal portaali pikk.ee üldse kasutanud (joonis 2.1.3). See võib viidata nõuandeteenuse mittevajamisele, millest tulenevalt puudus vajadus nimetatud portaali külastada, lisaks võis muudest allikatest (nt maakondlikud nõuandekeskused, brošüürid, info- ja õppepäevad, muud portaalid (nt maheklubi.ee) jne) pärinev informatsioon olla piisav. Portaali mittekasutamise põhjuseks võis olla ka teadmatus portaali olemasolust ja sealolevast infost nõuandeteenuse ja konsulentide kohta või lihtsalt ei kasutata interneti. Portaali ei kasutanud pigem vanemaalised inimesed (üle 60 a, 61% vastajarühmast) ja FIE-d (56%). Maakondade lõikes ei kasutanud portaali eelkõige Hiiu (66%), Saare (60%), Pärnu (59%), Valga (55%), Järva (54%) ja Võru (52%) maakonna tootjad. (lisa 9)

Portaali kasutanud ettevõtjatest 34% oli saanud informatsiooni sündmuste ja koolituste kohta ning 24% muud teavet (joonis 2.1.3). Väga vähesed ettevõtjad olid portaali kasutanud konsulentide või nõuandekeskuste kontaktide otsimiseks ja nõu saamiseks (mõlemal juhul 7% vastanutest).

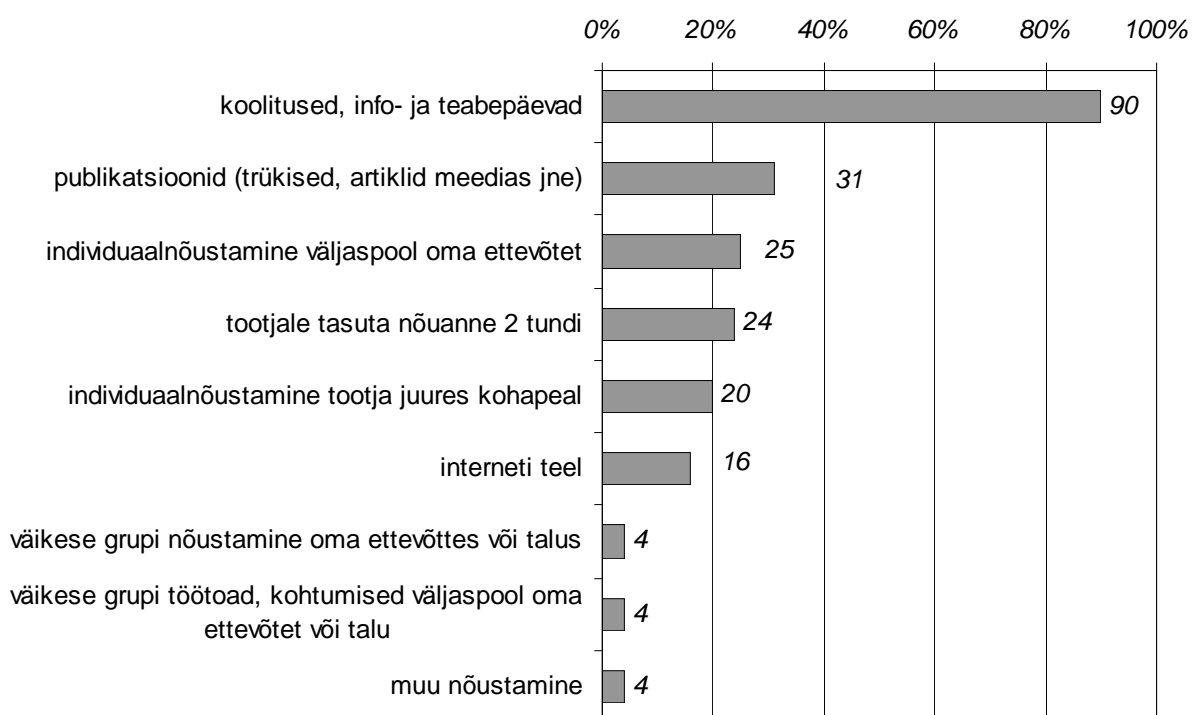
Joonis 2.1.3. Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse portaali www.pikk.ee kasutamine aastatel 2010-2012 (% vastanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=471)

Mahepõllumajandustootjad olid aastatel 2010-2012 kasutanud keskmiselt 2,2 nõustamisviisi (sh koolitused, info- ja teabepäevad, individuaalnõustamine vm). Kuigi küsimustikust võis aru saada, et nõustamisteenust tuleks mõista laiemas kontekstis (sh koolitused, publikatsioonid, internet), võis vastaja eeldada, et nõustamisteenus tähendab kitsamalt individuaalset nõustamist. Küsitletutest 90%, sh mahetaime- ja maheloomakasvatavate vastavalt 96% ja 87%, oli osalenud koolitustel, info- ja teabepäevadel (joonis 2.1.4, lisa 9). Koolitustel käiakse kuulamas huvipakkuvaid teemasid, samuti, kuidas täita mahepõllumajandusliku tootmise jm nõudeid. Koolitused, info- ja teabepäevad on tihti omaosalustasuta ja korraldatud maakondlike nõuandekeskuste poolt. Alustavatel mahepõllumajandustootjatel on koolitustel osalemine

kohustuslik. See tähendab kohustust mahepõllumajanduslikule tootmisviisile ülemineku aastal mahetootmise algkoolituse ja mahetootmisega tegelemise viienda aasta lõpuks tootmise, -töötlemise või -turustamise täiendkoolituse läbimist. Tavapõllumajandustootjatel koolituse kohustust ei ole.

Personaalsed nõustamisviisid lähtuvad mahetootja spetsiifilistest vajadustest. Seetõttu on individuaalnõustamine rahaliselt kallim, mis on väga oluline aspekt mahetootjale. 25% nõuandeteenust kasutanutest oli saanud individuaalset nõustamist väljaspool oma ettevõtet, st nad olid kohtunud nõustajaga kontoris, käinud konsultatsioonipäeval, saanud nõu telefoni teel või suhelnud e-posti vahendusel (joonis 2.1.4). Eelnimetatud võimalusi kasutasid keskmisest enam nooremaelised (kuni 40 a), suurtootjad (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad), mahetootmisega mõned aastad tegeleenud ettevõtjad ja äriühingud (lisa 9).

Ligi neljandik (24%) ettevõtjatest oli kasutanud võimalust saada kaks tundi tasuta nõustamist (joonis 2.1.4). Tasuta nõuannete saamise võimalust kasutasid rohkem ära 41-100 ha mahepõllumajanduslikku maad omavad ettevõtjad (33% vastanutest), vanemaealised (üle 60 a inimesed, 31%) ja 1-5 aastat mahetootmisega tegeleenud põllumajandusettevõtted (26%) (lisa 9).

Joonis 2.1.4. Mahepõllumajandustootjate nõustamise viisid aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=254)

Individuaalnõustamist oma ettevõttes või talus kohapeal sai 20% küsitletud ettevõtjatest (joonis 2.1.4). Nõustajad käisid kohapeal pigem suurtootjate (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad, 31% vastanutest) ja mõned (1-5) aastat mahetootmisega tegeleenud ettevõtjate (26%) juures (lisa 9).

Nõuandeteenuse kasutajatest 31% otsis vajalikku informatsiooni publikatsioonidest ja 16% internetist (joonis 2.1.4). Publikatsioonid olid peamiseks informatsiooniallikaks vanemaealistele, väiksematele tootjatele (kuni 100 ha mahepõllumajandusmaad), FIE-dele ja pikka aega mahetootmisega tegelenud ettevõtjatele. Seevastu interneti eelistasid nooremaelised, äriühingud ja kuni viis aastat mahetootmisega tegelenud ettevõtjad. (lisa 9)

Ülejäänud nõustamisviise kasutas väike arv mahepõllumajandustootjaid. Oma ettevõttes või talus korraldatud väikese grupi nõustamisel oli osalenud 4% nõustamisteenuse kasutajatest ning väljaspool oma ettevõtet või talu korraldatud töötubades ja kohtumistel osales samuti 4% ettevõtjatest (joonis 2.1.4). Muudest nõustamise viisidest kasutati maheinspektorite ja kogunud mahetootjate nõuandeid, tuttavate soovitusi ning Jõgeva Sordiaretuse Instituudi tasuta põllupäevi (lisa 5).

Kui mahepõllumajandustootjad osalesid aastatel 2010-2012 eelkõige koolitustel, info- ja teabepäevadel, kuid lugesid ka mitmesuguseid publikatsioone, kasutasid individuaalnõustamist väljaspool tootja ettevõtet ja tootja juures ning said tasuta 2-tunniseid nõuandeid, siis mahetootjaid nõustanud konsulendid kasutasid oma töös sagedamini individuaalnõustamist, nii väljaspool mahetootja ettevõtet (72%) kui tootja juures (49%) ja andsid tasuta 2-tunniseid nõuandeid (51%) (tabel 2.1.1). Koolituste, info- ja teabepäevade vormis nõustamist kasutasid konsulendid harvemini kui mahetootjad seda nimetasid, sest koolitajaid on mitmeid (nt Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Eesti Maaülikool jt). Konsulendid arvestavad nõustamisena e-posti teel antavaid konsultatsioone, kuid mahetootjad ei pruugi seda alati nii teha.

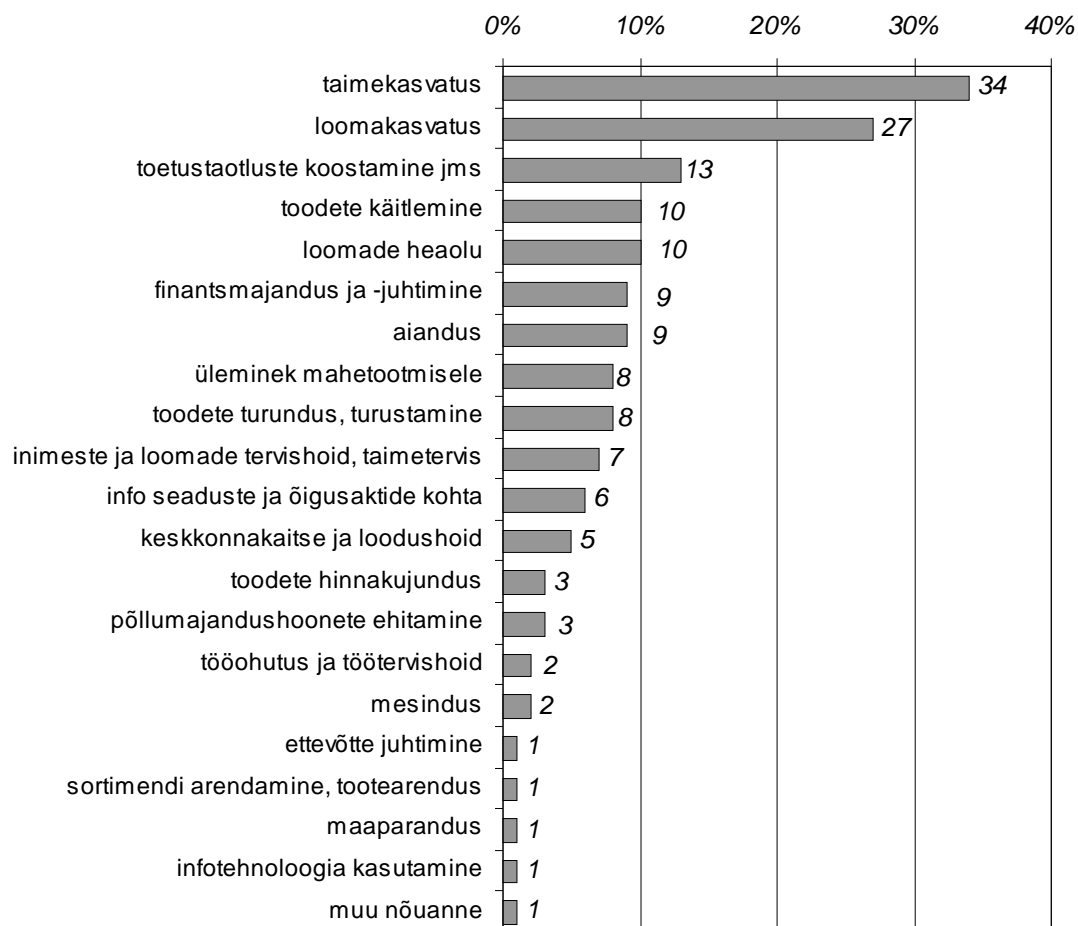
Tabel 2.1.1. Mahepõllumajandustootjate nõustamise viisid mahetootjate ja konsulentide hinnangul aastatel 2010-2012 (mitme vastuse võimalus)

	% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest (n=254)	% mahetootjaid nõustanud konsulentidest (n=53)
Koolitused, info- ja teabepäevad (õppepäevad, õppereisid)	90	38
Publikatsioonid (trükised, artiklid meedias jne)	31	–
Individuaalnõustamine väljaspool oma ettevõtet (nt kontoris, telefoni ja e-posti teel jne)	25	72
Tootjale tasuta nõuanne 2 h	24	51
Individuaalnõustamine tootja juures kohapeal	20	49
Interneti teel	16	26
Väikese grupi nõustamine oma ettevõttes või talus	4	8
Väikese grupi töötoad, kohtumised väljaspool oma ettevõtet või talu	4	8
Muu nõustamine	4	9

Küsitluse kohaselt said individuaal- ja grupinõustamist kasutanud tootjad aastatel 2010-2012 nõuandeid keskmiselt 3,2 valdkonnas. Sarnaselt varasemate uuringutega olid mahetootjad saanud enim taime- ja loomakasvatuse alaseid nõuandeid ja konsultatsioone (joonis 2.1.5).

Taimekasvatustes oli nõuandeid ja konsultatsioone saanud kolmandik (34%) ja loomakasvatustes enam kui neljandik (27%) mahetootjatest. Järgnesid nõuanded ja konsultatsioonid toetustaotluste koostamise ja toetuste taotlemise (13% vastanutest), toodete käitlemise (st ettevalmistamise, töötlemise, säilitamise, transpordi vms) (10%), loomade heaolu (10%), finantsmajanduse ja -juhtimise (sh raamatupidamise ja äriplaani koostamise) (9%), aianduse (9%), mahetootmisele ülemineku (8%), toodete turunduse ja turustamise (sh otsemüük, poed, internet jms) (8%) ning inimeste ja loomade tervise ja taimetervise (7%) alal.

Seaduste ja õigusaktide, keskkonnakaitse ja loodushoiu alast konsultatsiooni oli kasutanud 6% vastanutest (joonis 2.1.5). Vähem saadi huvi, pakkumise puudumisel või mõnel muul põhjusel toodete hinnakujunduse (3% vastanutest), põllumajandushoonete ehitamise (3%), tööohutuse ja -tervishoiu (2%), mesinduse (2%), ettevõtte juhtimise (1%), toodete sortimendi arendamise ja tootearenduse (1%), maaparanduse (1%) ja infotehnoloogia kasutamise (1%) alaseid nõuandeid. Muude nõustamisvaldkondadena (1% vastanutest) nimetati nõuetele vastavust, mullaharimist, komposteerimist ja põllumajandustehnika ostmist (lisa 5).

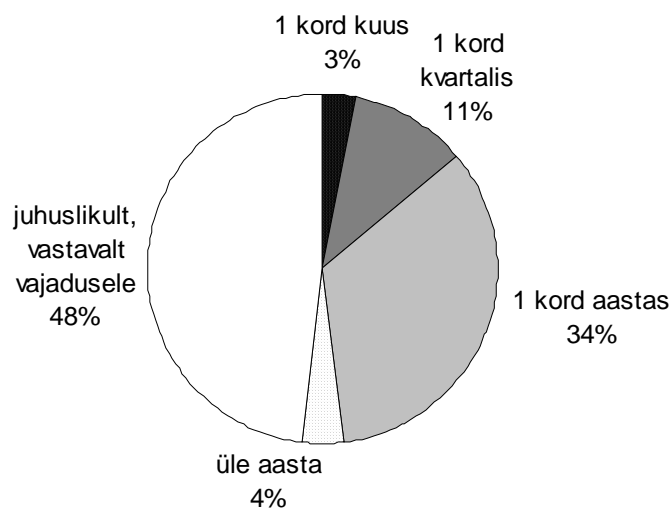
Joonis 2.1.5. Kasutatud nõuanded ja konsultatsioonid aastatel 2010-2012 (% vastanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=471)

Mahetaime- ja maheloomakasvatajate nõustamisvaldkonnad erinesid tulenevalt tootmise spetsiifikast. Nii oli 41% mahetaimekasvatajaid saanud taimekasvatustlike nõuandeid. Mahe-

loomakasvatatajaid oli nõustatud nii loomakasvatuse (38% vastajarühmast) kui ka taimekasvatuse (31%) alasel. Lisaks sai mahetaimekasvatatajatest 15% aianduse ja 14% mahetoodete käitlusteemadel konsultatsiooni. Iga kümnes mahetaimekasvatataja huvi mahetootmisele ülemineku tingimuste täitmisest (11%) ning mahetoodete turunduse ja turustuse infost (10%). Maheloomakasvatatajatest kuuendik (17%) sai tuge toetustaotluste koostamisel, seitsmendik (14%) oli abi vajanud loomade heaolu tingimuste täitmisel ja kümnendik (11%) tahtis parendada oma finants- ja juhtimisalaseid teadmisi. (lisa 9)

2.2. Nõuandeteenuse kasutamise regulaarsus ja selle põhjused

Nõuandeteenuse kasutamise regulaarsus ja selle põhjuste uurimine võimaldab paremini kujundada nõuandeteenuse pakkumist. Eesti mahepõllumajanduse ettevõtjad ei kasuta nõuandeteenust kuigi regulaarselt ja sageli, mis aga raskendab pakkumise prognoosimist. Kuigi küsimuses nõuandeteenuse mõistet ei täpsustanud vastati ekspertide hinnangul siin pigem individuaalse nõustamise kasutamise kohta. Ligi pooled (48%) nõuandeteenuse kasutajatest said nõustamist juhuslikult, so vastavalt vajadusele tekkimisele (joonis 2.2.1). Kolmandik (34%) ettevõtjatest kasutas nõuandeteenust üks kord aastas ning seitsmendik (14%) vastanutest sagedamini kui kord aastas, sealjuures 11% vastajatest vajab nõustamist üks kord kvartalis, 3% kord kuus ja alla 1% (st üks vastanu) sagedamini kui kord kuus. Üle aasta vajab nõustamist 4% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest.

Joonis 2.2.1. Individuaalse nõustamise kasutamise regulaarsus aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, n=230)

Mahetootjaid nõustanud konsulentide hinnangud oma klientide nõuandeteenuse kasutamise sagedusele olid lähedased mahetootjate endi poolt märgitud kasutussagedustele (tabel 2.2.1). Nii tootjad kui konsulendid märkisid, et nõuandeteenust kasutati vastavalt vajadusele ja kindlat sagedust polnud (48% nii mahetootjatest kui konsulentidest).

Tabel 2.2.1. Nõustamise kasutamise regulaarsus mahetootjate ja konsulentide hinnangul aastatel 2010-2012

	% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest (n=230)	% mahetootjaid nõustanud konsulentidest (n=50)
Sagedamini kui kord kuus	<1	12
1 kord kuus	3	6
1 kord kvartalis	11	18
1 kord aastas	34	14
Üle aasta	4	2
Juhuslikult, vastavalt vajadusele	48	48

Konsulentide hinnangul kasutavad mahetootjatest kliendid nende teenuseid aastas veidi sagedamini kui mahetootjad seda ise tunnistavad (tabel 2.2.1). See võib tuleneda nõuandeteenuse mõistmisest – mahetootja jaoks on ühe probleemi lahendamine terviklik protsess, kuid konsulent peab arvestust iga antud nõuande üle. Kui konsulentide hinnangul kasutas 18% nende mahetootjatest kliente nõuandeteenust kord kuus või sagedamini, siis mahetootjate hinnangul oli igakuiseid nõuande kasutajaid vaid 3%. Kord kvartalis kasutas nõuandeteenust konsulentide hinnangul 18% mahetootjatest, mahetootjate hinnangul aga 11% ning kord aastas vastavalt 14% ja 34% mahetootjatest. Nõuandeteenuse kasutussagedus on mahepõllumajandustootjatel valdavalt juhuslik, kuid pooltel tootjatel regulaarne ja see regulaarsus on erinev, kes on harjunud nõu küsima igakuiselt, kes kord kvartalis ja kes kord aastas.

Juhuslikult, vastavalt probleemide ja vajaduste tekkimisel kasutas nõuandeteenust 49% mahetaime- ja 48% maheloomakasvatajaid. Üle kolmandiku (36%) maheloomakasvatajatest ja 29% mahetaimekasvatajatest kasutas nõuandeteenust üks kord aastas. 17% mahetaime- ja 8% maheloomakasvatajatest vajab sagedamat (üks kord kvartalis) nõustamist. (lisa 9)

Küsimuste tekkimisel (juhuslikult) kasutasid enim nõuandeteenust nooremaelised, so kuni 40-aastased inimesed (59% vastajarühmast), 41-100 ha mahemaad omavad ettevõtted (58%) ja 1-5 aastat tegutsenud mahetootjad (52%) (lisa 9). Juhuslikult individuaalset nõustamist saanud mahepõllumajandustootjad põhjendasid, et vajadus nõuannete ja konsultatsioonide järele tekkis ootamatute probleemide ilmnemisel. Lisaks nimetati põhjustena enesetäiendamist ja teemaga kursis hoidmist (sh vajadust aru saada seaduste ja õigusaktidega kaasnevatest muudatustest), toetuste taotlemise vajadust ning huvipakkuvatel teemadel toimuvatel koolitustel, info- ja õppepäevadel osalemist. (lisa 5)

Kord aastas vajasis nõustamist sagedamini 41-60-aastased ettevõtjad (43% vastajarühmast) ja suurtootjad (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad, 41%) (lisa 9). Kord aastas nõuandeteenust kasutanud mahetootjad selgitasid, et neil oli soov ennast täiendada ning saada lisainformatsiooni, et toota nõuetele vastavalt. Sagedamini ei kasutatud nõuandeteenust seetõttu, et kord aastas saadav informatsioon oli piisav, nõustamiseks ei olnud rohkem aega või teemad

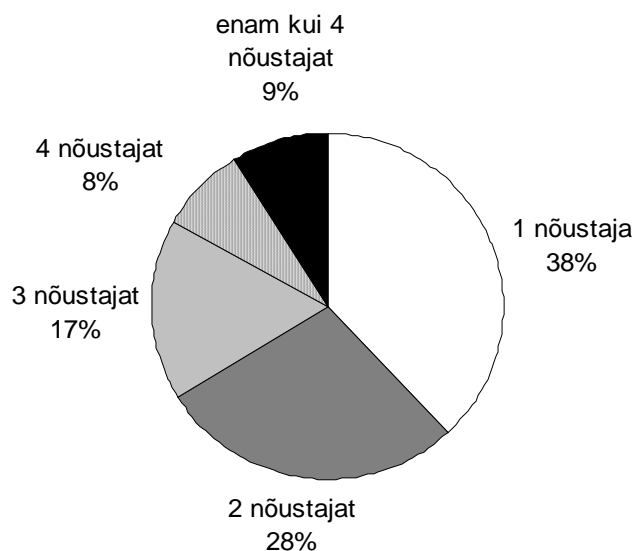
kordusid. Samuti nimetati, et nt toetuste taotlemisel oli vaja abi dokumentide koostamisel või siis tuli täita kohustust, so osaleda nõutud mahetootjate koolitustel. (lisa 5)

Kord kvartalis said enam nõustamist suurtootjad (üle 100 ha mahepõllumajanduslikku maad, 18% vastajarühmast) ja kogenud mahetootjad (tegutsenud mahetootjana 11-20 a, 18%) (lisa 9). Sagedamini kui kord aastas nõuandeteenust kasutanud mahetootjad vajasisid regulaarset nõustamist eelkõige enese täiendamiseks ja asjadest arusaamiseks. Lisaks kasutati nõustamist toetuste taotlemiseks ja küsimuste tekkimisel (lisa 5).

2.3. Erinevate konsulentide ja nõustajate teenuste kasutamine

Kõikides Eesti maakondades asuvad nõuandekeskused, mille konsulentide ja nõustajate poole saavad mahetootjad pöörduda. Lisaks võivad mahetootjad nõuandeid ja konsultatsioone saada nõustajatelt väljastpoolt nõuandekeskust, teadlastelt, sisendimüüjatelt, tuttavatelt, teistelt tootjatelt jne. Mitte alati ei suuda mahepõllumajandustootjad eristada, kas nõustamist saadi üleriikliku nõuandesüsteemi raames või muul moel.

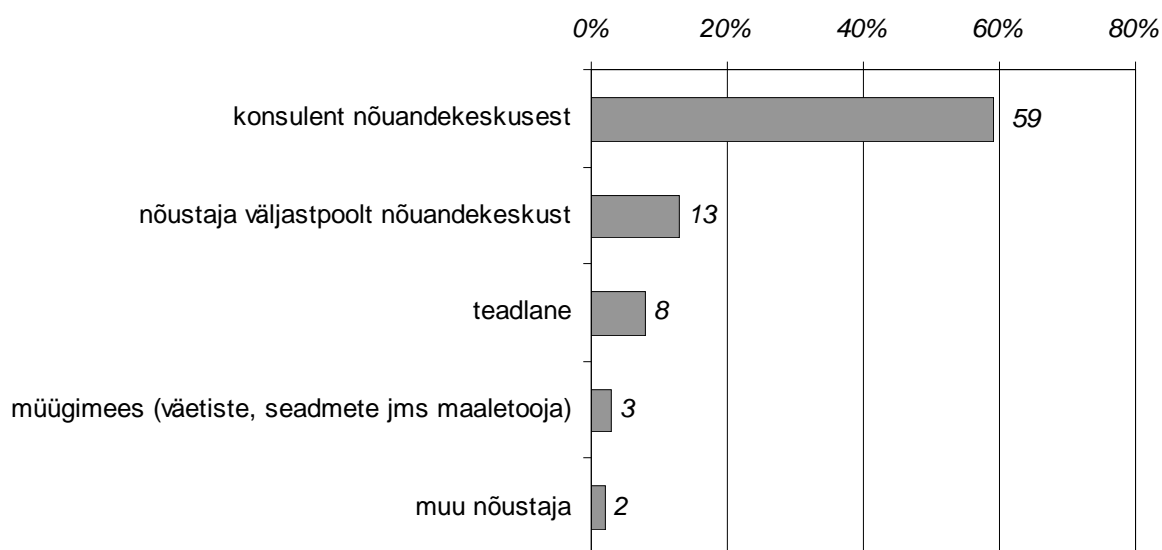
Küsitluse põhjal saab öelda, et mahepõllumajandustootjad on viimasel kolmel aastal kasutanud keskmiselt 2,3 nõustaja teenuseid, seda nii mahetaime- kui ka maheloomakasvatatajad (lisa 9). Minimaalselt olid ettevõtjad kasutanud ühe ja maksimaalselt kümne nõustaja teenuseid. Sagedamini said mahetootjad nõustamist ühelt (38% nõustamisteenuse kasutajatest), kahelt (28%) või kolmelt (17%) nõustajalt ning harvemini neljalt (8%) ja enamalt nõustajalt (9%) (joonis 2.3.1).

Joonis 2.3.1. Erinevate nõustajate teenuste kasutamine aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, n=187)

Ligi 60% individuaalset nõu vajanud ettevõtjatest, sealjuures nii mahetaime- kui ka maheloomakasvatatajatest, pöördus nõustamise saamiseks nõuandekeskuse konsulendi poole (joonis 2.3.2, lisa 9). Lisaks said 13% nõuandeteenuse kasutajatest nõuandeid ja konsultatsioone

nõustajatelt väljastpoolt nõuandekeskust, 8% suhtles teadlastega ja 3% sai soovitusi sisendi-müüjatelt. Muude nõustajatena (2% nõuandeteenuse kasutajatest) nimetasid ettevõtjad teisi kogemustega mahetootjaid, koolituste lektoreid, Põllumajandusameti ametnikke ja tuttavaid (lisa 5).

Joonis 2.3.2. Nõustaja individuaalse nõustamise korral aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=254)

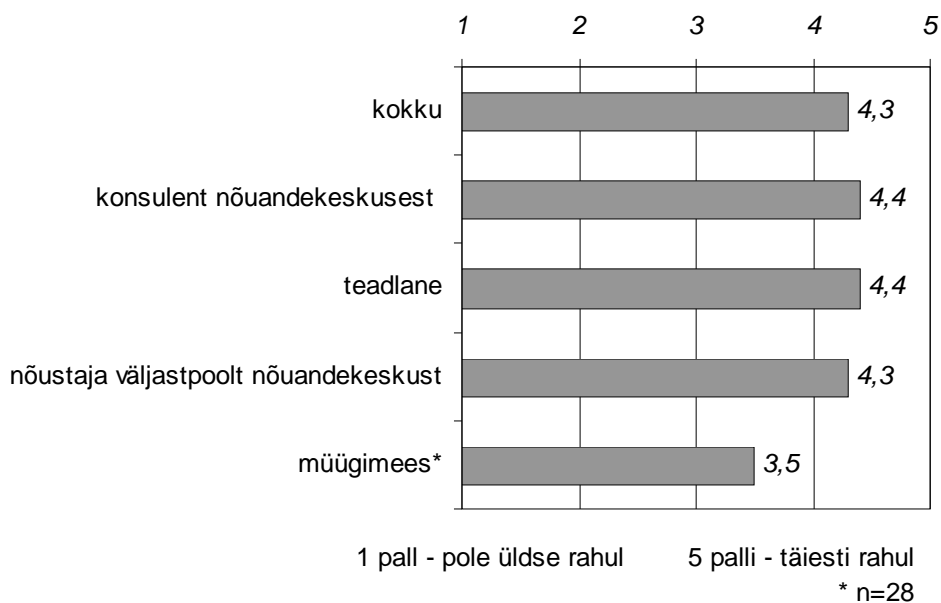
2.4. Rahulolu konsulentide ja teiste nõustajate tööga

Varasemate aastate uuringutes on põllumajandustootjad jäänud rahule konsulentide tööga. Ka mahepõllumajandustootjad jäid rahule konsulentide ja teiste nõustajate tööga viimasel kolmel aastal, keskmine rahulolu hinnang 5 palli skaalal oli 4,3 palli (joonis 2.4.1). Nõustamisega jäid rahule 84% teenuseid kasutanud mahetootjatest, sealjuures 53% oli väga rahul. Keskmiseks hindas rahulolu 12% vastanutest ning rahule ei jäänud 4% vastanutest (joonis 2.4.2).

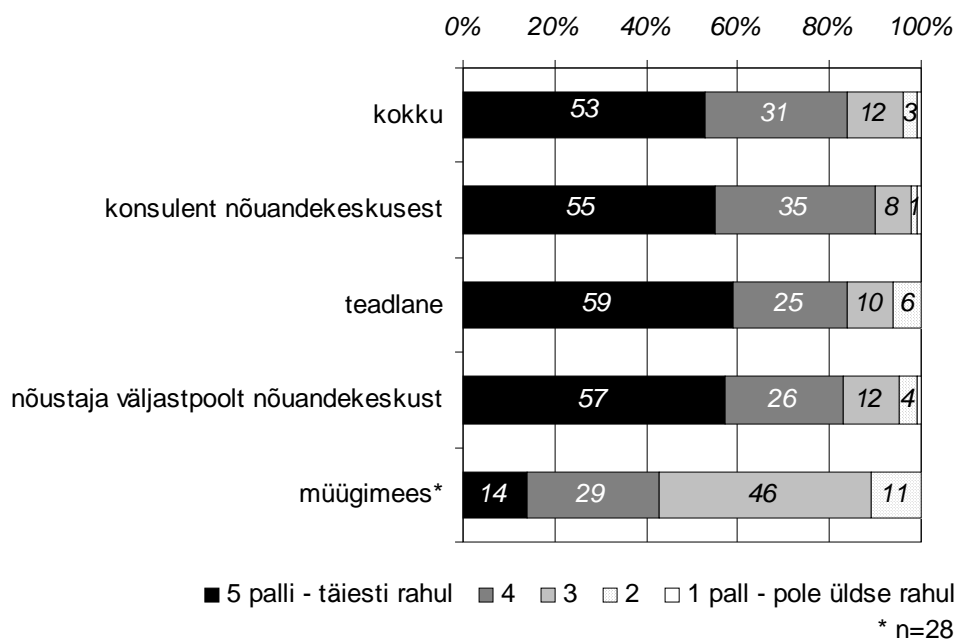
Ettevõtjate keskmine rahulolu konsulentidega nõuandekeskusest oli 4,4 palli (rahulolevad¹⁵ 90% teenust kasutanud mahetootjatest) (joonis 2.4.1, 2.4.2). Mahelooma- ja mahetaimekasvatajate rahulolu konsulentidega nõuandekeskusest oli sarnaselt 4,4 palli. Nõuandekeskuste konsulentide tööga jäi rahule 95% väiketootjatest (kuni 40 ha mahemaad), 93% keskmise suurusega tootjatest (40-100 ha) ja 83% suurtootjatest (üle 100 ha). (lisa 9)

Rahulolu teadlastega oli samuti 4,4 palli (rahulolevad 84% teenust kasutanud mahetootjatest) ja nõustajatega väljastpoolt nõuandekeskust 4,3 palli (83%). Seega olid kõik eelnevad rahulolu hinnangud üle keskmise, kuid rahulolu müügimeeste nõuannetega oli mõneti madalam (keskmiselt 3,5 palli). Müügimeestega oli rahul 43% teenust kasutanud mahetootjatest, sh sealjuures pigem oldi rahul kui väga rahul. Koostööd müügimeestega hindas keskmiseks 46% vastanutest ja rahuolematuid oli 11%. (joonis 2.4.1, 2.4.2)

¹⁵ Liidetud on hinnangud 5 palli "täiesti rahul" ja 4 palli "rahul"

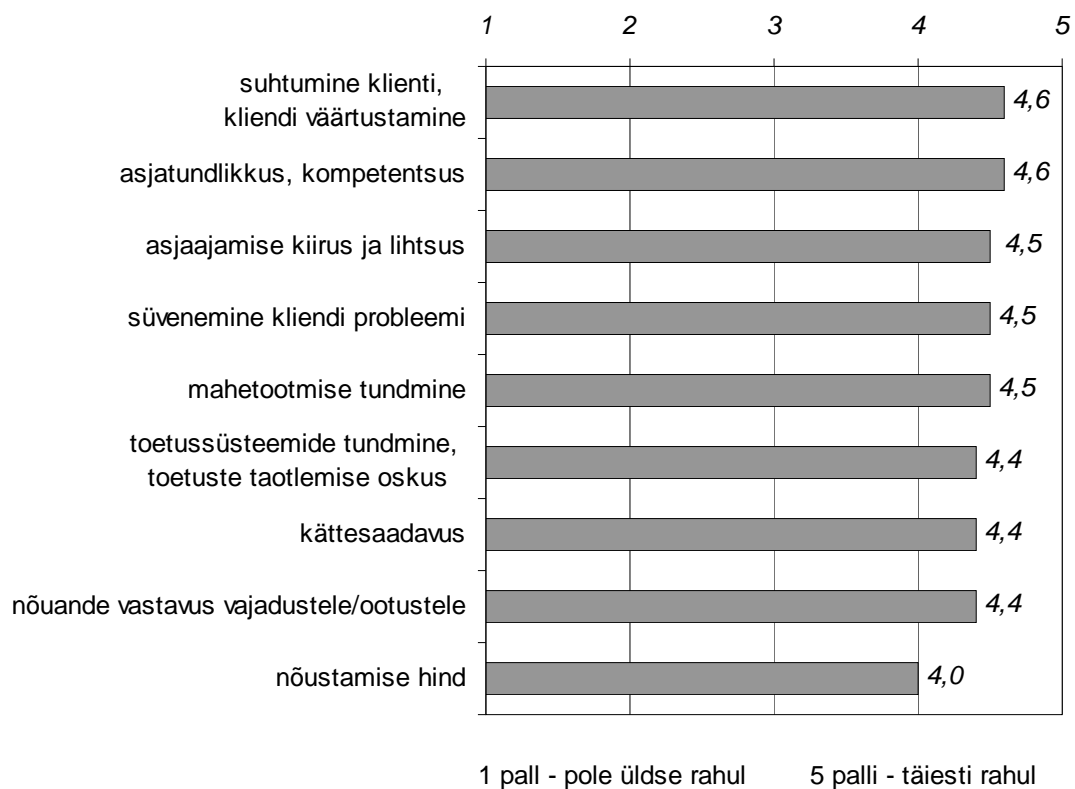
Joonis 2.4.1. Mahepõllumajandustootjate rahulolu konsulentide ja teiste nõustajate tööga aastatel 2010-2012 (mahetootjate keskmised hinnangud 5-pallilisel skaalal)

Joonis 2.4.2. Mahepõllumajandustootjate rahulolu konsulentide ja teiste nõustajate tööga aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest)

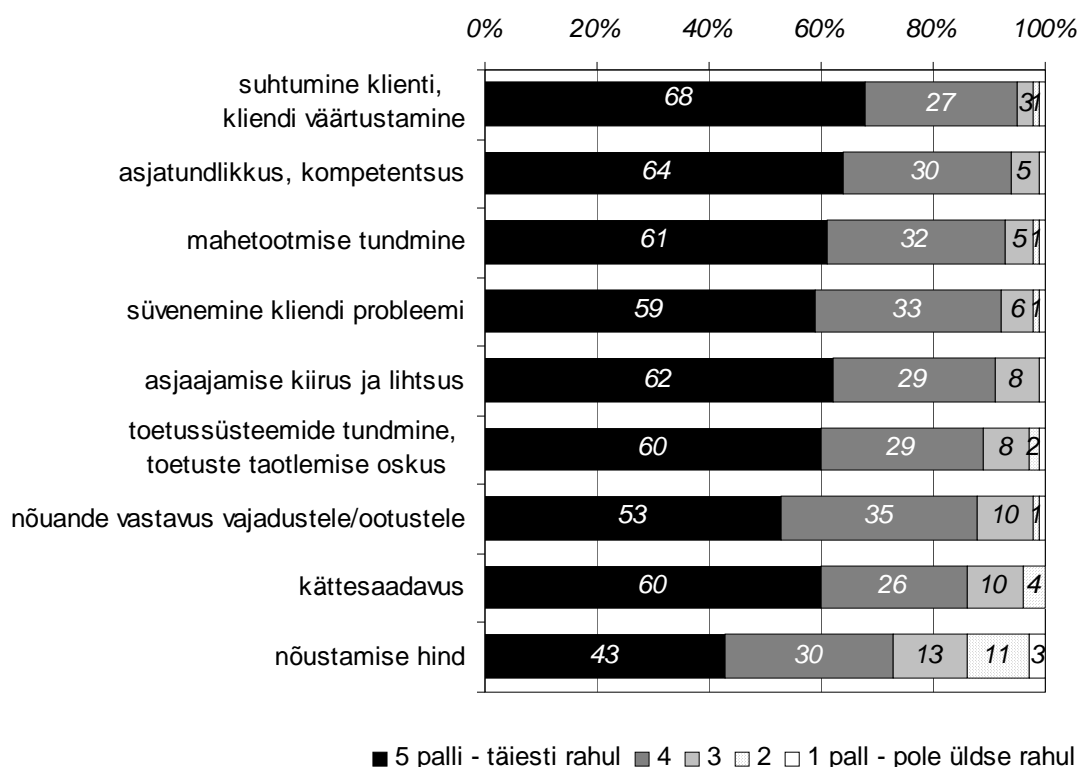
Lisaks üldisele rahulolule hindasid mahepõllumajandustootjad viimasena kasutatud konsulendi või nõustaja töö üksikuid aspekte. Viimast nõustajat oli 66%-l nõuandeteenuse kasutajatest nõuandekeskuse konsulent, 15%-l nõustaja väljastpoolt nõuandekeskust, 9%-l teadlane, 2%-l müügimees ja 8%-l muu nõustaja (lisa 3). Kuna enamus teenuse kasutajatest sai nõustamist nõuandekeskuse konsulendilt ja teiste nõustajate osakaal oli eraldi analüüsiks ebapiisav, siis saab usaldusväärselt hinnata vaid üldist rahulolu ja nõuandekeskuste konsulentidega rahulolu.

Mahepõllumajandustootjate hinnangud konsulentide ja teiste nõustajate töö üksikutele aspektidele olid kõigis valdkondades kõrged. Kõige enam olid ettevõtjad rahul konsulentide ja teiste nõustajate suhtumisega klienti (5-pallilisel skaalal oli keskmine rahulolu hinnang 4,6 palli, rahulolevad¹⁶ 95%) ja nõustajate kompetentsusega (4,6 palli, 94%, joonised 2.4.3 ja 2.4.4). Mahetootmise tundmist (4,5 palli, 93%) ja kliendi probleemi süvenemist (4,5 palli, 92%) peeti piisavaks ning asjaajamist kiireks ja lihtsaks (4,5 palli, 91%). Samuti tundsid nõustajad ettevõtjate hinnangul piisavalt toetussüsteeme (4,4 palli, 89%). 53% mahetootjatest sai täielikult oma ootustele ja vajadustele vastavat nõuannet, lisaks jäi rahule 35% ettevõtjatest (keskmine 4,4 palli). Kümnendiku ettevõtjate hinnangul oli nõuande vastavus ootustele keskpärane. Konsulentide ja nõustajate kättesaadavusega oli täiesti rahul 60% ja rahul 26% teenuse kasutajatest (4,4 palli). Veidi vähem rahul oldi nõustamise hinnaga (4,0 palli). 73% vastajatest oli rahul nõustamise hinnatasemega, 14% vastajatest ei olnud rahul (pidas teenust kalliks) ning 13% ei osanud teenuse rahalise maksumuse osas seisukohta võtta. Mahetaime- ja maheloomakasvatavate hinnangutes võrreldes mahetootjate koondhinnanguga statistiliselt märkimisväärsed erinevusi ei esinenud.

Joonis 2.4.3. Mahepõllumajandustootjate rahulolu viimase nõustaja või konsulendi töö üksikute aspektidega (mahetootjate keskmised hinnangud 5-pallilisel skaalal)

¹⁶ Liidetud on hinnangud 5 palli "täiesti rahul" ja 4 palli "rahul"

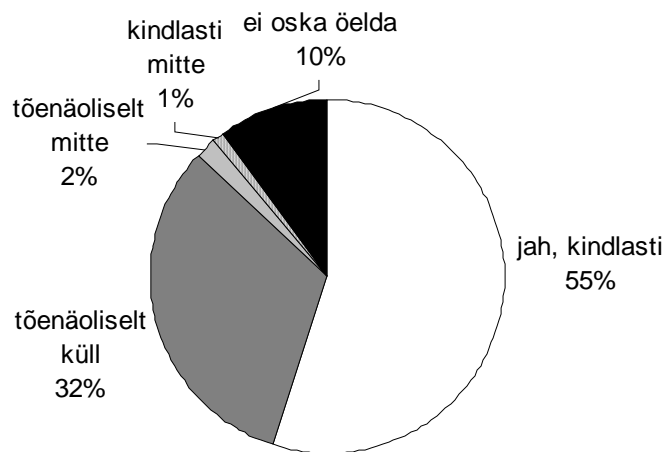
Joonis 2.4.4. Mahepõllumajandustootjate rahulolu viimase nõustaja või konsulendi töö üksikute aspektidega (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest)

Seega võib kokkuvõttes öelda, et ettevõtjad, kes olid saanud nõustamist, on teenuse erinevate aspektidega üldiselt rahul ja rahulolematute hulk on väga väike. Vaadates nõuandekeskuste konsulentide tööd eraldiseisvalt, siis oli mahetootjate rahulolu nende tööga keskmisega samal tasemel. Nõuandekeskuste konsulentidele antud rahulolu hinnangud olid järgmised: suhtumine klienti 4,7 palli, konsulendi kompetentsus, asjaajamise kiirus ja lihtsus ning kliendi probleemi süvenemine kõik 4,6 palli, mahetootmise tundmine, toetussüsteemide tundmine, kättesaadavus ning nõuande vastavus ootustele kõik 4,5 palli ja nõustamise hind 4,0 palli (lisa 3). Konsulentide töö üksikute aspektidega on põllumajandustootjad olnud ka varasematel aastatel väga rahul (Resta OÜ 2007¹⁷, Eesti Maaülikool 2010). Nõuande vastavus mahetootjate ootustele ja vajadustele kirjeldab otseselt teenusega rahulolu. Alustavatest mahetootjatest (tegutsenud mahetootjana 1-5 a) leidis 96%, et nõuandekeskuse konsulendi poolt pakutud teenus vastas nende vajadustele. Juba 6-10 a tegutsenud mahetootjatest said ootustele vastavat teenust 90% ja üle 10 a mahetootjana tegutsejatest 86%.

Rahulolu nõuandeteenusega näitab ka see, kas ettevõtjad soovitsid selle kasutamist teistele ettevõtjatele. Nõuandeteenuse kasutamist soovitsid teistele mahetootjatele 87% nõustamist kasutanud ettevõtjatest, sealjuures 55% soovitsid kindlasti ja 32% tõenäoliselt (joonis 2.4.5). Vaid kümnendik (10%) nõuandeteenuse kasutajatest ei osanud öelda, kas nad soovitsid nõuandeteenuse kasutamist või mitte ning 3% ei soovitsid. Mahetaime- ja mahelooma-

¹⁷ Põllumajandustootjate rahulolu nõuandeteenuste kvaliteediga. Resta OÜ, 2007.

kasvatajate löikes olid tulemused lähedased – vastavalt 90% ja 87% küsitletutest soovitaks ning 1% ja 3% vastanutest ei soovitaks nõuandeteenuse kasutamist ning ülejäänud ei osanud öelda (lisa 9). Mahepõllumajandustootjate arvamus ühtib 2007. a Resta OÜ uuringuga, kus põllumajandustootjad soovitasid samuti nõuandeteenuse kasutamist teistele ettevõtjatele (100-pallilisel skaalal anti 92-palline hinnang, kusjuures 100 palli tähistas “soovitan kindlasti teistele”).

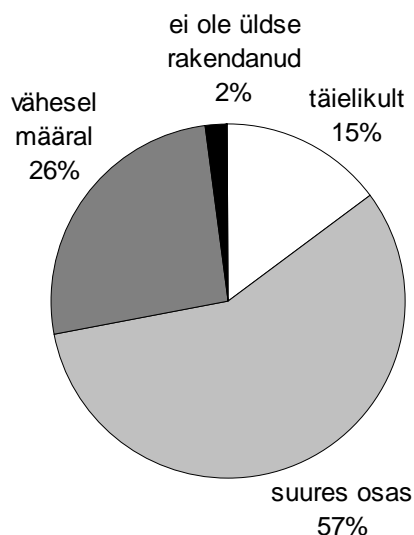
Joonis 2.4.5. Nõuandeteenuse soovimine teistele mahetootjatele (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, n=233)

2.5. Nõuande rakendatavus

Nõuandeteenuse tulemuslikkust iseloomustab saadud nõuannete rakendamine tootmises ja selle planeerimises. Ettevõtjate hinnangutele tuginedes on nõustamine olnud efektiivne – nõuandeid rakendas 72% nõuandeteenuse kasutanutest, kusjuures pigem rakendati nõuandeid suures osas (57% ettevõtjatest) kui täielikult (15%, joonis 2.5.1). Üle neljandiku (26%) ettevõtjatest küll rakendas nõuandeid, kuid vähesel määral ning 2% ei rakendanud üldse.

Eesti Maaülikooli 2010. a uuringu kohaselt oli meetme 1.3 raames saadud nõustamise rakendamine veelgi tulemuslikum – saadud nõuandeid rakendas täielikult või osaliselt 94%, vähesel määral 3%, üldsegi mitte 2% ja ei osanud öelda 1% nõuandeteenuse saajatest. Erinevus võib tuleneda sellest, et käesolevas uuringus käsitletakse nõustamist laiemalt kui meetme 1.3 raames saadud nõuandeteenust. Eesti Maaülikooli uuringu puhul oli toetusega seotud küsitlus.

Maheloomakasvatajad rakendasid nõuandeid enam kui mahetaimekasvatajad – vastavalt 76% maheloomakasvatajatest ja 64% mahetaimekasvatajatest. Mahetaimekasvatajate hulgas oli mahetootjate koondhinnanguga võrreldes enam neid, kes rakendasid nõuandeid vähesel määral (34% mahetaime- ja 22% maheloomakasvatajatest, lisa 9)

Joonis 2.5.1. Nõuande rakendamise maht (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, n=230)

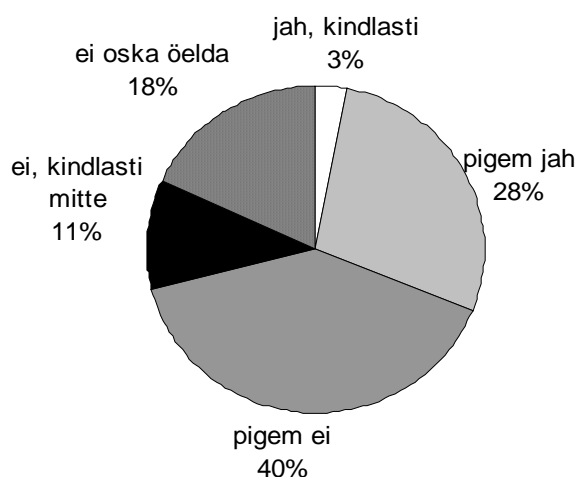
Lisaks selgus küsitlusest, et nõuandeid rakendasid enam nooremaelised (kuni 40 a inimesed, 82% vastajarühmast), 41-100 ha suurust mahepõllumajandusmaad omavad (77%) ja 6-10-aastase mahepõllumajandusliku tootmiskogemusega ettevõtjad (75%). Suhteliselt vähesel määral rakendasid nõuandeid pikaajalise mahetootmise kogemusega (tegutsenud mahetootjana 11-20 a, 32%) ja vanemaelised (41-60 a, 30%) mahetootjad, kellel on juba endal aastatega piisavalt kogemusi kogunenud. Seega kogenud ettevõtjad (11-20 aastat mahetootjana tegutsenud) kasutasid nõuandeteenust küll sagedamini (vt alaptk 2.2, lisa 9), kuid nõuandeid rakendati väheseosal määral.

Nõuande rakendatavust hinnates olid konsulendid mahetootjatest optimistlikumad, sest nõuannet suures osas või täielikult rakendanud tootjate osakaal oli konsulentide hinnangul 82%, tootjate hinnangul aga 72% ning nõuannet vähesel määral rakendanute osakaal vastavalt 6% ja 26%, kusjuures nõuande täielikke eirajaid konsulentide hinnangul polnudki (tootjatest 2%) (tabel 2.5.1). 12% konsulentidest ei osanud nõuande rakendatavuse kohta hinnangut anda. Kuna praktiliselt kõik mahetootjad rakendavad saadud nõuandeid, neist iga neljas küll vähesel määral, on see heaks tagasisideks konsulentide ja nõustajate tööle, nõuanne on väärtustatud.

Tabel 2.5.1. Nõuande rakendamise maht mahetootjate ja konsulentide hinnangul

	% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest (n=230)	% mahetootjaid nõustanud konsulentidest (n=51)
Täielikult	15	2
Suures osas	57	80
Vähesel määral	26	6
Ei ole üldse rakendanud	2	0
Ei oska öelda, pole kontrollinud	-	12

Nõuandeteenus on mahepõllumajandustootjatele oluliselt abiks otsuste langetamisel. Nõustamise vajalikkust näitab asjaolu, kas mahetootja oleks ligilähedaselt sama tulemuseni jõudnud ka ilma nõustamiseta. Poolte (51%) nõuandeteenust kasutanud mahetootjate hinnangul ei oleks nad ilma nõustamiseta sama tulemuseni jõudnud, sealhulgas 40% pigem mitte ja 11% kindlasti mitte (joonis 2.5.2). Teiselt poolt leidis 31% ettevõtjatest, et samaväärse tulemuseni oleks jõutud ka ilma nõustamiseta – pigem oleks sama tulemuseni jõudnud 28% ja kindlasti 3% mahetootjatest. Ligi viiendik (18%) vastanutest ei osanud hinnangut anda.

Joonis 2.5.2. Sama tulemuse saavutamine ilma nõustamiseta (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest, n=234)

Üle poolte (52%) nõuandeteenust kasutanud mahetaimekasvatajatest pidas nõustamist oluliseks tulemuste saavutamisel. Iseseisvalt oleks samale tulemusele jõudnud 31% vastajarühmast. Iga viies nõuandeteenust kasutanud mahetaimekasvataja ei osanud öelda, kas sama tulemus oleks saadud koos nõustamisega või ilma. Maheloomakasvatajatest tunnustasid nõustamise rolli samuti pooled (51%), sama tulemuse oleks ise saanud 32% vastajarühmast ja 17% ei omanud seisukohta.

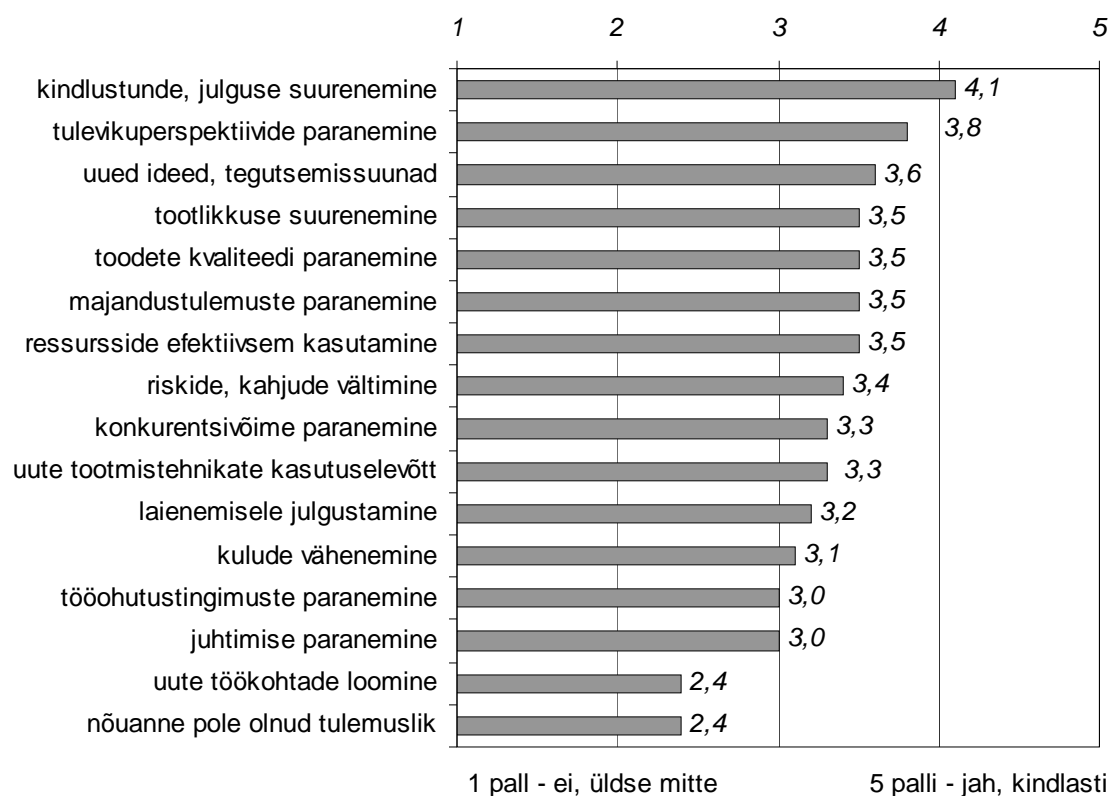
2.6. Nõuandeteenuse kasutamise tulemused

Mahetootjad tunnetavad nõustamise tuge andvat, innovaatilist ja arendavat mõju. Kõige olulisemaks positiivseks nõuandeteenuse kasutamise tulemuseks pidasid ettevõtjad kindlustunde tõusu (77%¹⁸ nõustatud mahetootjatest, keskmine hinnang 5-pallisel skaalal 4,1 palli, joonised 2.6.1 ja 2.6.2). Samuti tunnetati tulevikuperspektiivide paranemist (64%, 3,8 palli) ning uute ideede ja tegutsemisviiside tekkimist (60%, 3,6 palli). Samuti võimaldasid nõuanded parandada majandustulemusi (58%), suurendada tootlikkust (56%), arendada ja parendada toodete kvaliteeti (53%) ning kasutada ressursse efektiivsemalt (52%, kõik keskmised 3,5 palli). Riskide ja kahjude vältimist ning konkurentsivõime paranemist tõdes iga teine nõuandeteenust kasutanud mahetootja, samuti sai iga teine mahetootja juurde julgust

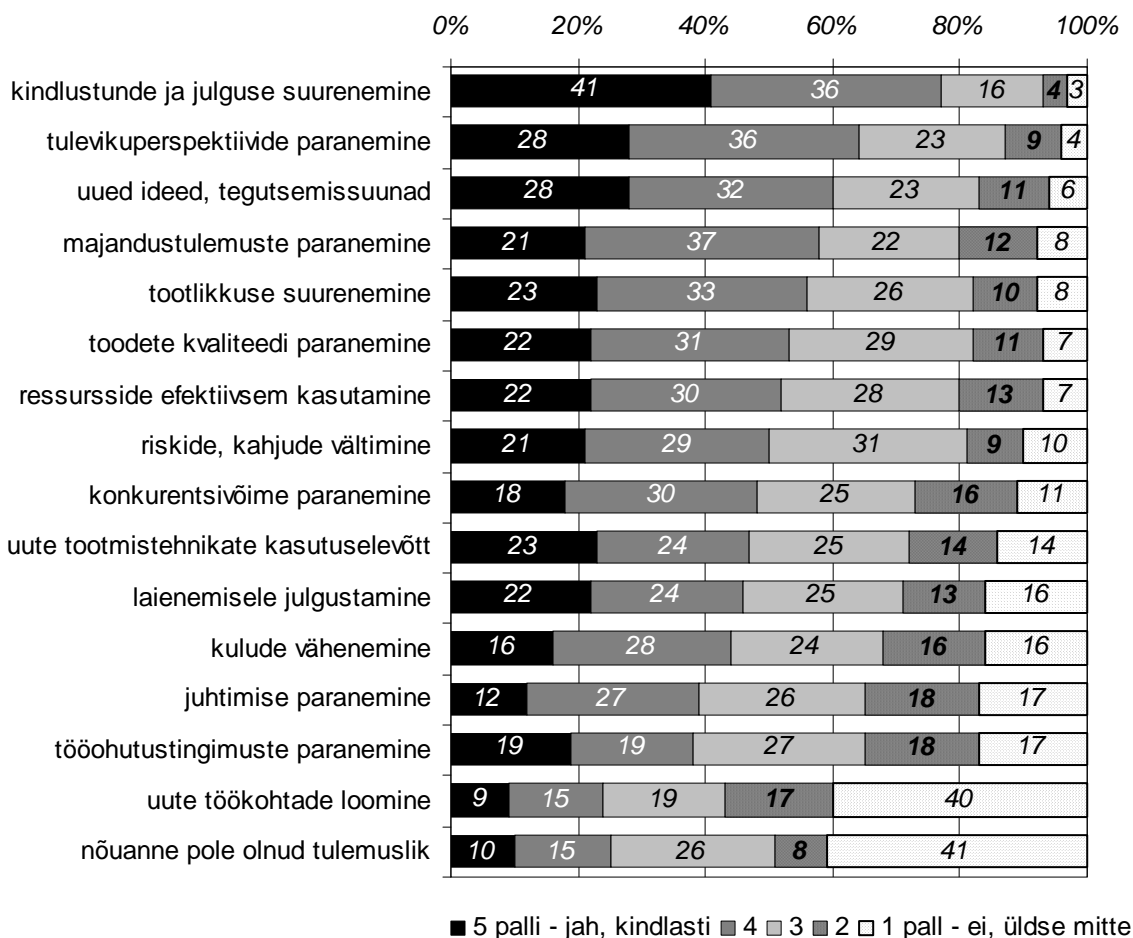
¹⁸ Liidetud on hinnangud 5 palli "jah, kindlasti" ja 4 palli.

uute tootmistehnikate kasutuselevõtuks ning laiendamiseks. Nõuandeteenuse kasutamise tulemusel ei ole enamuse mahetootjaid loonud uusi töökohti (57%, 24% oli loonud), kuid väljendati arvamust, et nõuanded on olnud tulemuslikud (49% tulemuslik, 25% pole olnud tulemuslik).

Kui mahetootjatele, kellest enamuse on väiketootjad ja kellele mahetootmine on lisaks majanduslikule huvile suuresti elustiilik, andis nõustamine kõige enam kindlustunnet ja julgust, siis 2010. a Eesti Maaülikooli poolt läbiviidud uuringus nõustusid pea kõik meetme 1.3 toel nõuandeid saanud tootjad, et nõustamine parandas eelkõige ettevõtte majandustulemusi. (Eesti Maaülikooli uuringus olid nõuandetoetuse saajad enim kasutanud nõustamist finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamise) alal ja saadud toetus mõjutabki enim majandustulemusi.) Järgnesid kindlustunde ja julguse suurenemine ning ettevõtte tuleviku-perspektiivide paranemine. Mahetootjatest enam nõustusid tavapõllumajandustootjad, et vähenesid ettevõtte kulud, välditi riske ja kahjusid ning suurenes konkurentsivõime. Sarnaselt mahetootjatega nõustus kõige vähem ettevõtjaid, et nõustamise tulemusel loodi ettevõttes uusi töökohti. Kokkuvõttes võib öelda, et paljud nõustamise kasutamise tulemused on kaudsed, mille mõju avaldub pikema aja jooksul.

Joonis 2.6.1. Nõuandeteenuse kasutamise tulemused (mahetootjate keskmised hinnangud 5-pallisel skaalal)

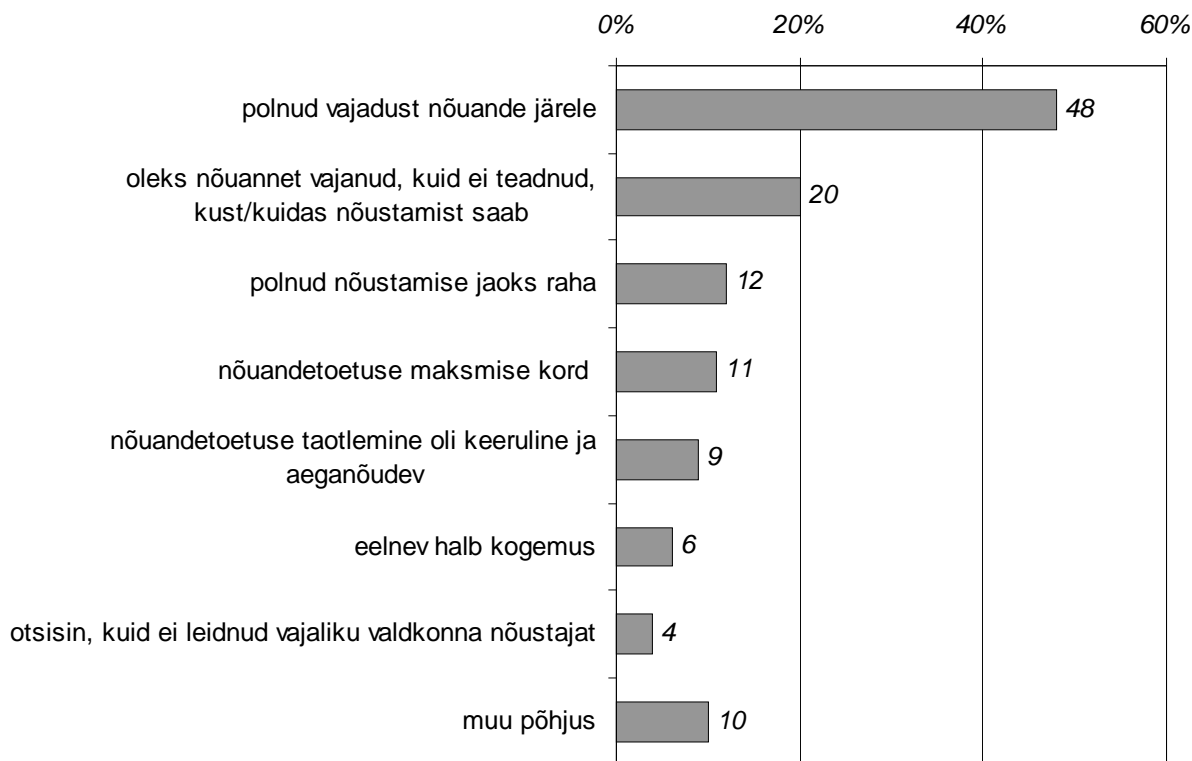

Joonis 2.6.2. Nõuandeteenuse kasutamise tulemused (% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest)

2.7. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused

Eespool selgus, et 45% mahetootjatest ei olnud nõuandeteenust kasutanud, neist 23% oleks nõustamist vajanud, kuid 22% ei vajanud. Ligi pooled (48%, joonis 2.7.1) nõuandeteenust mittekasutanud ettevõtjad ei vajanud nõuandeid. Ka Kera OÜ 2009. a uuringus toodi riikliku nõuandeteenuste mittekasutamise peamise põhjusena välja nõuannete mittevajamist (34% vastanutest). Iga viies (20%) nõuannet mittekasutanud mahetootja tunnistas, et oleks nõustamist kasutanud küll, kuid ei teadnud kust ja kuidas nõustamist saab (2009. a 12%). Rahalised võimalused olid nõuandeteenuse kasutamisel takistuseks 12% nõuandeteenuse mittekasutanutest. Konsulendi tunnitasu jääb eksperthinnangute alusel keskmiselt 40-50 € vahele, tehakse ka soodustusi. Nõustamisteenust pidas 2009. a Kera OÜ uuringus kalliks 9% ja 2010. a Eesti Maaülikooli uuringus 33% vastanutest. Lisaks rahapuudusele ei kasutatud nõuandeteenust nõuandetoetuse maksmise korra (2012. a 11%) ning nõuandetoetuse taotlemise keerukuse ja ajakulukuse tõttu (2012. a 9%, 2010. a 8%). 6% ettevõtjatest ei olnud nõuandeteenust kasutanud seetõttu, et eelnev kogemus oli olnud halb ning 4% vastanutest ei leidnud vajaliku valdkonna nõustajat (2009. a 8%, 2010. a 22%).

Muude põhjustena (10% nõuandeteenuse mittekasutanutest), miks nõuandeteenust ei kasutata, mainiti kõrget vanust, tervislikke põhjuseid, ajapuudust, enda aktiivsust teadmiste omandamisel, vajalike teadmiste olemasolu ettevõtte töötajatel ja pereliikmetel, vajaliku kogemusega nõustaja puudumist või välismaa nõustaja kasutamist (lisa 5). Võib arvata, et nende põhjuste väljatoomisel mõtlesid vastajad enam individuaalnõustamist.

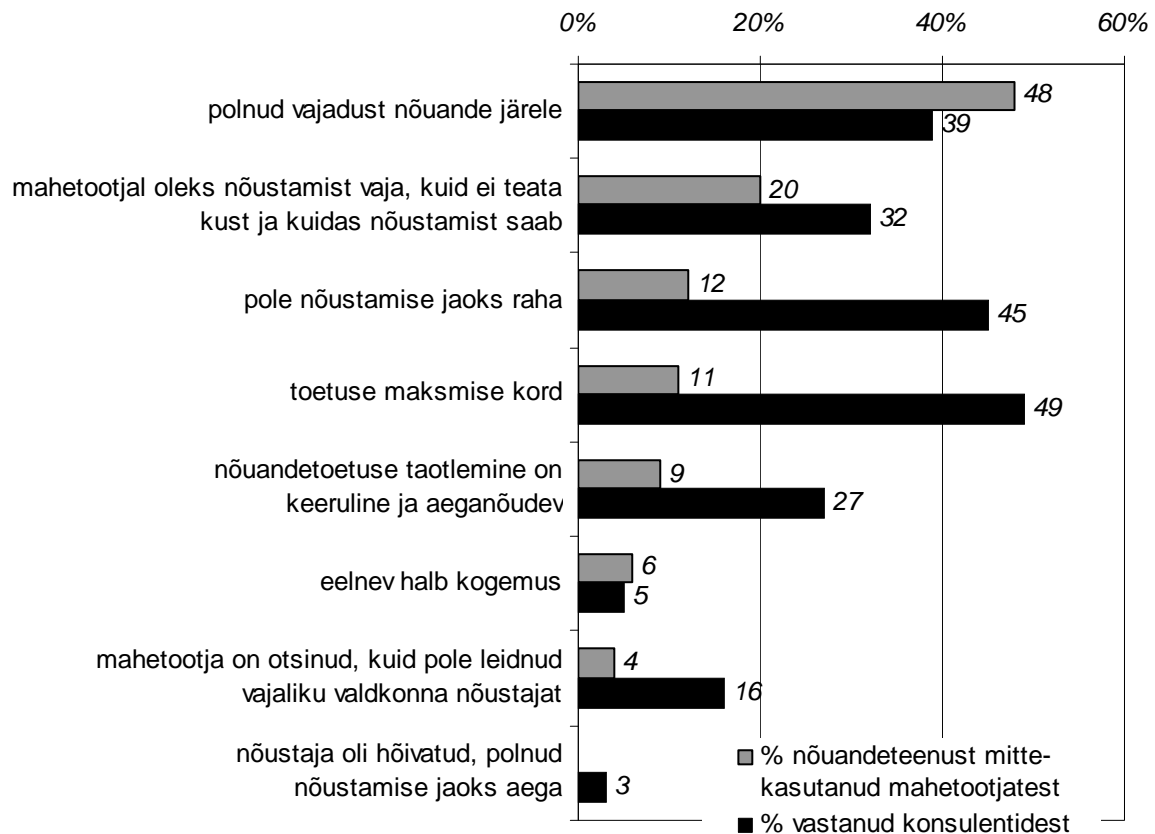

Joonis 2.7.1. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=212)

Võrreldes mahetootjatega tõid konsulendid nõuandeteenuse mittekasutamise põhjustena sagedamini esile rahalisi probleeme, mahetootjad aga vajaduse puudumist (joonis 2.7.2). Nõuandetoetuse maksmise korda, mille kohaselt tuleb tootjal tasuda nõuande eest 100%-liselt enne toetuse saamist, märkis takistusena 49% konsulentidest, kuid vaid 11% tootjatest ning rahapuudust 45% konsulentidest ja 12% tootjatest (joonis 2.7.2). Siin võib olla tegemist psühholoogilise kaitsemehhanismiga, otse küsides on lihtsam vastata, et polnud vajadust nõuande järele, kui tunnistada raha puudust. Seda seletust toetavad tootjate vastused küsimusele, kui palju ollakse ise nõus nõuande eest ilma toetuseta maksuma. Sagedamini nimetati summat, mis jäi aastas alla 50 € (34% mahetootjatest) ja rohkem kui iga neljas tootja (28%) ei oleks nõus maksuma ilma toetuseta ühtegi eurot.

Info puudumine nõustamisest (kust ja kuidas nõustamist saab) oli tootjatel vajaduse puuduse järel põhjuste pingereas teisel kohal (märkis 20% nõuandeteenuse mittekasutajatest), kuid konsulentidel oli see rahaliste küsimuste ja vajaduse puudumise järel neljandal kohal (märkis 32% konsulentidest) (joonis 2.7.2). Teabe- ja infojagamise valdkonna edasiarendamise

vajadusele viitab ka see, et kuigi mahevaldkonna nõustajaid on Eestis vähe, ei leitud otsimise tulemusena vajaliku valdkonna nõustajat (märkis 16% konsulentidest, 4% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest). Eelnev halb kogemus oli olnud 6%-l nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjal, 5% konsulentide hinnangul võis see samuti teenuse mittekasutamise põhjuseks olla. Nõustajate hõivatus ja ajapuudus ei olnud mahetootjate hinnangul probleemiks, kuid 3% konsulentidest leidis, et see võis osutada takistuseks nõuandeteenuse kasutamisel.

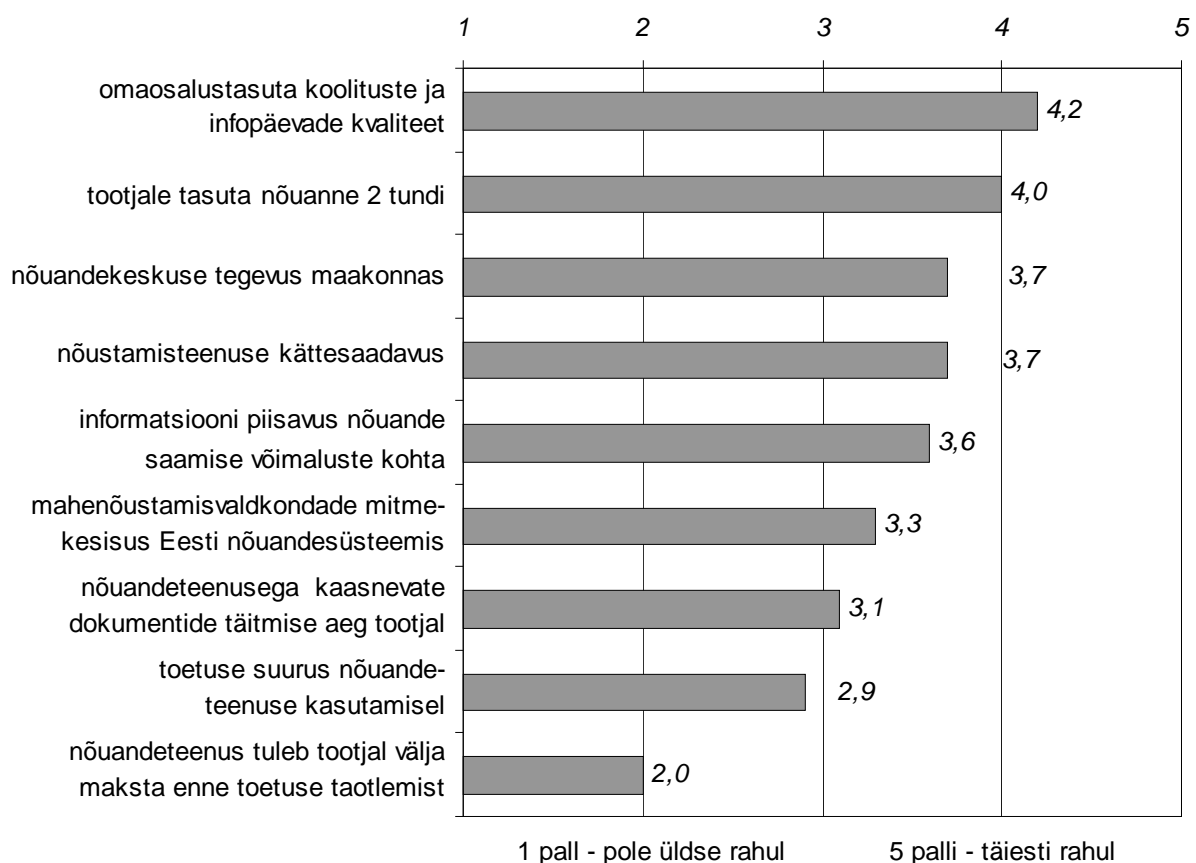
Joonis 2.7.2. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused mahetootjate ja konsulentide hinnangul aastatel 2010-2012 (% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest (n=212), % vastanud konsulentidest (n=74))

2.8. Rahulolu nõuandesüsteemiga ja probleemid mahepõllumajanduses

Rahulolu nõuandesüsteemiga

Eelnevalt selgus, et mahetootjad olid väga rahul konsulentide ja teiste nõustajate tööga, kuid rahulolu nõuandesüsteemiga kõigi aspektidega nii kõrge ei olnud. Mahepõllumajandustootjad said uuringus hinnata rahulolu nõuandesüsteemi üksikute aspektidega 5-palli süsteemis täielikust rahulolust (5 palli) täieliku rahulolematuse (1 pall). Nõuandesüsteemi selgituseks oli lisatud, et selle all mõeldi koordineerivat keskust ja 15 maakondlikku nõuandekeskust.

Mahetootjad olid kõige enam rahul nõuandesüsteemi pakutavate omaosalustasuta koolituste ja infopäevade kvaliteediga (keskmine 4,2 palli, rahulolevad 80%¹⁹ mahetootjatest), sealjuures väga rahul oli 44% ettevõtjatest (joonised 2.8.1 ja 2.8.2). Järgnes rahulolu võimalusega saada 2 tundi tasuta nõustamist (keskmine 4,0 palli, rahulolevad 71% vastanutest,), kusjuures väga rahul olevate mahetootjate osakaal oli selle nõuandesüsteemi aspektiga kõrgeim – 52% vastanutest. Samuti on mahetootjad jäänud rahule nõuandekeskuse tegevusega oma maakonnas – 34% oli väga rahul ja 28% rahul (keskmine 3,7 palli). Kahe järgneva nõuandesüsteemi aspektiga olid mahetootjad harvemini väga rahul, pigem oldi rahul või neutraalsel seisukohal. Nõustamisteenust pidas kättesaadavaks 59% ja nõuandevõimaluste kohta käivat informatsiooni piisavaks 57% ettevõtjatest, kusjuures rahul oli kolmandik vastanutest, ja üle neljandiku vastanutest ei osanud nendes küsimustes kindlat seisukohta võtta (keskmised vastavalt 3,7 ja 3,6 palli). Seega olid mahetootjad süsteemi praeguse korraldusega nendes osades suuresti rahul.

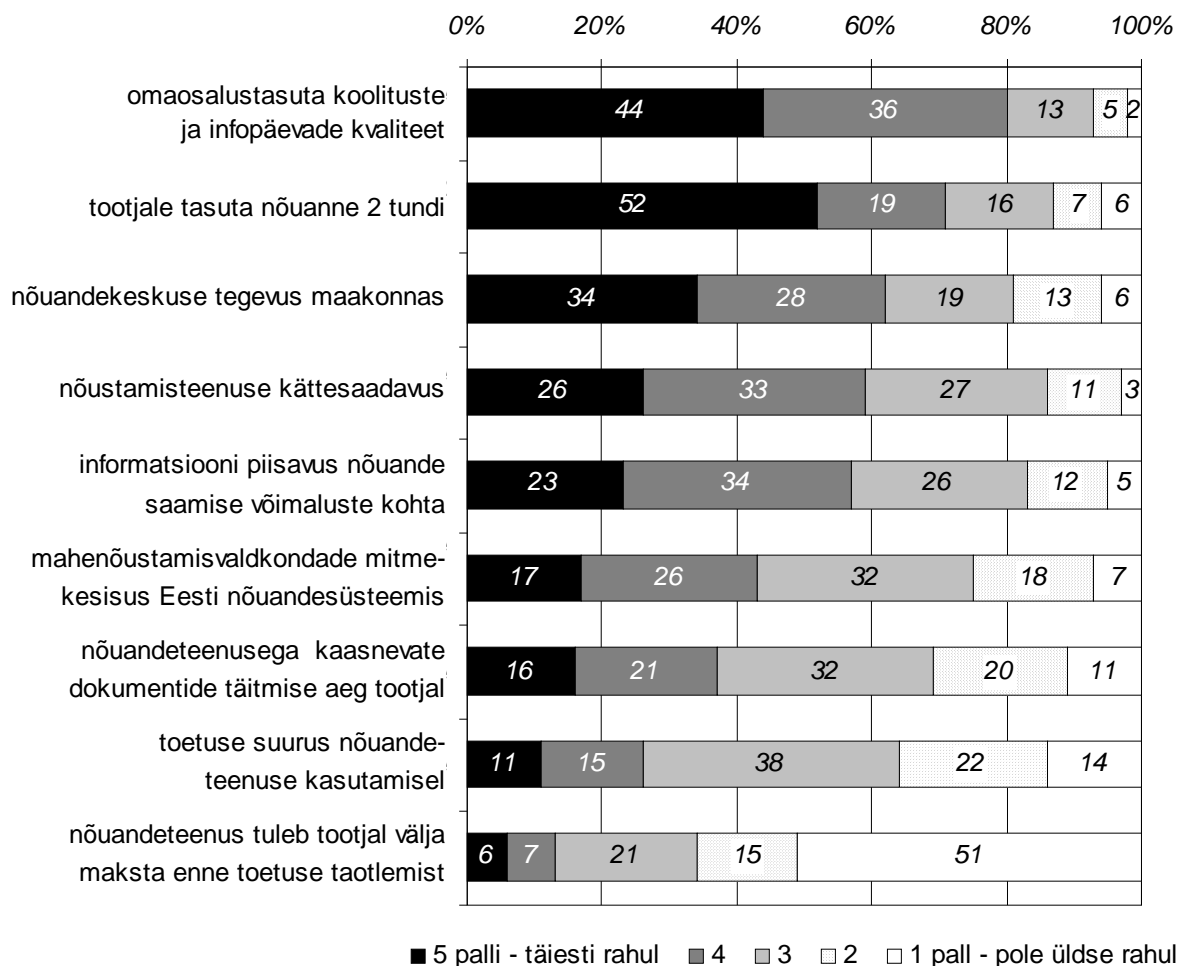
Joonis 2.8.1. Mahepõllumajandustootjate rahulolu nõuandesüsteemiga (mahetootjate keskmised hinnangud 5-pallisel skaalal)

Ülejäänud nõuandesüsteemi aspektide puhul olid ettevõtjad tihti neutraalsel seisukohal või rahulolematud. Mahenõustamisvaldkondi Eestis pidas piisavaks 43% vastanutest, kuid 32% oli kahtleval positsioonil ja 25% ei olnud rahul pakutava valikuga (keskmine 3,3 palli) (jooni-

¹⁹ Liidetud on hinnangud 5 palli “täiesti rahul” ja 4 palli “rahul”.

sed 2.8.1 ja 2.8.2). Mahenõustamisvaldkondade mitmekesisusega olid enam rahul mahetaimekasvatavad (51%, keskmine 3,3 palli) kui maheloomakasvatavad (39%, keskmine 3,2 palli) (lisa 9). Nõuande saamisega kaasnevate dokumentide täitmiseks kuluva ajaga oli rahul 37%, seisukohta ei osanud võtta 32% ja ei olnud rahul 31% vastanutest (keskmine 3,1 palli, joonised 2.8.1 ja 2.8.2).

Kõige vähem olid mahetootjad rahul nõuandeteenuse finantsiliste aspektidega. Toetuse suurusega nõustamisteenuse kasutamisel ei olnud ettevõtjad valdavalt rahul – rahulolevaid oli 26%, keskmise hinnangu andis 38% ja rahulolematud olid 36% vastanutest (keskmine 2,9 palli) (joonised 2.8.1 ja 2.8.2). Kindlasti vajaks nõuandesüsteemis muutmist nõuandeteenuse eest maksmise kord, mille kohaselt tuleb nõuandeteenus tootjal välja maksta enne toetuse taotlemist. Sellega ei ole rahul ligi kaks kolmandikku (66%) mahetootjatest (keskmine 2,0 palli).

Joonis 2.8.2. Mahepõllumajandustootjate rahulolu nõuandesüsteemiga (% vastanud mahetootjatest)

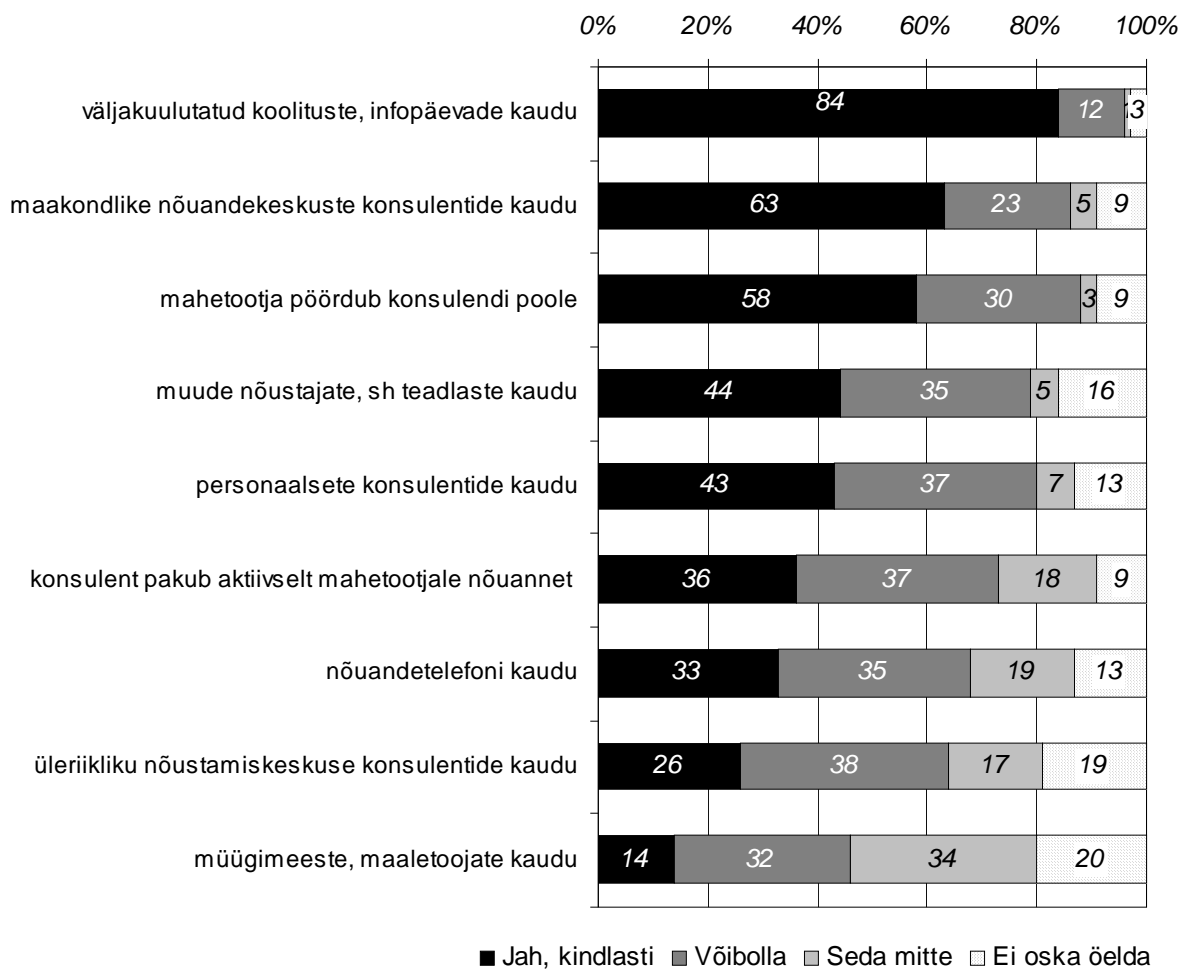
Mahetootjate ja konsulentide rahulolu nõuandesüsteemiga oli viie võrreldud aspekti osas sarnane. Näiteks jäädli rahule omaosalustasuta koolituste ja infopäevade kvaliteedi (keskmine 4,2 palli mahetootjatel ja 4,0 konsulentidel), mahetootjaile pakutava 2-tunnise tasuta nõuande

võimalusega (4,0 mahetootjad ja 3,8 konsulendid) ning tootja maakonnas asuva või konsulentidel oma nõuandekeskuse tööga (3,7 mahetootjad ja 4,0 konsulendid). Rahulolu nõuandeteenuse saamisega kaasnevate dokumentide täitmise oli mõlemalt poolt hinnates keskmine (3,1 tootjad ja 3,0 konsulendid). Tootjatele kehtestatud nõuandeteenuse ettemaksu nõudega polnud rahul ei mahetootjad ega konsulendid (2,0 mahetootjad ja 2,4 konsulendid).

Nõuandesüsteem edaspidi

Selleks, et saada aimu, millises suunas võiks Eesti nõuandesüsteem areneda, küsiti mahetootjatelt, kuidas võiks edaspidi nõustamine olla nende hinnangul korraldatud. 2009. a Kera OÜ poolt läbiviidud uuringus eelistasid põllumajandustootjad kõige enam nõustamist saada personaalselt nõustajalt, kellega saab vajadusel ühendust võtta, teise võimalusena nähti maakondlikke nõuandekeskusi, kuhu saab vajadusel pöörduda ning kolmandana ükskõik millise Eestis tegutseva ja sobiva nõustaja poole pöördumist, kui vastav kontaktinfo on olemas. Ettevõtjad eelistasid pigem ise pöörduda nõustaja või nõuandekeskuse poole kui vastupidi. Üks vähem soositud variant oli ühe üleriigilise nõuandesüsteemi kontaktaadressi olemasolu, kuhu saab vajadusel pöörduda ning lasta nõustajat soovitada või kohale saata. Kuigi käesolev uuring ei ole täielikult võrreldav, ilmneb sarnaseid tendentse.

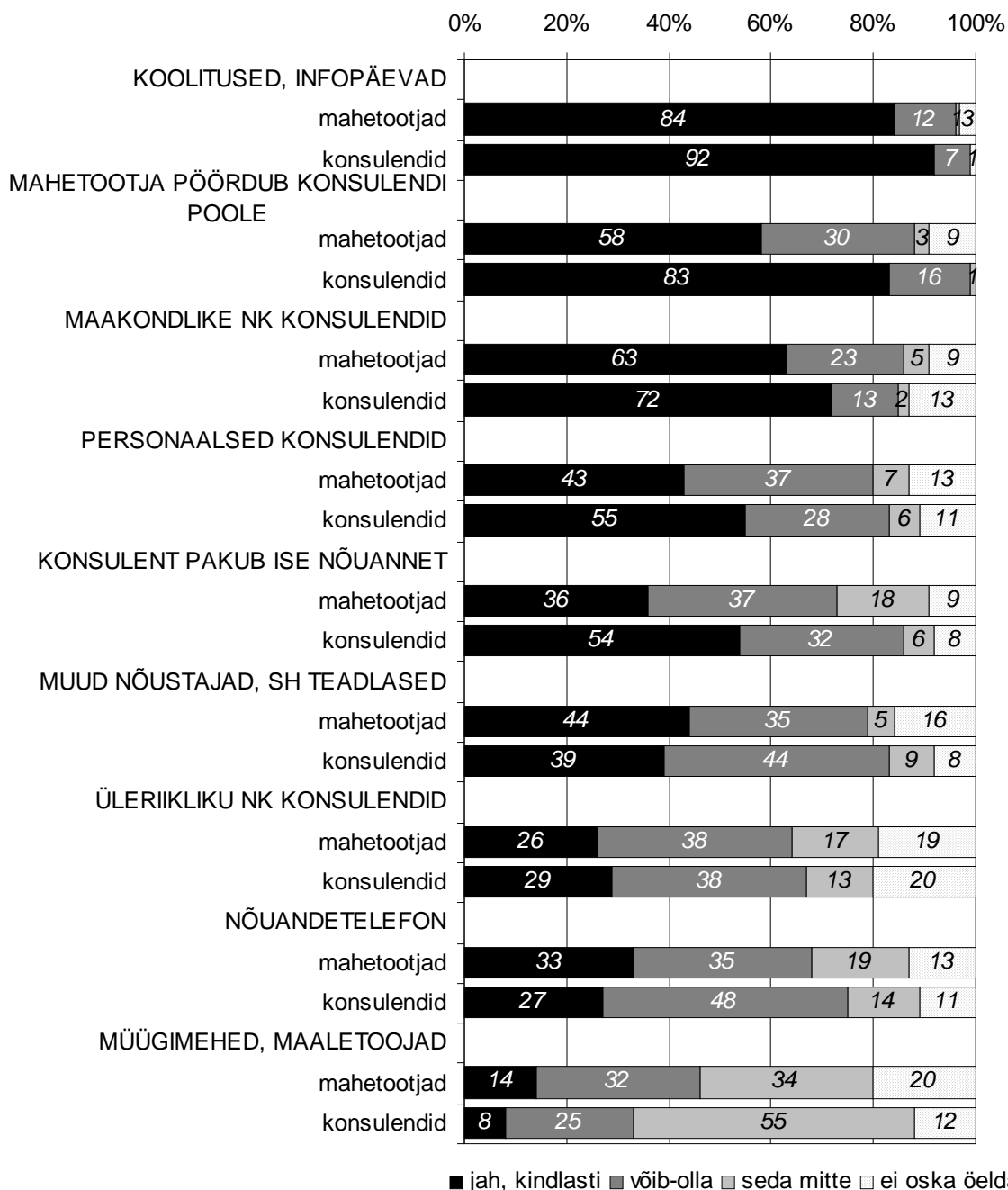
Mahepõllumajandustootjad leidsid, et järgnevatel aastatel tuleb kindlasti jätkata väljakuulutatud koolituste ja infopäevade pakkumisega (84% vastanutest, joonis 2.8.3). Nimetatutega oldi küsitluse kohaselt juba eelneval kolmel aastal väga rahul. Mahetootjad eelistasid maakondlike nõuandekeskuste konsulente üleriikliku nõuandekeskuse konsulentidele (vastavalt 63% ja 26% mahetootjatest *jah, kindlasti*), muudele nõustajatele, sh teadlastele (44%), nõuandetelefonile (33%) ja müügimeestele (14%) (joonis 2.8.3). Müügimeeste (st väetiste, seadmete jms maaletootjate) nõuandeid ja konsultatsioone tahtis vaid 14%, võib-olla 32% ja kindlasti mitte 34% mahetootjatest. Seega näevad mahetootjad, et nõustamine peaks olema üles ehitatud maakondlike nõuandekeskuste konsulentidele ja muudele nõustajatele (sh teadlastele), kuid mitte müügimeestele, kes lähtuvad oma tegevuses ärihuvidest. Samuti oldi kõhkleva seisukohal võimaluse kohta saada nõustamist üleriikliku nõuandekeskuse konsulentidelt – seda soovis 26%, võib-olla 38%, pigem mitte 17% ja ei osanud öelda 19% mahetootjatest. 58% mahetootjad eelistasid probleemide ja küsimuste korral pöörduda ise konsulentide poole nõu saamiseks, konsulendi aktiivsust nõuande pakkumisel pidas kindlasti vajalikuks 36% mahetootjatest, kuid üldiselt oldi sellise korralduse suhtes pigem kahtleval seisukohal (võib-olla 37% mahetootjatest, ei oska öelda 9%) või ei soovitud seda (18%). 43% vastanute arvates võiks mahetootjate nõustamine olla korraldatud personaalsete konsulentide kaudu.

Joonis 2.8.3. Mahepõllumajandustootjate hinnang sellele, kuidas võiks nõustamine olla korraldatud edaspidi (% vastanud mahetootjatest)

Konsulentide hinnangud mahetootjate nõustamise korraldusele olid samasuunalised mahe- tootjate hinnangutele (joonis 2.8.4). Mõlemad osapooled olid ühel nõul, et nõustamine võiks aset leida eelkõige grupiviisiliste koolituste ja infopäevade vormis ning individuaalnõustamine võiks olla korraldatud maakondlike nõuandekeskuste konsulentide kaudu, kusjuures konsulentide ootused, et mahetootjad ise aktiivselt nõuande saamiseks nende poole pöörduksid, olid suuremad tootjate valmisolekust nii käituda. Nii mahetootjatele kui konsulentidele meeldisid ideed korraldada nõustamist personaalsete konsulentide ja muude nõustajate, sh teadlaste kaudu. Muude nõustajate all ei mõisteta müügimehi, väetiste, seadmete jms maaletoojaid ega teisi sisendimüüjaid. Nende suhtes olid mõlemad vastanute rühmad tõrjuval positsioonil, kusjuures välistav hoiak oli tugevam konsulentidel. Nõustamise korraldamise nõuandetelefoni ja üleriikliku nõuandekeskuse konsulentide kaudu suhtusid nii tootjad kui konsulendid pigem pooldavalt, kuid enamasti valiti vastuseks võib-olla. Iga kolmas-neljas konsulent ja mahetootja pooldas kindlasti üleriiklikku nõuandekeskust, kuid iga kuues-seitsmes oli vastu ja igal viiendal puudus seisukoht. Nõuandetelefoni kaudu nõustamise korraldamist pooldas samuti kindlalt iga kolmas-neljas vastanu, kuid konsulendid olid enam

kaalutlevad, neist iga teine valis vastuseks võib-olla (tootjatest iga kolmas), vastu oli iga viies tootja ja iga seitsmes konsulent.

Joonis 2.8.4. Mahetootjate ja konsulentide hinnang sellele, kuidas võiks mahetootjate nõustamine olla korraldatud edaspidi (% vastanud mahetootjatest, % vastanud konsulentidest)

Nii mahetaime- kui ka maheloomakasvatavad soovisid nõustamise jätkumist koolituste ja infopäevade kaudu (vastavalt 85% ja 84% vastajarühmast). Nõuandeteenuse osutamist läbi maakondlike nõuandekeskuste konsulentide eelistasid maheloomakasvatavad (65% vastajarühmast) enam kui mahetaimekasvatavad (58%). Nõustamist üleriikliku nõuandekeskuse konsulentide kaudu soovis kindlasti vaid 27% maheloomakasvatajatest ja 23% mahetaimekasvatajatest. 53% mahetaimekasvatajatest soovis nõustamist saada ka muudelt

nõustajatelt, sh teadlastelt, kuid müügimeestelt võib-olla või pigem mitte. Maheloomakasvatajatest eelistas muid nõustajaid, sh teadlasi 41% ning müügimehi 12%. Mahetaimekasvatajatest 61% ja maheloomakasvatajatest 56% soovis ise pöörduda nõu saamiseks konsulendi poole. Konsulentide aktiivset tegevust nõuande pakkumisel soovis nii 36% mahetaimekui ka maheloomakasvatajatest. Nõuandetelefoni kaudu soovis nõustamist saada 34% maheloomakasvatajatest ja 29% mahetaimekasvatajatest. Leiti, et selline telefonitsi kontaktteerumise võimalus võiks võib-olla olemas olla (vastavalt 34% ja 38% vastajarühmast). Personaalseid konsulente soovis kindlasti 48% mahetaimekasvatajatest ja 41% maheloomakasvatajatest. (lisa 9)

Probleemid mahepõllumajanduses

Mahepõllumajandustootjad said vabas vormis kirja panna mahetootmise kõige suuremad probleemid, mis vajaksid lahendamist ja kus nõuandega saaks abiks olla. Küsimusele vastas 291 ettevõtjat (62% vastanutest). Mahetootjate probleemid olid (lisa 5):

- mahetoodangu turustamine ja hinnakujundus (33% vastanutest);
- tootmine ja sellega seonduv (23%);
- toetused ja tegevuste finantseerimine (13%);
- tehnika, hooned, ehitus ja remont (8%);
- bürokraatia (5%);
- ühistegevus ja kõrvalteenused (3%);
- seadusandlus (3%);
- praktiline ja kompleksne nõustamine (2%);
- muud probleemid (11%).

Mahetoodangu töötlemine ei ole arenenud mahetootmisega samas tempos. Mahetootjad on Eestis valdavalt väiketootjad, mis raskendab toodangu müümist, kokkuostu viimist ja samuti ei tasu väikeste kogustega turul müümas käimine ära. Kuna mahedana ei ole võimalik tooteid turustada, siis müüakse mahetoodang tavatoodanguna, mistõttu jääb teenitud hinnalisa saamata. Samuti on alles arenemisejärgus kohalik turg, sest teadlikke ja kõrgema maksevalmidusega tarbijaid on veel vähe. Turustamine on laiem, kogu mahesektorit iseloomustav probleem, mida märgiti sõltumata tootmisvaldkonnast – kitsaskohaks oli see nii teravilja, marju, köögivilja, liha või piima turustada soovivatele mahetootjatele. Toodi välja spetsiifilisi probleeme nagu mahemeierei puudumine, lambaliha, -villa ja -naha realiseerimise võimaluse puudumine, teravilja kokkuostu viimise miinimumkogus 20 tonni, hooajatoodete realiseerimise võimaluse puudumine kauplustes jne.

Järgmisena töid mahetootjad välja erinevaid tootmisega seonduvaid probleeme. Väljendati soovi mahetootmist suurendada, laiendada, efektiivsemaks muuta, tooteid arendada, valida sobivaid kultuure ja tõsta toodete kvaliteeti. Taimekasvatajatele olid probleemideks umbrohu, taimehaiguste ja -kahjurite tõrjeks sobiva agrotehnika ja külvikorra rakendamine, maheväetiste ja -taimekaitsevahendite kohta käiv vähene informatsioon, mullaviljakuse taastamine,

viljavaheldus- ja külvikorraplaani koostamine, maheseemnete kasvatus ja ostuvõimalused jne. Loomakasvatajad tõid probleemidena välja sõnnikumajandust, loomade tervishoidu, loomade vabapidamist, teavet lubatud süüa ja söödalisandite ning nende üle arvestuse pidamise kohta, veterinaaralaseid koolitusi, tõuaretust jne.

Üheks suureks probleemiks mahetootjatele oli toetuste taotlemine ja oma tegevuste finantseerimine. Oodatakse informatsiooni toetuste kohta uuel eelarveperioodil alates 2014. a, et koostada arenguplaane lähitulevikuks. Üldiselt võiks toetuste kohta käivat informatsiooni (kuidas toetusi saada, millised on nõuded) olla rohkem, avalikustada varem ja selgemalt lahti kirjutada. Eriti valmistas mahetootjatele muret tulemuslik investeringutoetuste taotluste kirjutamine tegevuse laiendamiseks, hoonete ehitamiseks või seadmete soetamiseks. Mahetootjatel ei ole tihtipeale piisavalt vahendeid investeringute tegemiseks, mistõttu võiksid toetused olla suuremad. Rahul ei olda investeringutoetuse tingimusega, mille kohaselt on eelisseisundis noored alla 40-aastased talunikud. Samuti ei olda rahul investeringutoetuste seadusandliku ebakindlusega – määrused on pidevas muutumises ja mahetootjal on raske olla kõigega kursis.

Probleemina tõid mahetootjad välja vajaduse soetada uut tehnikat, ehitada uusi hooneid ja remontida olemasolevaid. Huvitatud oldi mahetootmisega kõige paremini sobiva põllumajandustehnika valikust ja soetamisest ning aedade, tallide, lautade, tapamajade, lihatöötlemiseks sobivate ruumide, kuivatite jms ehitamisest mahetootmise nõutele vastavalt.

Veel tõid mahetootjad probleemidena välja bürokraatia – nõudeid on palju, need on keerulised, pidevas muutumises, paberimajandust on palju, oluliselt rohkem kui tavapõllumajanduses. Probleemiks peeti nõrka ühistegevust ja vähest lisateenuste pakkumist. Omavahelise koostöö suurendamine ehk ühisturustamise arendamine piirkonniti võiks olla abiks mahetoodangu realiseerimisel ja aitaks vähendada turustamisega kaasnevaid ajalisi ja rahalisi kulusi. Väiketootjatel ei ole võimalik ja majanduslikult otstarbekas soetada kõiki masinaid ja seadmeid ning suurfirmad ei taha väiketootjaid tihtipeale ka tasu eest teenindada. Seetõttu oleks väljapääsuks ühistud, keskused või väikefirmad, mis osutaksid maaharimise teenuseid või rendiksid vastavaid seadmeid.

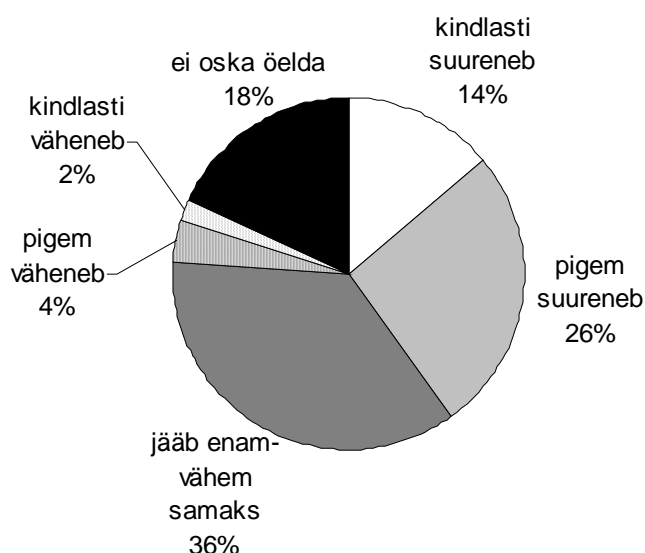
Mahetootjatele valmistas probleeme seaduste ja õigusaktide tõlgendamine ning muutustega kursis olemine. Seadustest ja õigusaktidest võiks olla võimalik aru saada ühemõtteliselt ning antud piisavalt aega muutuvate nõuetega kohanemiseks. Lisaks soovisid mahetootjad, et nõustamine oleks enam kompleksne, praktilise suunitlusega ja nõustajad vastutustundlikud. Nõustaja võiks tunda seadusi ja toetuste taotlemisega seonduvat, turgu, teadma prognoose lähiaastateks, et anda mahetootjale informatsiooni, mida ja kui palju oleks vaja toota. Soovitakse enam nõustajaid, kes omaksid nii teoreetilisi teadmisi kui ka praktilist kogemust ning oleksid valmis käima talus kohapeal. Oleks hea, kui nõustaja oleks olemas ja koolitused toimuksid mahetootja tegutsemise maakonnas.

Osa mahetootjaid kirjutas, et probleeme ei ole, neid ei osatud välja tuua või esinesid väikesed jooksvad probleemid, millega tegeleti iseseisvalt. Muude probleemidena toodi veel välja

vanadust ja tervist, talu üleandmist, tunnustuse saamist, äriplaani koostamist, nõustajate puudumist teatud piirkondades, infotelefoni vajalikkust, keskkonnakaitset, tööohutust jne. Mahetootjate hinnangul ei tunne tarbijad veel mahetoidu kvaliteeti ja tervislikkust ning peavad hinda kalliks.

2.9. Ettevõtete nõuandevajadus lähiaastatel

Lähiaastatel suureneb 40% mahepõllumajandustootjate nõuandevajadus, (sh pigem suureneb 26% ja kindlasti suureneb 14% ettevõtjatest, joonis 2.9.1). Enam vähem samale tasemele eelnevate aastatega jääb nõuandevajadus 36% mahetootjatest, vähem nõustamist vajab 6% ja ei osanud prognoosida 18% vastanutest. Lähiaastate nõuandevajadust ei osanud eelkõige hinnata viimasel kolmel aastal nõuandeteenust mittekasutanud ettevõtjad – neist 32% ei osanud öelda (lisa 9). Mahetootjate nõuandevajaduse prognoos lähiaastateks oli samasuunaline 2009. a Kera OÜ poolt läbiviidud uuringu tulemustega, mil 42% põllumajandustootjatest prognoosis nõuandevajaduse suurenemist (2012 a 40%), 35% samale tasemele jäämist (2012. a 36%), 7% vähenemist (2012. a 6%) ja 16% ei osanud hinnangut anda (2012. a 18%).

Joonis 2.9.1. Mahepõllumajandustootjate nõuandevajadus lähiaastatel (% vastanud mahetootjatest, n=455)

Mõlema osapoole, mahetootjate ja konsulentide hinnangul nõustamisvajadus pigem suureneb kui jääb samaks, aga kindlasti ei vähene (vt tabel 2.9.1). Konsulendid prognoosisid märkimisväärselt enam mahetootjate nõuandevajaduse suurenemist võrreldes tootjatega (suureneb²⁰ märkis 61% konsulentidest ja 40% mahetootjatest). Tootjad aga nägid lähitulevikus enam stabiilsust (jääb enam-vähem samaks 23% konsulentidest ja 36% mahetootjatest). Nõuandevajaduse vähenemist märkisid vähesed (7% konsulentidest ja 6% tootjatest) ja tootjad olid vajaduse hindamisel enam raskustes (ei oska öelda 18% tootjatest ja 9% konsulentidest).

²⁰ Liidetud on hinnangud “kindlasti suureneb” ja “pigem suureneb”.

Tabel 2.9.1. Mahepõllumajandustootjate nõuandevajadus lähiaastatel mahetootjate ja konsulentide hinnangul

	% vastanud mahetootjatest (n=455)	% vastanud konsulentidest (n=74)
Kindlasti suureneb	14	30
Pigem suureneb	26	31
Jääb enam-vähem samaks	36	23
Pigem väheneb	4	7
Kindlasti väheneb	2	0
Ei oska öelda	18	9

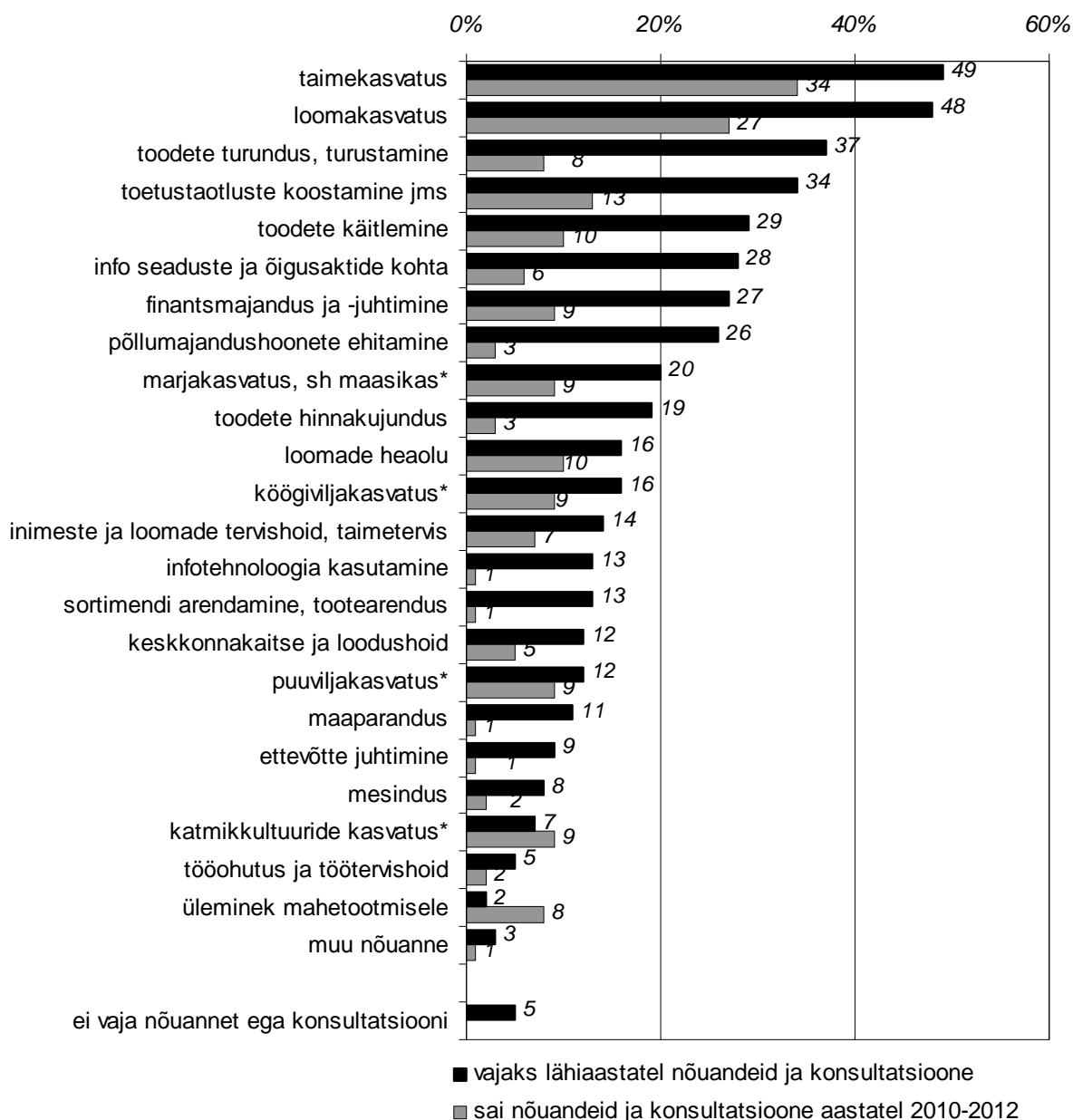
Mahetaimekasvatajatest 42% prognoosis lähiaastateks nõuandevajaduse suurenemist, samale tasemele jäämist 34%, vähenemist 4% ja ei osanud hinnangut anda 20%. Maheloomakasvatajatel suureneb nõuandevajadus 38%, jääb samale tasemele samuti 38%, väheneb 6% ja hinnangut ei osanud anda 18% vastanutest. Keskmisest enam suureneb lähiaastatel nõustamisvajadus noorematel (kuni 40 a, 51% vastajarühmast) võrreldes vanemaelistega (üle 60 a, 28%) ja alustavatel mahetootjatel (1-5 a mahekogemusega, 49%) võrreldes kogunud mahetootjatega (11-20 a, 32%). Samuti kasvab nõuandevajadus enam äriühingu vormis tegutsevatel ettevõtjatel (46% vastajarühmast) kui FIE-del (37%), kes on sageli väiketootjad ja kasvatavad enda tarbeks. (lisa 9)

Nõustamisvajadus lähiaastatel

Varasemate aastate uuringutega võrreldes on mahepõllumajandustootjate nõuandevajadus tulevikus sarnane tavapõllumajandustootjatega selles osas, et vajatakse erialast tootmisinfot, toetustaotluste koostamise, finantsmajanduse ja juriidilist nõuannet, kuid oluliselt enam vajatakse mahesektoris nõuandeid turunduse ja turustamise ning käitlemise ja töötlemise alal (Maaelu Arengu Instituut 2007, Kera OÜ 2009, Eesti Maaülikool 2010).

Suur nõudlus on taime- ja loomakasvatusalase tootmisspetsiifilise nõuande järele. Ligi pooled mahetootjad vajavad lähiaastatel taime- ja loomakasvatuse alaseid nõuandeid ja konsultatsioone (joonis 2.9.2). Neis valdkondades olid mahetootjad ka viimasel kolmel aastal enim nõustamist saanud. Järgnevalt vajatakse nõuandeid ja konsultatsioone üldisematel teemadel nagu toodete turundus ja turustamine (37% vastanutest), toetustaotluste koostamine ja toetuste taotlemisega seonduv (34%), toodete käitlemine (29%), seadused ja õigusaktid (28%), finantsmajandus ja -juhtimine (27%) ning põllumajandushoonete ehitamine (26%). Ülejäänud nõuandeid vajas kuni viiendik vastanutest. Muude nõustamisvaldkondadena (3% vastanutest) toodi välja taimekaitsevahendid ja -väetised, bio- ja alternatiivenergeetika, biodünaamiline põllumajandus ja viljelus, tegevuse lõpetamine ja üleandmine, uued tehnoloogiad, masinad ja seadmed mahetootmises, ekspordiga seonduvad toimingud, tööstuslik kanepikasvatus ja vajadus nõustada lisateenuste pakkujaid. Üldse ei vaja nõuandeid ja konsultatsioone lähiaastatel 5% vastanutest.

Võrreldes mahetootjate kolmel eelneval aastal saadud nõustamist nende nõuandevajadusega lähitulevikus on kõige enam suurenenud vajadus nõuannete ja konsultatsioonide järele toodete turunduse ja turustamise (sai nõu 8%, vajab nõu 37% vastanutest), põllumajandushoonete ehitamise (3%, 26%), seaduseid ja õigusakte puudutava informatsiooni (6%, 28%), toodete hinnakujunduse (3%, 19%), infotehnoloogia kasutamise (1%, 13%), toodete käitlemise (10%, 29%), finantsmajanduse ja -juhtimise (9%, 27%), sortimendi arenduse ja tootearenduse (1%, 13%), toetustaotluste koostamise (13%, 34%) ja maaparanduse (1%, 11%) alal (joonis 2.9.2).

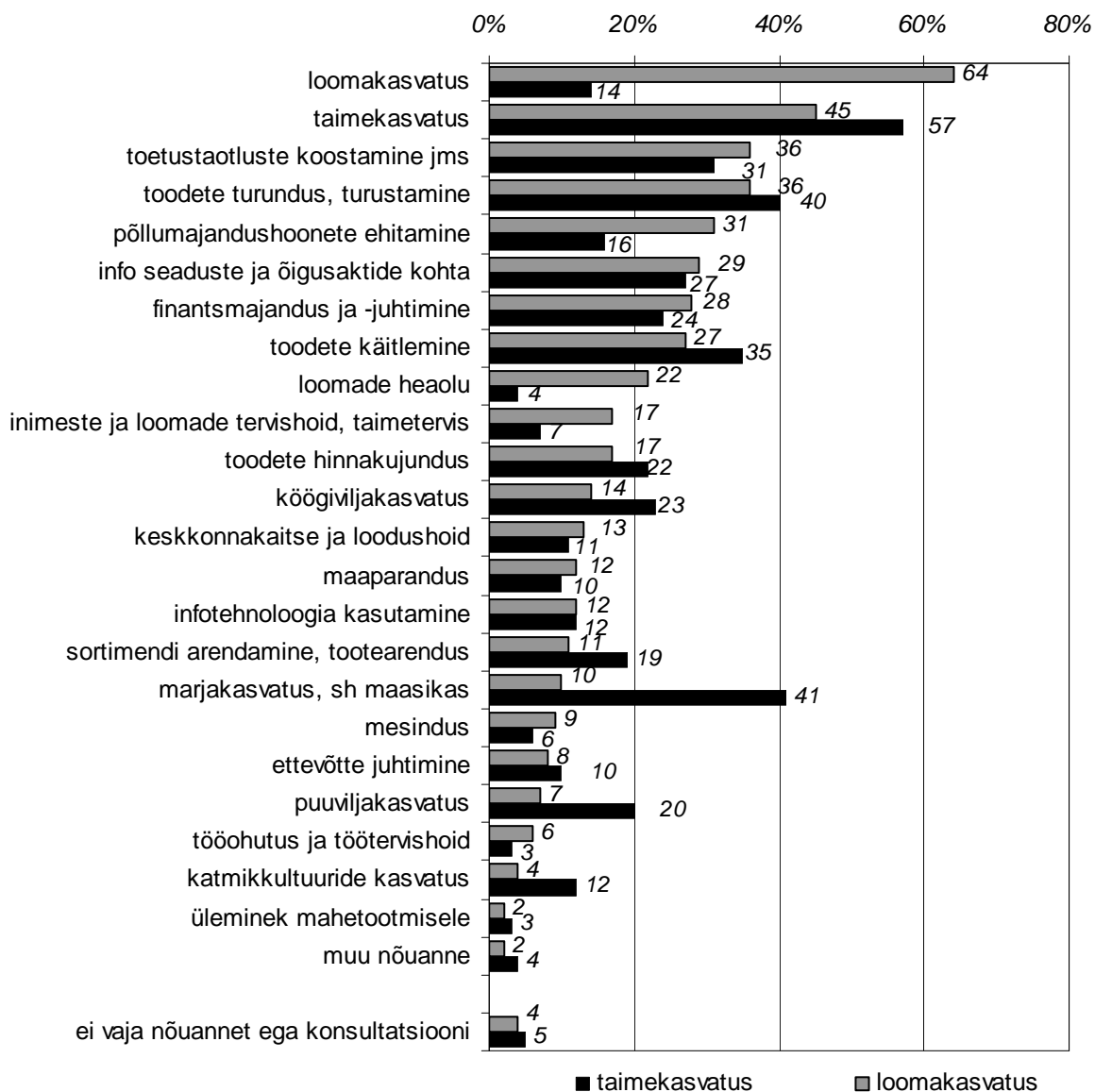

* võrreldud saadud nõuandega aianduses

Joonis 2.9.2. Mahepõllumajandustootjate nõustamisvajadus lähiaastatel võrreldes kasutatud nõuannete ja konsultatsioonidega aastatel 2010-2012 (% vastanud mahetootjatest, mitme vastuse võimalus, n=471)

Ka konsulentide hinnangul vajavad paljud mahetootjad lähiaastatel taime- ja loomakasvatusalaseid nõuandeid, kuid neist rohkemgi nõuandeid toodete turunduse ja turustamise valdkonnas (nii hindas 62% konsulentidest, 37% mahetootjatest), finantsmajanduse ja finantside juhtimise valdkonnas (57% konsulentidest ja 27% mahetootjatest), seaduste ja õigusaktide alast infot (54% konsulentidest ja 28% mahetootjatest) ning nõuandeid toodete käitlemise valdkonnas (51% konsulentidest ja 29% mahetootjatest) (joonis 2.9.2 ja joonis 3.6.2 alaptk 3.6). Kindlasti vajatakse konsulentide hinnangul konsultatsioone ja nõuandeid mahetootmisele ülemineku kohta (47% konsulentidest), kuid kuna käesolevas uuringus küsitleti ainult mahepõllumajandusliku tootmise toetuse taotlejaid, mitte kõiki põllumajandustootjaid, siis ei olnud võimalik selgitada välja potentsiaalsete mahetootjate osakaalu ega nende vajadusi. Seega mahetootmisele ülemineku alased konsultatsioonid võiksid olla üheks prioriteetseks nõustamisvaldkonnaks, kuid seda esialgu vaid konsulentide eksperthinnangute põhjal. Konsulendid märkisid mahetootjatest sagedamini, et lähiaastail on mahetootjatel vaja nõuandeid köögivilja- ja katmikkultuuride kasvatuse, mesinduse, toodete hinnakujunduse alal, samuti toetustaotluste koostamisel, juhtimise valdkonnas, tööohutuse ja töeteravishoiu, keskkonnakaitse ja loodushoiu, loomade heaolu ning inimeste ja loomade tervishoiu ja taimetervise alal. Mahetootjad aga märkisid konsulentidest sagedamini taime- ja loomakasvatuse valdkonna konsultatsioonide ning põllumajandushoonete ehitamise ja maaparanduse alaste nõuannete vajadust.

Mahetaime- ja maheloomakasvatavate nõuandevajadus on lähitulevikus sarnane üldiste teemade ja erinev tootmisspetsiifiliste valdkondade osas (joonis 2.9.3). Maheloomakasvatavad vajavad lähiaastatel tootmisspetsiifilist nõustamist loomakasvatuse (64% maheloomakasvatavatest), taimekasvatuse (45%), loomade heaolu (22%) ning inimeste ja loomade tervishoiu ja taimetervise (17%) alal. Mahetaimekasvatavad aga soovivad taime- (57% mahetaimekasvatavatest), marja- (sh maasikate) (41%), köögivilja- (23%) ja puuviljakasvatuse (20%) alast nõustamist. Muudest nõustamise teemadest on mõlemas sihtgrupis olulised toodete turundus ja turustamine, toetustaotluste koostamine, info seaduste ja õigusaktide kohta, finantsmajandus ja -juhtimine, toodete käitlemine ja toodete hinnakujundus, maheloomakasvatavatele lisaks põllumajandushoonete ehitamine ja mahetaimekasvatavatele toodete sortimendi arendamine ja tootearendus

Joonis 2.9.3. Mahetaime- ja maheloomakasvatavate nõustamisvajadus lähiaastatel (% vastanud mahetaimekasvatavatest (n=147), % vastanud maheloomakasvatavatest (n=319), mitme vastuse võimalus)

Nõuandevajadus lähiaastatel maakondade lõikes

Nõustamisvajaduse analüüsimine maakondade lõikes aitab planeerida tegevusi maakondlikes nõuandekeskustes. Lähiaastate viis olulisemat valdkonda, milles nõustamist ja konsultatsioone vajatakse, on maakondade lõikes toodud tabelis 2.9.2 (kõik valdkonnad lisas 11). Pea kõikides maakondades oli üheks prioriteetseks valdkonnaks mahetootjatele taimekasvatusalane nõuanne. Siinkohal eristub vaid Hiiu maakond, kus vajatakse küsitluse kohaselt pigem loomakasvatusega seonduvaid nõuandeid. Sarnaselt taimekasvatusega vajatakse pea kõigis maakondades loomakasvatusalast nõuannet. Lisaks vajatakse tootmis- spetsiifilist nõu marjakasvatuse alal Harju, Põlva ja Võru maakonnas, mahepuuviljakasvatuse alal Harju maakonnas ning maheköögiviljakasvatuse alal Võru maakonnas.

Tabel 2.9.2. Mahepõllumajandustootjate jaoks viis prioriteetsemat nõustamisvaldkonda lähiaastatel maakondade lõikes (vastanute arv)

<p>Harju maakond taimekasvatus (9) marjakasvatus, sh maasikas (9) toodete turundus, turustamine (8) toetustaotluste koostamine jms (7) puuviljakasvatus (6) toodete käitlemine (6)</p>	<p>Hiiu maakond loomakasvatus (24) loomade heaolu (11) inimeste ja loomade tervishoid, taimetervis (10) toodete turundus, turustamine (9) finantsmajandus ja -juhtimine (9)</p>
<p>Ida-Viru maakond taimekasvatus (6) loomakasvatus (4) toodete käitlemine (3) toodete turundus, turustamine (3) toetustaotluste koostamine jms (3) finantsmajandus ja -juhtimine (3) info seaduste ja õigusaktide kohta (3)</p>	<p>Järva maakond taimekasvatus (6) loomakasvatus (5) toetustaotluste koostamine jms (5) finantsmajandus ja -juhtimine (5) toodete käitlemine (4) sortimendi arendamine, tootearendus (4) info seaduste ja õigusaktide kohta (4) infotehnoloogia kasutamine (4) inimeste ja loomade tervishoid, taimetervis (4)</p>
<p>Jõgeva maakond loomakasvatus (14) toodete turundus, turustamine (13) taimekasvatus (12) toodete käitlemine (9) põllumajandushoonete ehitamine (8)</p>	<p>Lääne maakond loomakasvatus (15) taimekasvatus (13) toodete turundus, turustamine (13) toodete käitlemine (11) finantsmajandus ja -juhtimine (11)</p>
<p>Lääne-Viru maakond taimekasvatus (10) toodete käitlemine (9) toodete turundus, turustamine (8) toetustaotluste koostamine jms (8) info seaduste ja õigusaktide kohta (8)</p>	<p>Põlva maakond taimekasvatus (15) toodete turundus, turustamine (13) põllumajandushoonete ehitamine (11) marjakasvatus, sh maasikas (10) loomakasvatus (8) toetustaotluste koostamine jms (8)</p>
<p>Pärnu maakond loomakasvatus (24) taimekasvatus (22) toodete käitlemine (17) toodete turundus, turustamine (16) info seaduste ja õigusaktide kohta (15)</p>	<p>Rapla maakond taimekasvatus (25) toetustaotluste koostamine jms (18) loomakasvatus (17) info seaduste ja õigusaktide kohta (15) toodete turundus, turustamine (13)</p>
<p>Saare maakond loomakasvatus (38) taimekasvatus (23) toetustaotluste koostamine jms (21) info seaduste ja õigusaktide kohta (17) finantsmajandus ja -juhtimine (15)</p>	<p>Tartu maakond taimekasvatus (29) toodete turundus, turustamine (21) loomakasvatus (20) toetustaotluste koostamine jms (18) toodete käitlemine (17)</p>
<p>Valga maakond toodete turundus, turustamine (12) taimekasvatus (9) loomakasvatus (9) toodete käitlemine (6) toodete hinnakujundus (6)</p>	<p>Viljandi maakond taimekasvatus (21) loomakasvatus (16) finantsmajandus ja -juhtimine (15) info seaduste ja õigusaktide kohta (15) toetustaotluste koostamine jms (13)</p>
<p>Võru maakond taimekasvatus (22) loomakasvatus (20) toodete turundus, turustamine (17) köögiviljakasvatus (16) marjakasvatus, sh maasikas (15) toetustaotluste koostamine jms (15)</p>	

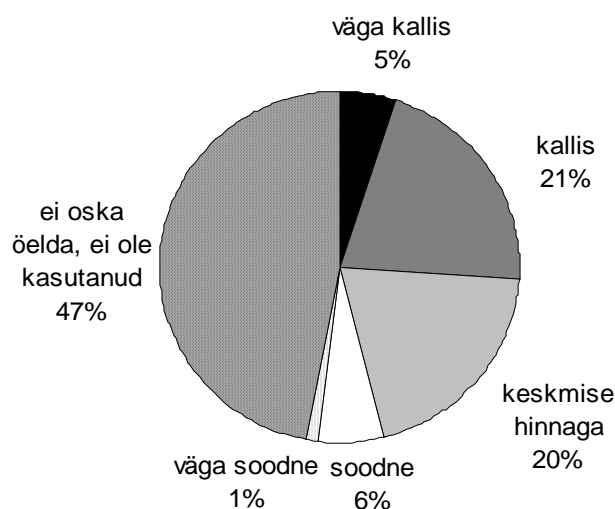
Üldisematest teemavaldkondadest oodatakse pea kõikides maakondades nõu toodete turunduse ja turustamise alal ning enam kui pooltes maakondades toodete käitlemise ja toetus- taotluste koostamise alal (tabel 2.9.2). Seaduste ja õigusaktide kohta käivat informatsiooni vajatakse enam Ida-Viru, Järva, Lääne-Viru, Pärnu, Rapla, Saare ja Viljandi maakonnas, finantsmajanduse ja -juhtimise alast konsultatsiooni aga kõige rohkem Hiiu, Ida-Viru, Järva, Lääne, Saare ja Viljandi maakonnas. Muud nõustamisvaldkonnad erinevad maakondade lõikes suuremal määral, näiteks Hiiu maakonnas soovitakse loomade heaolu ning inimeste ja loomade tervishoiu ja taimetervise, Järva maakonnas toodete sortimendi arendamise, infotehnoloogia kasutamise ning inimeste ja loomade tervishoidu ja taimetervise, Jõgeva ja Põlva maakonnas põllumajandushoonete ehitamise ja Valga maakonnas toodete hinna- kujunduse alast nõuannet.

2.10. Nõuandeteenuse maksumus ja kasutamine ilma nõuandetoetuseta

Mahepõllumajandustootjate rahulolu konsulentide ja teiste nõustajatega tööga oli kõrge, kuid nõustamise hinna ja nõuandeteenuse eest maksmise korraga oldi vähem rahul (alaptk-d 2.4 ja 2.8). Alljärgnevalt analüüsiti mahepõllumajandustootjate arvamust nõuandeteenuse maksu- musele, nõuandeteenuse kasutamist ilma toetuseta ja maksevalmidust.

Nõuandeteenuse maksumus

Nõuandeteenuse hind ei ole mahetootjate hinnangul neile soodne, vaid on pigem kallis või keskmise hinnatasemega. Vastanutest 21% hindas nõuandeteenuse kalliks ja 5% väga kalliks. Viiesandik vastanutest leidis, et nõuandeteenus oli keskmise hinnaga ning soodsaks või väga soodsaks hindas nõuandeteenust alla kümnendiku vastanutest – vastavalt 6% soodsaks ja 1% vastanutest väga soodsaks. Nõuandeteenuse maksumusele ei osanud hinnangut anda või ei olnud nõustamist kasutanud 47% mahetootjatest. (joonis 2.10.1). 68% ettevõtjatest, kes ei olnud viimasel kolmel aastal nõustamist kasutanud, ei osanud hinnangut anda (tabel 2.10.1).

Joonis 2.10.1. Nõuandeteenuse maksumus mahepõllumajandustootjate jaoks (% vastanud mahetootjatest, n=450)

Erinevalt mahetootjatest omas 78% konsulentidest arvamust nõuandeteenuse maksumuse kohta (tabel 2.10.1). Iga kolmanda konsulendi (33%) hinnangul on nõuandeteenuse maksumus mahepõllumajandustootja jaoks keskmise hinnaga, iga neljas (27%) hindas maksumust kalliks või väga kalliks ja iga viies (18%) soodsaks või väga soodsaks.

Tabel 2.10.1. Nõuandeteenuse maksumus mahetootjate ja konsulentide hinnangul

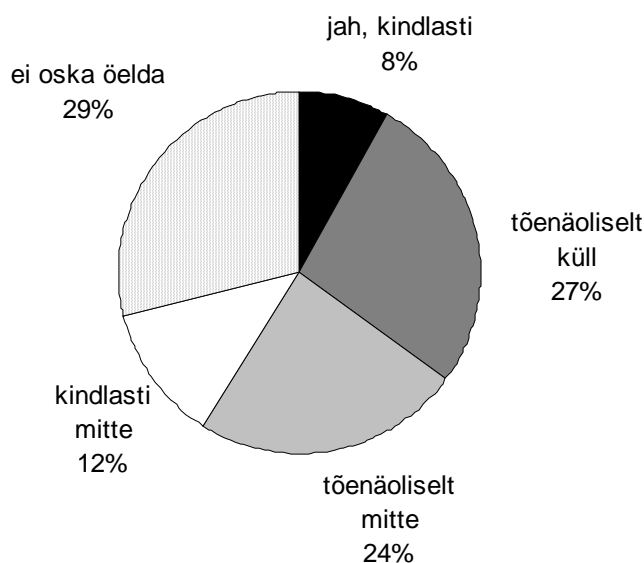
	Mahetootjad			Konsulentide hinnangul
	% vastanud mahetootjatest (n=450)	% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest (n=241)	% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest (n=209)	% vastanud konsulentidest (n=73)
Väga kallis	5	4	6	4
Kallis	21	24	18	23
Keskmise hinnaga	20	31	7	33
Soodne	6	11	1	17
Väga soodne	1	2	-	1
Ei oska öelda	47	28	68	22

Keskmise hinnaga oli teenus eelkõige suurtootjatele (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad, 31% vastajarühmast), nooremaelastele (kuni 40-aastased, 26%) ja äriühingutele (24%). Kalliks pidasid seda mõneaastase (1-5 aastat) mahetootmise kogemusega ettevõtjad (31% vastajarühmast), äriühingud (30%) ja 41-100 ha mahepõllumajanduslikku maad omavad (29%) ettevõtjad. (lisa 9)

Nõuandeteenuse kasutamine ilma toetuseta

Nõustamise eest oli valmis maksta ilma toetuseta 35% mahepõllumajandustootjatest, neist 27% tasuks tõenäoliselt ja 8% maksaks kindlasti nõustamise eest (joonis 2.10.2). Toetuse puudumisel ei kasutaks nõuandeteenust tõenäoliselt 24% ja kindlasti mitte 12% ettevõtjatest, s.o enam kui kolmandik (36%) mahetootjatest. Enam kui neljandik vastanutest (29%) ei osanud hinnangut anda (nõuandeteenust mittekasutanud ettevõtjatest 38%, tabel 2.10.2).

Mahetootjate valmidus kasutada nõuandeteenust ilma toetuseta erines mõnevõrra kõigi põllumajandustootjate hinnangutest Eesti Maaülikooli 2010. a uuringus. Selle kohaselt oli nõuandetoetus nõuandeteenuse kasutamisel oluline 28% nõuandetoetuse saajatest (2012. a 36%) ning 59% toetuse saajatest oleks kasutanud saadud nõuannet ka ilma meetme 1.3 toetuseta (2012. a 35%). Vaid 13% vastanutest ei osanud öelda, kas nad oleksid või ei oleks kasutanud nõuandeteenust ilma toetuseta (2012 a 29%). Suur osa mahetootjaid ei osanud hinnangut anda seetõttu, et küsitleti ka neid, kes ei ole nõuandeteenust kasutanud erinevalt Eesti Maaülikooli uuringust, kus küsitleti kitsamalt nõuandetoetuse saajaid. Ilmselt on ka inimeste hinnangud maksevalmidusele kõrgemad peale teenuse saamist ja sellega rahule jäämist.

Joonis 2.10.2. Mahepõllumajandustootjate valmisolek kasutada nõuandeteenust ilma toetuseta (% vastanud mahetootjatest, n=447)

Küsitluse tulemustest on näha, et viimasel kolmel aastal nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest oleks kindlasti või tõenäoliselt valmis teenust ilma toetuseta kasutama 41%, kuid mittekasutajatest vaid 27% vastajarühmast (vt tabel 2.10.2.). 38% ettevõtjatest, kes ei olnud nõuandeteenust kasutanud, ei osanud sellele küsimusele vastust anda.

Kui mahetootjate arvamused nõuandeteenuse kasutamisest ilma toetuseta jagunesid kolme ligikaudu võrdsesse rühma, kolmandik kasutaks, kolmandik mitte ja kolmandikul puudus seisukoht, siis konsulentide hinnangul on tõenäolisem, et teenust ei kasutataks ilma toetuseta (58% konsulentidest) ja vaid iga neljas (26%) pidas teenuse kasutamist tõenäoliseks (tabel 2.10.2).

Tabel 2.10.2. Mahetootjate valmisolek kasutada nõuandeteenust ilma toetuseta mahetootjate ja konsulentide hinnangul (% vastanutest)

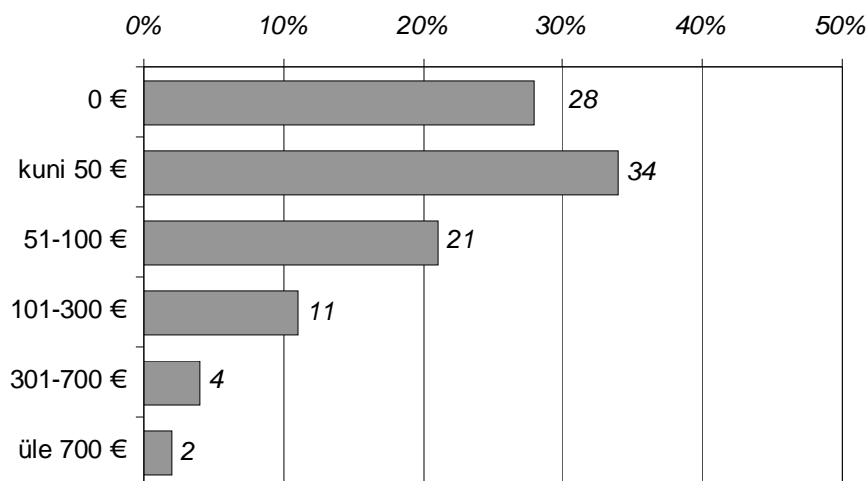
	Mahetootjad			Konsulentide hinnangul
	% vastanud mahetootjatest (n=447)	% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest (n=240)	% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest (n=207)	% vastanud konsulentidest (n=73)
Jah, kindlasti	8	11	4	3
Tõenäoliselt küll	27	30	23	23
Tõenäoliselt mitte	24	26	22	47
Kindlasti mitte	12	11	13	11
Ei oska öelda	29	22	38	16

Ilma toetuseta ei kasutaks nõuandeteenust 38% mahelooma- ja 30% mahetaimekasvatajatest ning kasutaks 36% mahelooma- ja 32% mahetaimekasvatajatest. Äriühingu vormis tegutsevatest ettevõtjatest 40% ei ole ja 37% oli valmis kasutama nõuandeteenust ilma toetuseta,

FIE-de puhul vastavalt mõlemal juhul 34%. Mahepõllumajandusmaa suurenedes kasvas ilma toetuseta nõuandeteenust kasutavate ettevõtjate hulk – suurtootjatest 46% (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad) oli nõuandeteenust valmis kasutama ilma toetuseta, keskmise suurusega tootjatest (41-100 ha) 35% ja väiketootjatest (kuni 40 ha) 29%. (lisa 9)

Mahetootjate valmidus maksta nõuandeteenuse eest

Viimasena uuriti mahetootjatelt, kui palju ollakse nõustamise eest valmis maksta ilma toetuseta. Kolmandik (34%) ettevõtjatest oli aastas nõustamise eest valmis maksta kuni 50 € Viiendikule (21%) oli taskukohane summa 51-100 €(joonis 2.10.3). Rohkem kui 100 € nõustus maksta 17% küsitletud mahetootjatest. Nõustamise eest ei olnud üldse nõus maksta 28% vastanutest, peale rahapuuduse ollakse ilmselt rahul saadavate koolitustega või vajadus nõuandeks puudub.

Joonis 2.10.3. Mahepõllumajandustootjate valmidus maksta nõuande eest aastas keskmiselt (toetuseta) (% vastanud mahetootjatest, n=429)

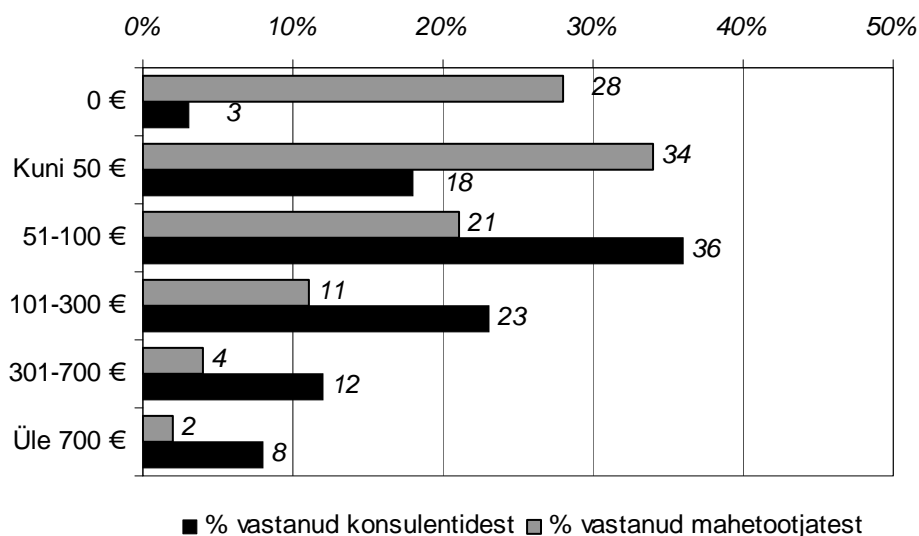
Võrdluseks võib tuua, et konsulendi tunnitasu jääb eksperthinnangute alusel keskmiselt 40-50 € vahele, tehakse ka soodustusi. Nõuandetoetuse taotlemisel jäi sõltuvalt valdkonnast PRIA andmetel konsulendi tunnitasu erinevatel aastatel vahemikku 34-60 € (tabel 2.10.3). Mahepõllumajandusalase nõuande keskmine tunnihind oli keskmiselt 42 €

Tabel 2.10.3. Konsulendi arvutuslik keskmine tunnihind nõuandetoetuse rakendamisel (PRIA andmed seisuga 31.10.2012)

Nõuandeliik	2008-2009	2010-2012	2008-2012	taotluste arv (n) kokku
Ettevõtte majandamise alane nõuanne	46,9	41,7	45,0	353
Finantsmajanduse alane nõuanne	39,3	44,6	42,9	2 577
Keskkonna, sh põllumajanduskeskkonna alane nõuanne	34,2	45,4	41,1	34
Loomakasvatusalane nõuanne	36,3	37,4	37,0	211
Mahepõllumajandusalane nõuanne	41,6	41,9	41,8	109
Mesindusalane nõuanne	50,9	46,7	47,9	17
Metsamajandamise alane nõuanne	41,1	46,1	43,8	23
Nõuetele vastavuse nõuete alane nõuanne	38,3	42,8	42,4	349
Põllumajandussaaduste käitlemise alane nõuanne	-	38,4	38,4	1
Taimikasvatusalane nõuanne	39,0	42,2	41,2	782
Tööohutuse alane nõuanne	-	59,6	59,6	4

Nõuandetoetust makstakse üldiselt 75% ulatuses, nõuetele vastavuse ning tööohutuse valdkonnad lisandusid 2009, nende määr on 80%. Tunnihinnas on nii toetus kui tootjate omaosalus.

Konsulendid olid mahetootjate maksevõime hindamisel tootjatest optimistlikumad. Üle kolmandiku (36%) konsulentidest arvas, et mahetootjad oleks nõus maksma aastas ilma toetuseta keskmiselt 51-100 € pea neljandik (23%) pidas võimalikuks väljaminekut vahemikus 101-300 € ja ligi viiendik (18%) kuni 50 €st väljaminekut (joonis 2.10.4).

Joonis 2.10.4. Mahetootjate valmisolek maksta nõuandeteenuse eest aastas keskmiselt (toetuseta) mahetootjate ja konsulentide hinnangul (% vastanud mahetootjatest (n=429), % vastanud konsulentidest (n=66))

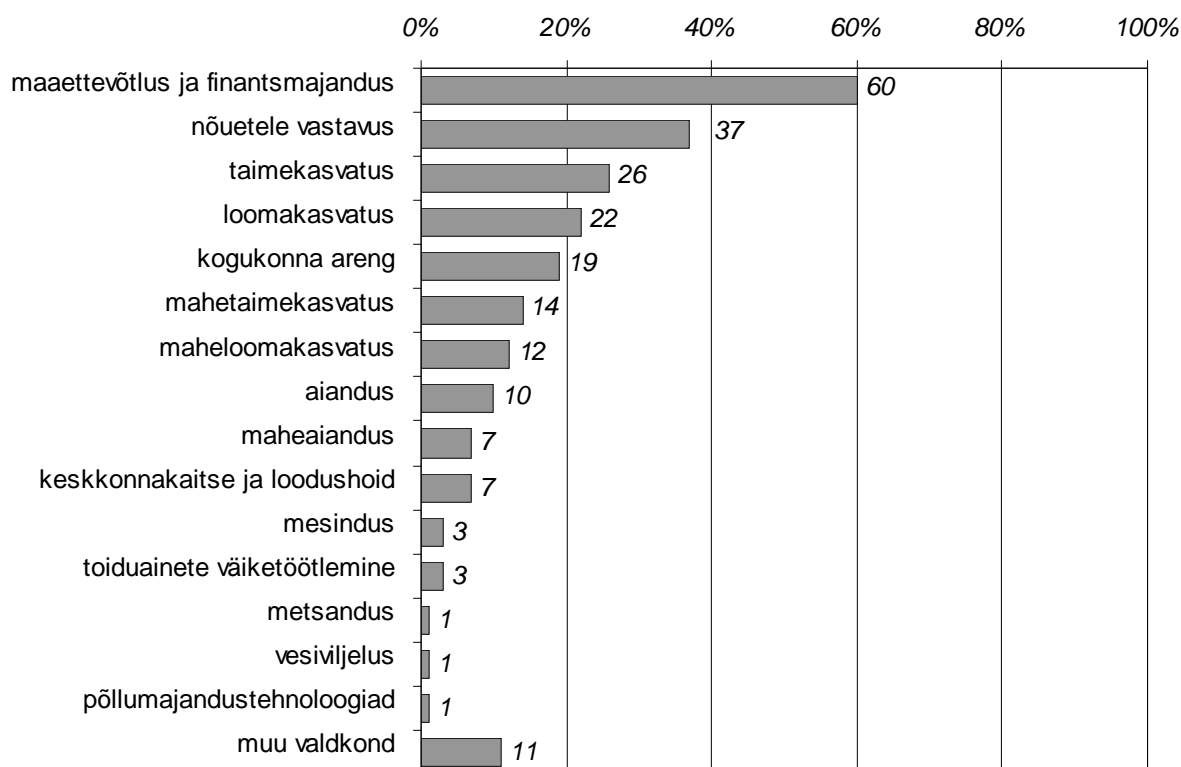
Suurem osa mahetootjate ja konsulentide vastustest piirdus summaga 100 € või vähem (55% mahetootjatest, 54% konsulentidest), kuid mahetootjad valisid tüüpiliselt vahemiku kuni 50 € konsulendid aga 51-100 € (joonis 2.10.4). Konsulentide ja mahetootjate arvamuste lahknevus tuleneb ilmselt sellest, et konsulendid puutuvad igapäevaselt kokku maksejõuliste klientidega, sh tavapõllumajandustootjatega.

Mahelooma- ja mahetaimekasvatajate hinnangud olid lähedased – 19% maheloomakasvatajatest oli valmis tasuma üle 100 €, samal ajal kui mahetaimekasvatajatest 16%, 51-100 € vastavalt 22% ja 20% ning kuni 50 € 31% ja 36%. Üldiselt olid kõrgema maksevalmidusega suuremad mahetootjad. Üle 100 € oli valmis tasuma 38% suurtootjatest (üle 100 ha mahepõllumajandusmaad), 18% keskmise suurusega mahetootjatest (41-100 ha) ja 7% väiketootjatest (kuni 40 ha). FIE-dena tegutsejatest 31% ei tasuks nõustamise eest ja 36% oleks nõus maksma kuni 50 €. Seevastu äriühingu vormis tegutsevatest ettevõtjatest oleks 28% valmis tasuma 51-100 € ja 26% üle 100 € (lisa 9)

3. KONSULENTIDE JA NÕUSTAJATE HINNANGUD JA ARVAMUSED

3.1. Nõuandeteenuse pakkumine konsulentide ja nõustajate poolt, nõuandeteenuse piirkondlik kättesaadavus

Küsitluses osalenud konsulendid ja nõustajad märkisid ankeeti, millise valdkonna spetsialistid nad olid, kusjuures märkida võis mitu valdkonda. Kõige rohkem oldi spetsialiseerunud maaettevõtlusele ja finantsmajandusele (60% vastanutest), nõuetele vastavuse nõuetele²¹ (37%) ning taime- ja loomakasvatusele (vastavalt 26% ja 22%, joonis 3.1.1). Taime- ja loomakasvatuse konsulentidel on võimalik taotleda lisaks ka mahetaime- ja maheloomakasvatuse konsulendi kutset, kuid seda võimalust on kasutanud vähesed. Mahepõllumajanduse valdkonnas on Eestis konsulente ja nõustajaid vähe, täiesti puuduvad nõustajad mahetoodete töötlemise alal²². Käesolevas uuringus osales kokku 18 mahekonsulenti: 6 olid ainult maheloomakasvatuse spetsialistid, 5 olid ainult mahetaimekasvatuse spetsialistid, 2 olid nii mahetaime- kui -loomakasvatuse spetsialistid, 2 ainult maheaianduse spetsialistid, 2 mahetaimekasvatuse ja -aianduse ning 1 konsulent oli nii mahetaimekasvatuse, -loomakasvatuse kui ka -aianduse spetsialist. Seega mahetaimekasvatuse alal pakkus nõuannet 10 konsulenti (14% kõigist küsitlusele vastanud konsulentidest ja nõustajatest), maheloomakasvatuse valdkonnas 9 konsulenti (12%) ja maheaianduse valdkonnas 5 konsulenti (7% vastanutest).

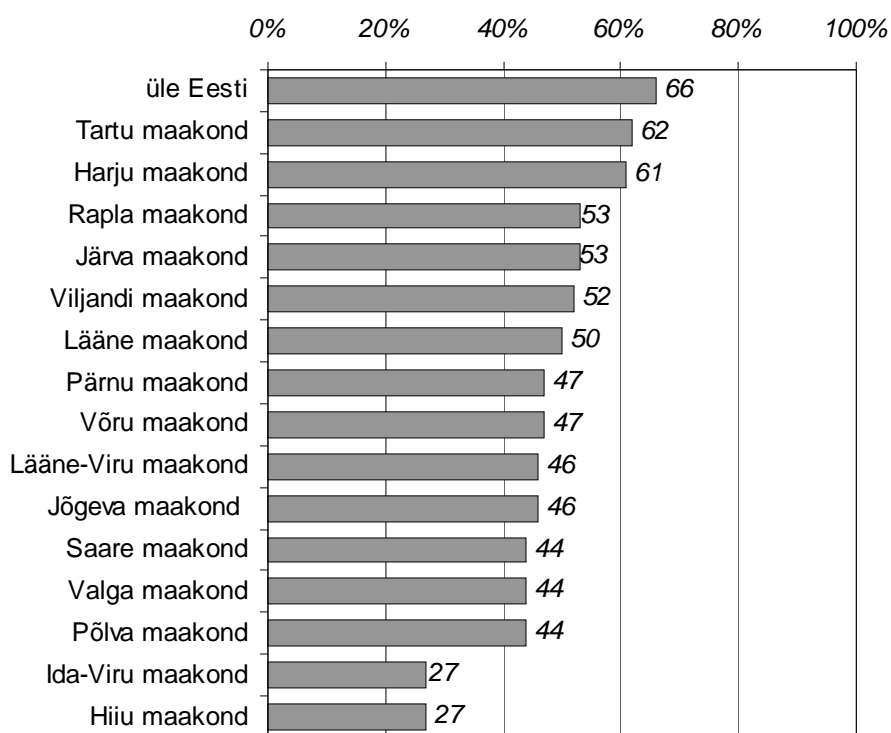
Joonis 3.1.1. Konsulentide ja nõustajate spetsialiseerumisvaldkond (% vastanud konsulentidest, mitme vastuse võimalus, n=74)

²¹ Nõuetele vastavus on põllumajandustootmist käsitlev reeglistik, mis hõlmab häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi ning kohustuslikke majandamisnõudeid. Nõuetele vastavuse järgimisest sõltub saadava toetuse suurus, see on seotud paljude Eesti maaelu arengukava 2007-2013 raames makstavate toetustega.

²² Mahepõllumajandus Eestis 2011. Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Tallinn 2012.

Muudest valdkondadest nimetati peamiselt töötervishoidu ja tööohutust, üksikud ka seenekasvatust ja EAS-i stardi- ja kasvutoetuste taotlemist (lisa 6). Küsitluses ei osalenud ühtegi konsulenti mahemesinduse, kalanduse, põllumajanduslike ehitiste ja maaparanduse valdkonnast.

Tunnustatud nõuandekeskuste organisatsiooniline kuuluvus ei ole Eestis reguleeritud, need on moodustatud vastavalt taotlustele või ümberkorraldustele, näiteks talu- või tootjaliidu osakonnad või iseseisvad ettevõtted. Nõuandeteenuste osutatakse vastavalt klientide soovidele eri piirkondades, kohustust valdkondade osas ei ole. Uuringu andmetel on konsulendid ja nõustajad aastatel 2010-2012 olnud kättesaadavad üle Eesti ning eriti Tartu, Harju, Rapla ja Järva maakonnas (joonis 3.1.2). Tagasihoidlikum on nõustajate kättesaadavus olnud Hiiu ja Ida-Viru maakonnas.

Joonis 3.1.2. Maakonnas aastatel 2010-2012 sageli ja harva nõustanud konsulentide osakaal (% vastavat maakonda märkinud konsulentidest)

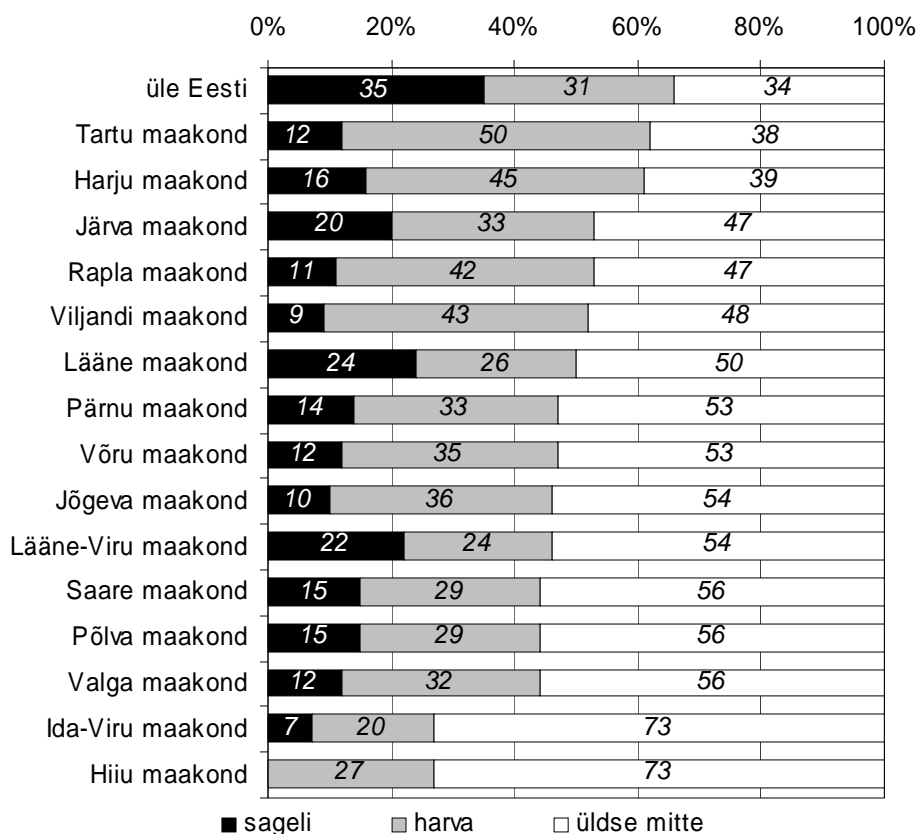
Küsitluses osalenud konsulentide ja nõustajate vastuste põhjal saab anda ülevaate nõustamisvaldkondade piirkondlikust kättesaadavusest (tabel 3.1.1). Koostamisel võeti arvesse, millistes Eesti maakondades anti nõu aastatel 2010-2012 ja mis valdkonna spetsialist vastaja oli. Nõustamisvaldkondadest kõige paremini kättesaadavad olid igas maakonnas maaettevõtlus ja finantsmajandus, nõuetele vastavuse nõuded ja taimekasvatuse. Nendes valdkondades tegutseb ka enim konsulente. Mahetaimekasvatuse alal on küll nõustamine aset leidnud igas maakonnas, kuid üksikjuhtudel Ida-Viru-, Põlva- ja Valgamaal. Loomakasvatuse, sh maheloomakasvatuse valdkonnas on nõustamine toimunud samuti üle Eesti igas maakonnas, harvemini vaid Ida-Virumaal. Aianduse ja eriti maheaianduse valdkonnas on konsulente vähe ja ei ole nõustatud Hiiu- ja Valgamaal, üksikud maheaianduse konsulendid olid nõustanud Ida-Viru-,

Lääne-, Rapla-, Saare- ja Võrumaal. Mesinduse konsulente vastas uuringule ainult kaks ja nende hulgas polnud ühtegi mahemesinduse konsulenti, seega kogu Eesti kohta ei saa üldisusi teha. Sarnane olukord oli ka toiduainete väiketöötlemise valdkonnas, kus uuringus osales vaid kaks konsulenti ning mahetöötlemisnõustajad Eestis puuduvad.

Tabel 3.1.1. Nõustamisvaldkondade kättesaadavus maakondade lõikes aastatel 2010-2012 (nimetuste arv, üks konsulent võis tegutseda mitmes valdkonnas ja mitmes maakonnas)

	Harju	Hiiu	Ida-Viru	Jõgeva	Järva	Lääne	Lääne-Viru	Põlva	Pärnu	Rapla	Saare	Tartu	Valga	Viljandi	Võru	Üle Eesti
Taimekasvatus (19 konsulenti)	10	3	4	8	7	6	9	4	8	10	3	8	2	6	5	4
Mahetaimekasvatus (10 konsulenti)	6	3	1	4	4	6	5	2	5	7	3	5	2	4	3	3
Loomakasvatus (16 konsulenti)	12	5	3	6	8	8	7	4	7	9	5	7	3	6	4	9
Maheloomakasvatus (9 konsulenti)	8	5	2	4	6	6	6	4	5	6	4	5	3	5	4	5
Aiandus (7 konsulenti)	4	-	2	4	4	1	4	2	2	1	1	3	-	2	2	1
Maheaiandus (5 konsulenti)	3	-	1	3	3	1	3	2	2	1	1	3	-	2	1	-
Mesindus (2 konsulenti)	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1
Metsandus (1 konsulent)	1	-	1	1	1	-	-	-	-	1	1	1	1	1	-	1
Vesiviljelus (1 konsulent)	1	-	1	1	1	-	-	-	-	1	1	1	1	1	-	1
Toiduainete väike- töötlemine (2 konsulenti)	-	-	-	1	-	1	1	2	1	-	-	1	1	1	2	-
Maaettevõtlus ja finantsmajandus (44 konsulenti)	16	7	8	11	18	12	14	15	14	15	12	15	14	16	15	10
Kogukonna areng (14 konsulenti)	2	-	2	4	5	5	4	3	1	2	4	5	3	4	5	3
Keskkonnakaitse ja loodushoid (5 konsulenti)	2	1	1	2	5	1	3	1	-	1	1	2	2	2	2	3
Nõuetele vastavuse nõuded (27 konsulenti)	14	6	5	10	13	11	12	10	11	14	9	12	10	11	12	11
Muu valdkond (8 konsulenti)	2	1	1	2	4	3	4	3	5	4	2	3	3	2	2	1

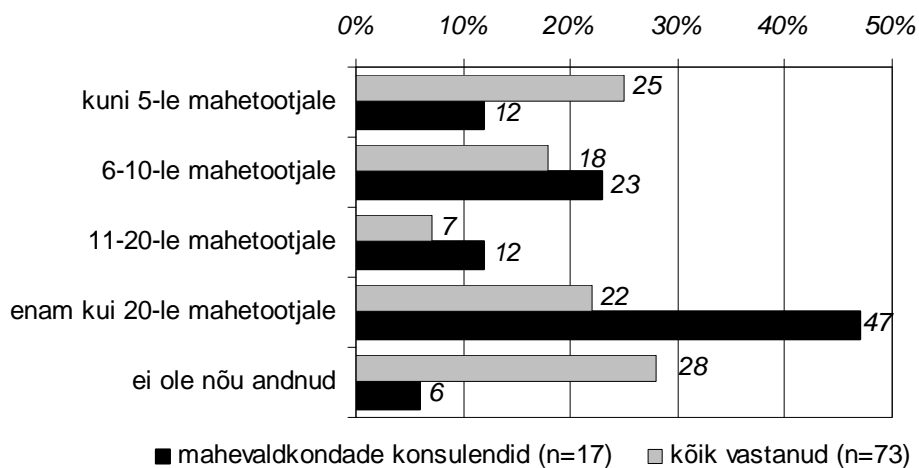
Üle Eesti käib sageli nõu andmas 35% ja harva 31% konsulentidest (joonis 3.1.3). Maakondades pakutakse nõuandeteenust pigem harva kui sageli. Konsulentide hinnangutele tuginedes saab öelda, et nõuande kättesaadavus on parem Tartu maakonnas ja Harjumaal, kus aastatel 2010-2012 oli nõu andnud vastavalt 62% ja 61% vastanutest. Ida-Virumaal ja Hiiumaal oli nõu andud vaid 27% vastanutest.

Joonis 3.1.3. Konsulentide ja nõustajate hinnangud nõuandmise sagedusele maakondades aastatel 2010-2012 (% vastavat maakonda märkinud konsulentidest)

72% küsitlusele vastanud konsulentidest ja nõustajatest andis aastatel 2010-2012 mahetootjatele nõu, neist 25% kuni 5-le mahetootjale, 22% enam kui 20-le mahetootjale, 18% 6-10-le ja 7% 11-20-le mahetootjale (joonis 3.1.4). Mahe- ja loomakasvatuse või aianduse valdkonna konsulentidest, kes märkisid ankeedis end vastava valdkonna spetsialistideks (kokku 18 inimest), vastas küsimusele 17. Mahevaldkonna konsulentide hõivatus on olnud suur, neist 94% nõustas aastatel 2010-2012 mahetootjaid, kusjuures tüüpiliselt anti nõu enam kui 20-le mahetootjale (47%).

Võrdluseks, keskmine nõustatavate klientide arv oli Kera OÜ 2009. aasta nõustajate uuringu andmetel 40 klienti ja mediaan 20 klienti (sh nii püsi- kui juhukliendid, tavapõllumajandustootjad, sh mahepõllumajandustootjad).

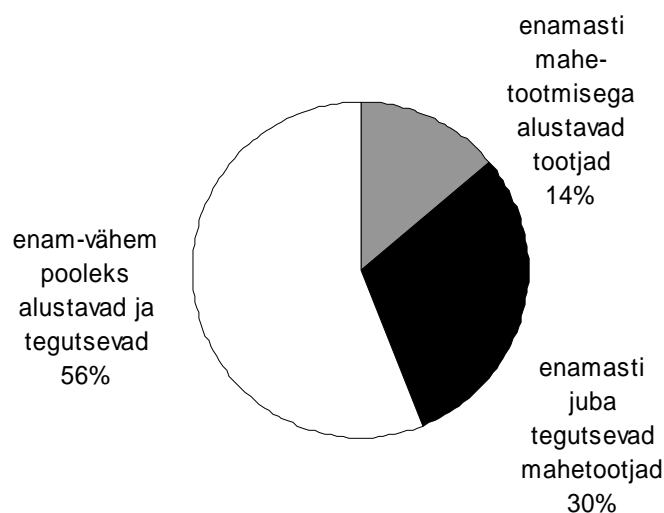

Joonis 3.1.4. Mahetootjatest klientide arv aastatel 2010-2012 (% vastanud konsulentidest)

3.2. Nõuandeteenuse kasutamise initsiatiiv ja regulaarsus

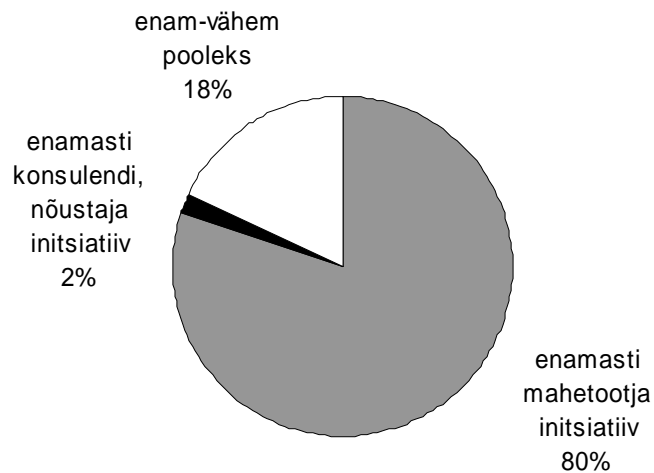
Mahetootjatele aastatel 2010-2012 nõu andnud konsulentidel ja nõustajatel, keda oli 72% küsitlusele vastanutest (n=53), paluti kirjeldada oma teenust tellinud mahetootjatest kliente, samuti mahetootjate initsiatiivi teenuse kasutamisel ja nõuandeteenuse kasutamise sagedust.

Iga teine mahetootjaid nõustanud konsulent (56% vastanutest) märkis, et nõustas võrdset nii alustavaid mahetootjaid (sh üleminekuajal olevaid) kui juba tegutsevad mahetootjad (joonis 3.2.1). 30% mahetootjaid nõustanud konsulentidest ja nõustajatest oli nõu andnud enamasti tegutsevatele mahetootjatele ja 14% enamasti alustavatele mahetootjatele. Seega olid konsulentide hinnangul tegutsevad mahetootjad nõuandeteenuse kasutamisel aktiivsemad kui alustavad mahetootjad, mis on ka loogiline, sest alustavaid mahetootjaid on tegutsevatest vähem.

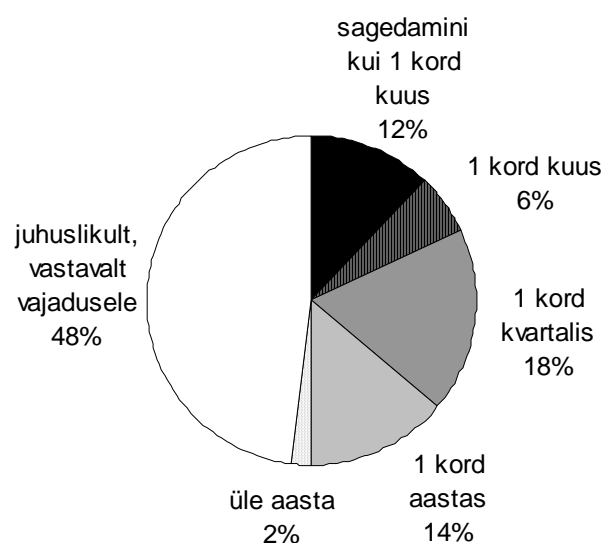
Joonis 3.2.1. Mahetootjatest nõuandeteenuste tellijad aastatel 2010-2012 konsulentide hinnangul (% mahetootjaid nõustanud konsulentidest, n=50)

Nõuandeteenuse osutamine on toimunud valdavalt mahetootjate endi initsiatiivil (nii väitis 80% mahetootjaid nõustanud konsulentidest ja nõustajatest), iga viienda konsulendi hinnangul oli aga initsiatiiv mõlemapoolne (joonis 3.2.2). Eestlastele tüüpiliselt ei soovita olla teenuste pakkumisel nn aktiivsed müüjad ja ilma mahetootja initsiatiivita nõuandeteenust üldjuhul ei pakuta.

Joonis 3.2.2. Mahetootjatele nõuandeteenuse pakkumise initsiatiiv (% mahetootjaid nõustanud konsulentidest, n=50)

Mahetootjatest kliendid pöörduvad nõuandeteenuse saamiseks konsulendi või nõustaja poole enamasti vajadusel, mitte kindla sagedusega. Nii hindas 48% mahetootjaid nõustanud konsulentidest ja nõustajatest. Ülejäänud pöörduvad konsulentide hinnangul vastavalt väljakujunenud harjumusele, 12% sagedamini kui kord kuus, 6% üks kord kuus, 18% üks kord kvartalis, 14% üks kord aastas ja 2% üle aasta (joonis 3.2.3).

Joonis 3.2.3. Mahetootjate nõuandeteenuse kasutamise regulaarsus aastatel 2010-2012 (% mahetootjaid nõustanud konsulentidest, n=50)

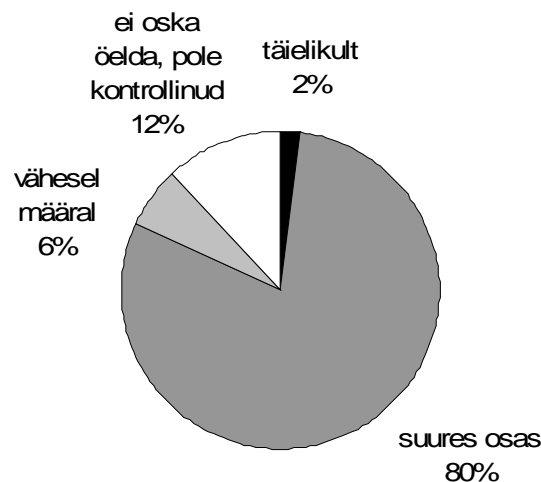
3.3. Mahetootjatele osutatud nõuandeteenuse piisavus ja rakendatavus

Saadud nõuandeteenus oli 78% mahetootjaid nõustanud konsulentide ja nõustajate hinnangul piisav probleemi lahendamiseks. Vaid 6% konsulentidest hindas osutatud nõuandeteenust ebapiisavaks ja 16% ei osanud hinnangut anda (joonis 3.3.1).

Joonis 3.3.1. Nõuandeteenuse piisavus abi kasutanud mahetootja probleemide lahendamisel (% mahetootjaid nõustanud konsulentidest, n=50)

Nõuanded täidavad oma eesmärgi, sest valdav osa mahetootjaid arvestab nendega. Konsulentide hinnangul rakendab saadud nõuandeid täielikult 2%, suures osas 80% ja vähesel määral 6% nõustatud mahetootjatest (joonis 3.3.2). 12% mahetootjate nõustajatest ei osanud nõuannete rakendatavuse kohta hinnangut anda. Tulemused on samasuunalised Eesti Maailikooli 2010. a uuringuga, kus konsulendid märkisid, et ligikaudu 9 ettevõtjat 10-st rakendab saadud nõuannet kas täielikult või osaliselt, valdav enamus osaliselt.

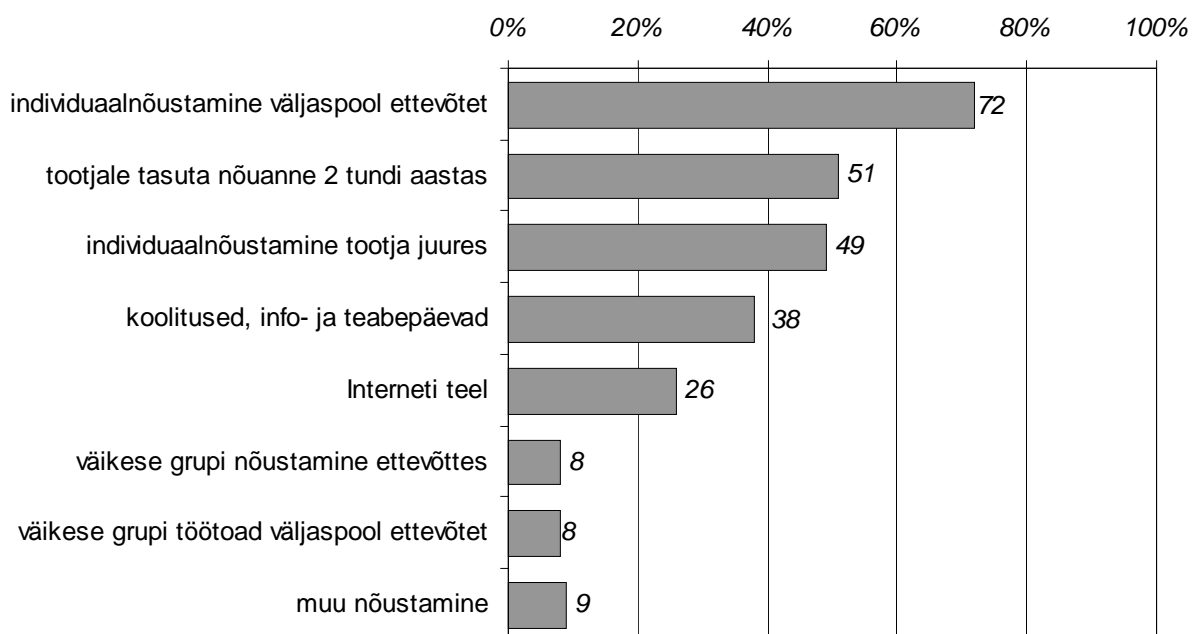
Joonis 3.3.2. Saadud nõuannete rakendamine mahetootjate poolt (% mahetootjaid nõustanud konsulentidest, n=51)

3.4. Mahetootjate nõustamise viisid

Peamiselt nõustatakse mahetootjaid individuaalselt, kas väljaspool tootmisettevõtet või siis tootja juures ning antakse tasuta nõuandeteenust 2 tunni ulatuses.

72% aastatel 2010-2012 mahetootjatele nõu andnud konsulentidest ja nõustajatest on andnud individuaalselt nõu väljaspool mahetootja ettevõtet või talu, näiteks kontoris, konsultatsiooni-päevadel, nõuandetelefoni, e-posti kaudu jms viisil (joonis 3.4.1). Iga teine (51%) nõustaja on andnud tasuta 2-tunnist nõu, samuti on iga teine (49%) nõuandja läbi viinud individuaalnõustamist tootja juures kohapeal. Koolituste, info- ja teabepäevade (sh õppereiside ja õppepäevade) vormis oli nõu andnud 38% mahetootjate nõustajatest. Internet oli võrreldes individuaalse nõustamisega nõuande jaoks liialt anonüümne, niiviisi oli nõustanud 26% vastanutest. Väikese grupi nõustamist nii ettevõttes kui väljaspool, oli andnud vaid 8% mahetootjate nõustajatest. Muu nõustamise all nimetati valdavalt nõustamist telefoni teel ja väliskoolitust.

Seega eelistavad mahetootjad individuaalset lähenemist probleemidele, mida täiendatakse koolituste või õppepäevadega üldisematel teemadel.

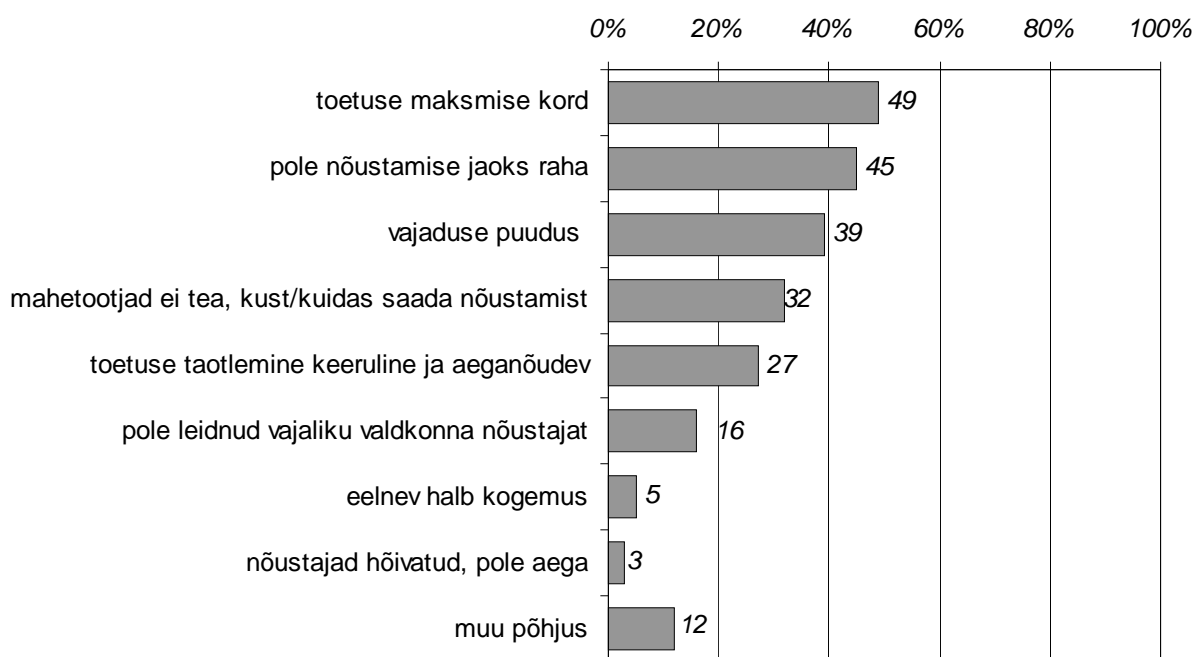

Joonis 3.4.1. Mahetootjatele nõu andmise viisid aastatel 2010-2012 (% mahetootjaid nõustanud konsulentidest, mitme vastuse võimalus, n=53)

3.5. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused

Mahetootjad ei kasuta nõuandeteenust konsulentide ja nõustajate hinnangul peamiselt rahapuudusel, nõuande eest ei suudeta maksta enne toetuse saamist ning vajaduse puuduse tõttu.

Nõuandetoetuse maksmise kord, kus mahetootja peab kogu summa enne toetuse taotlemist välja maksuma ja seda pikka aega tagasi ootama, on konsulentide hinnangul kõige olulisem põhjus, miks nõuandeteenust ei ole kasutatud. Nii arvas 49% uuringus osalenud konsulentidest ja nõustajatest (joonis 3.5.1). 45% vastanute hinnangul pole mahetootjatel nõustamise jaoks raha (21% - *nõuandeteenus on kallis*, Eesti Maaülikool 2010) ja 39% hinnangul puudub nõustamiseks vajadus. Ligi kolmandiku vastanute (32%) hinnangul oleks mahetootjatel nõuannet vaja küll, kuid ei teata, kuidas ja kust nõustamist saab. Iga neljanda konsulendi hinnangul (27%) saab takistuseks nõuandetoetuse taotlemise keerukus ja ajakulukus (33% - *nõuandetoetuse taotlemine on keeruline ja aeganõudev*, Eesti Maaülikool 2010). Iga kuuenda konsulendi hinnangul (16%) ei ole vajaliku valdkonna nõustajat üles leitud (12% - *ei leia spetsiifilise valdkonna spetsialisti*, Eesti Maaülikool 2010). Parema infoliikumise ja teabe edastuse korral oleks mahetootjatest nõuandeteenuse kasutajate arvu kindlasti võimalik suurendada, sest vajatakse kontaktinformatsiooni nõustajate, nõustamise korralduse, nõustatavate valdkondade ning toetuse maksumuse ja taotlemise kohta. Mahetootjad ei pruugi alati Internetist vajalikku infot üles leida, seetõttu oleks abiks nõuandekeskuste aktiivne tegutsemine teavitustööl.

Joonis 3.5.1. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused konsulentide hinnangul (% vastanud konsulentidest, mitme vastuse võimalus, n=74)

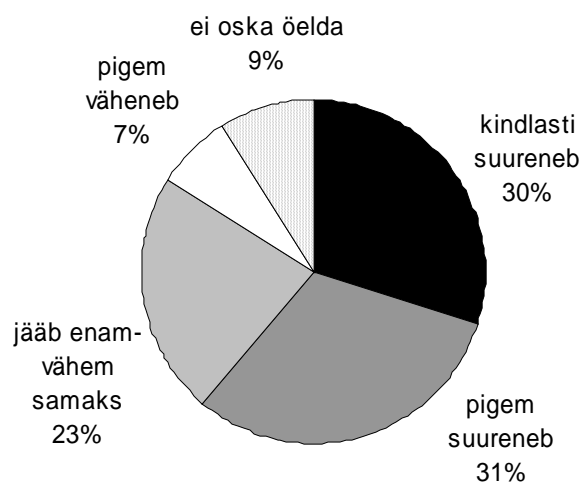
Halbu kogemusi ja konsulendi hõivatust märkisid nõustamise mittekasutamise põhjusena vaid üksikud vastanud (3% ja 5%), mis on jäänud samaks võrreldes 2010. aastaga (2% - *nõuandja juurde on keeruline saada*, Eesti Maaülikool 2010). Muude põhjuste (12% vastanutest) all toodi esile, et tootjale vajalik nõuanne on väikesemahuline ja seda saab telefoni teel anda, kuid selline nõuandeteenuse vormistamine pole reguleeritud ja tasustatud. Püsiklientide puhul saavad konsulendid väikesemahulist telefoni teel antud nõuannet hilisemal vormistamisel arvestada. Märgitakse, et sageli teavad tootjad oma kogemuste ja teadmiste

põhjal ise, mida neile vaja on, teatud valdkondi (nt töötervishoid ja -ohutus) ei peeta oluliseks, valdkonda tundvaid nõustajaid pole või pole aega otsida nõustajat või saada nõustamist. Kulude kokkuhoidmise kõrval on konsulendid kohanud eelarvamust ja kartust näida nõu küsides rumalana. Loomakasvatusvaldkonna nõustamisel tõdeti näiteks, et ei ole võimalik mahetootjaid nõustada, sest puuduvad võimalused ratsioonide tasakaalustamiseks ja vajaminevaid sisseostetavaid proteiinsöötaid ei saa mahetootjad kasutada.

Seega raha puudus ja kokkuhoid pärsib nõu küsimist, puuduvad mõne valdkonna nõustajad ja info liikumist annaks paremini korraldada. Lisaks oleks hea välja töötada regulatsioon telefoni teel antavatele väikesemahulistele nõuannetele, mida antakse praegu enamjaolt tasuta.

3.6. Mahetootjate konsultatsioonide ja nõuannete vajadus lähiaastatel

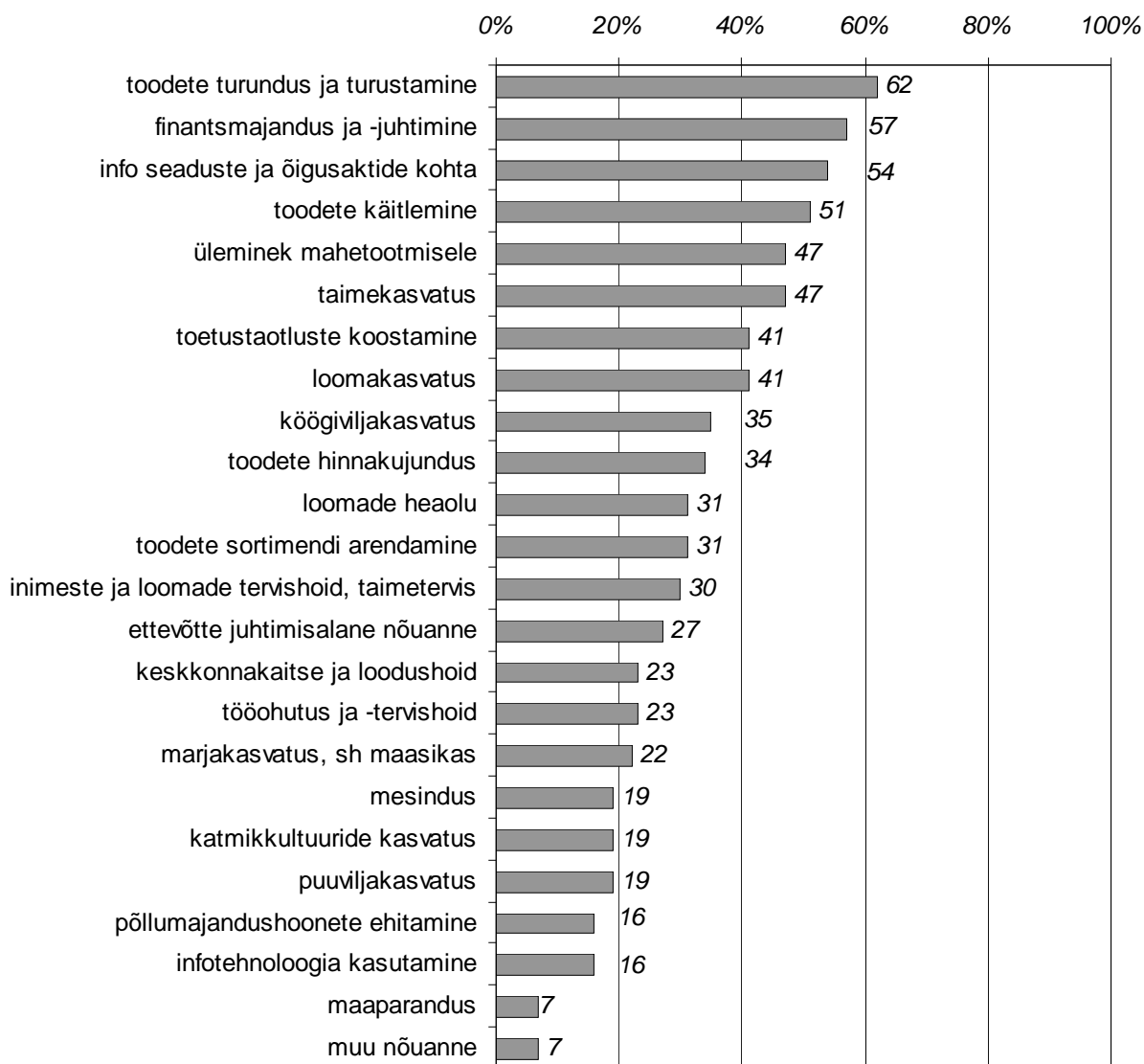
Mahetootjate vajadus nõuande järele lähiaastatel suureneb. Sellisel arvamusel oli 61% küsitluses osalenud konsulentidest ja nõustajatest, kusjuures 30% oli vajaduse suurenemises kindlalt veendunud (joonis 3.6.1). 23% vastanute hinnangul jääb nõuande vajadus enam-vähem samale tasemele ja vaid 7% arvates väheneb. 9% vastanutest oli raskustes hinnangu andmisega ja valis vastusvariandi “ei oska öelda”.

Joonis 3.6.1. Konsulentide hinnangud mahetootjate nõuande vajadusele lähiaastatel (% vastanud konsulentidest, n=74)

2010. aastal Eesti Maaülikooli poolt läbiviidud uuringus paluti konsulentidel prognoosida oma klientide arvu võimalikku muutust lähema paari aasta jooksul. Kuigi käesolev uuring käsitles vaid mahetootjate nõuande vajadust lähiaastatel, näitavad mõlema uuringu tulemused tendentsi nõuandevajaduse suurenemisele. Eesti Maaülikooli uuringus prognoosis 52% konsulentidest klientide arvu kasvu, 23% märkis klientide arvu püsivust muutusteta ja 19% prognoosis kahanemist, kusjuures 6% ei osanud võimalikku muutust hinnata.

Konsulentide ja nõustajate hinnangul vajaksid mahetootjad lähiaastatel eelkõige turundus- ja turustamisalaseid konsultatsioone (62% vastanutest), finantsmajanduse ja finantside juhtimise alaseid konsultatsioone, sealhulgas raamatupidamine, äriplaani koostamine jms (57%), infot seaduste ja õigusaktide kohta (54%) ning toodete käitlemise (ettevalmistamise, töötlemise, säilitamise, transpordi) kohta (51%, joonis 3.6.2). Moodustunud valdkondade pingereas peegeldub kindlasti ka uuringus osalenud konsulentide ja nõustajate erialane kompetents.

Joonis 3.6.2. Konsulentide hinnang mahetootjate nõuannete ja konsultatsioonide vajadusele lähiaastatel (% vastanud konsulentidest, mitme vastuse võimalus, n=74)

Paljud konsulendid pidasid oluliseks mahetootmisele üleminekuiga seonduvaid konsultatsioone, taime-, looma- ja köögiviljakasvatuse ning toetustaotluste koostamise ja toetuste taotlemisega seonduvaid konsultatsioone (märkis olulisena 35-47% vastanutest). Kolmandik vastanutest (30-34%) rõhutas toodete hinnakujunduse, loomade heaolu, toodete sortimendi ja tootearenduse ning inimeste ja loomade tervishoiu ja taimetervis alaste nõuannete vajadust.

Iga neljas konsulent pidas lähiaastatel vajalikuks juhtimisalaseid nõuandeid, keskkonnakaitse ja loodushoiu ning tööohutuse ja -tervishoiu alaseid nõuandeid (23-27%).

Viiendik (19-22%) konsulentidest tõi olulisena välja marjakasvatuse (sh maasikakasvatuse), mesinduse, katmikkultuuride kasvatuse ja puuviljakasvatuse alaste nõuannete vajaduse lähiaastatel. Muude valdkondade nõuandeid, nagu põllumajandushoonete ehitamine, infotehnoloogia, maaparandus jms, märgiti olulisena üksikute konsulentide poolt. Lisaks etteantud valdkondadele nimetati isikliku majapidamisega seotud keskkonnakaitse ja loodushoiu regulatsiooni, kuna need nõuded on raskesti leitavad; ühistegevuse alaseid konsultatsioone; konsultatsioone saagikuse suurendamiseks (tootmisinfo); seemnekaitse, sertifitseerimise ja seemneomandiga seonduvaid nõuandeid ning olemasolevate ressursside efektiivse kasutamise ja ökonoomikaga seonduvaid konsultatsioone.

Konsulentidel ja nõustajatel paluti vabas vormis kirja panna, mis on nende hinnangul **mahetootjate jaoks praegu kõige suurem probleem**, mis vajaks lahendamist ja kus nõuandega saaks abiks olla. Küsimusele vastas 59 konsulenti, kelle vastused võis jaotada nelja suuremasse rühma (lisa 6, lahtise küsimuse vastuste tekstid):

- mahetoodangu tootmine ja töötlemine (51% vastanutest),
- turustamine ja toote hinna küsimused (49% vastanutest),
- seadusandluse, dokumentide ja toetustega seonduvad probleemid (27% vastanutest)
- muud probleemid (17% vastanutest).

Mahetoodangu tootmise, käitlemise ja töötlemise (51% vastanutest) alla saab koondada probleemid, mis puudutasid üleminekut tavatootmiselt mahetootmisele, töötlemisega alustamist, toodete käitlemist, töötlemist ja ühistegevust, tasuvust ja jätkusuutlikkust (ka ilma toetusmeetmeteta). Nõuannet oleks vaja väga erinevate valdkondade kohta, näiteks maheväetiste, lüpsilehmade proteiinivajaduse rahuldamise, piimakarja ülemineku kohta vabapidamisele, taimekasvatuse aluste ja planeerimise, kasvatustehnoloogiate, toodangu kvaliteedi, seemnekasvatuse, külvikorra, viljavahelduse sisseseadmise ja rakendamise, põldude umbrohtumuse, kattekulu arvestuste, loomade tervishoiu, toodete sortimendi arendamise, esmatöötlemise nõuete jms kohta. Kõige suurema probleemina nimetati ka ajanappust, kuna mahetootja teeb kõike ise – toodab, turustab, korraldab raamatupidamist.

Turustamise ja hinna probleemide (49% vastanutest) hulgas nimetati maheveiseliha müümist mittemahedana, toodete õiglase ja väärilise hinnaga turustamist, üldse turustamise võimaluste leidmist ja turundusraskusi, kuna kogused on väikesed, toodetel on kõrge omahind ja sihturu leidmine on raske. Koostöövõrgustikud ja ühistegevus puudub või seda on vähe. Mitmed konsulendid nimetasid mahetootja peamise probleemina oskamatus oma ressursse hinnata, mis oleks aluseks adekvaatsele hinnakujundusele. *“Põllumajandustoodete kasvatuse planeerimine hakkab oma ressurssidest, mitte teadvustatud turunõudlusest, oskamatus kasvatatud tootest piisavat sissetulekut saada, toodet arendada, turgu arendada.”*

Seadusandluse, nõuete, aruandluse ja toetustega seonduvate probleemide (27% vastanutest) rühma liigitati probleemid, mis puudutasid mahetootmise seadusandlust ja seadusest tulenevaid nõudeid, mahetootmise tingimusi ja nende täitmist, mahetootmisele ülemineku ning toodangu käitlemise ja turustamisega seotud nõudeid ja seadusandlust, igakuiseid aruandeid (nt loomade liikumise ja söötade arvutamise aruanded), toetuste taotlemist hoonete, masinate, seadmete ostuks. Omaette probleemiks oli nõustajate hinnangul mahetootjad, kes tegelevad mahetootmisega ainult PRIA toetuste tõttu. Konsulentide hinnangul ei ole tootmisele kehtestatud nõuetes arvestatud väikeste koguste tootmisega, sh käsitsi valmistatavate toodete eripära ja traditsioonidega ning väiketootjatele ei sobi lühinõustamise tingimused, mille kohaselt nõuandetaotluse taotlemisel PRIA-st ei ole võimalik saada 3 aasta jooksul tasuta lühinõuannet. Üks ettepanek oli järgmine: “*Nõuandetoetuse saaja peaks maksma ainult omaosaluse ja nõuandekeskus taotleb toetuse osa.*”

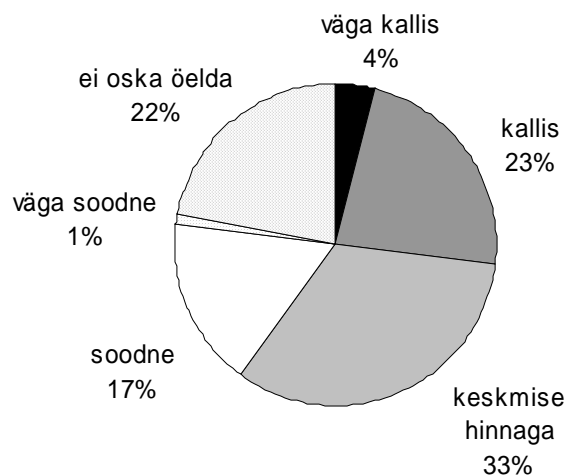
Konsulentide hinnangul võib seadusandlus piirata arengut ja sellepärast on tootmiseks vajalik seaduste hea tundmine.

Muude üksikute vastuste (17% vastanutest) rühmas hulgas toodi suurima probleemina esile vähest ühistegevust ja koostöövõrgustike väljakujunematust, vähest elanikkonna informeeritust mahetoodangust ja selle tervislikkusest, mis tekitab raskusi turustamisel. Mõned konsulendid näevad ohtu ka viimasel ajal avalikkuses ilmunud uuringutes, kus seatakse kahtluse alla mahetoodangu tervislikkus, sest need võivad mõjutada mahetoodangu tarbija ostuvalikuid. Rõhutati finantsmajandusliku nõuande tähtsust, st kuidas töötada võimalikult efektiivselt, arvutada omahinda, vältida üleinvesteeringut ja mitte võtta liigseid kohustusi.

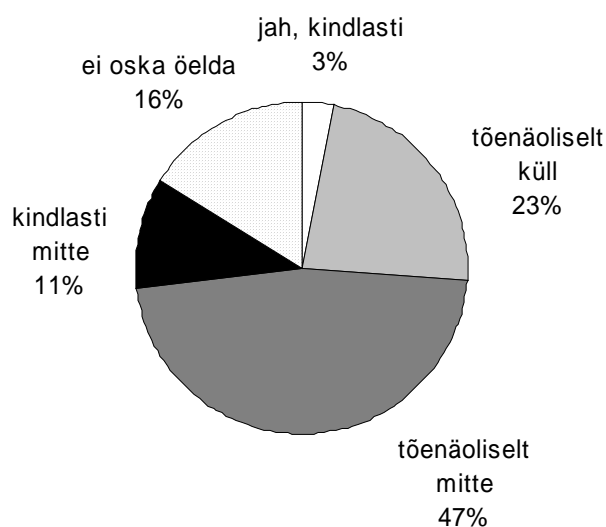
Kokkuvõtlikult võib konsulentide ja nõustajate hinnangute põhjal tõdeda, et lähiaastatel mahetootjate nõuandevajadus suureneb ning nõuandeid ja konsultatsioone vajatakse eelkõige turunduse ja turustamise, finantside ja hinnakujunduse, seaduste ja nõuete ning toodete käitlemise ja tootmisinfo kohta (nii taime- kui loomakasvatustes).

3.7. Nõuandeteenuse maksumus mahetootja jaoks ja kasutamine ilma nõuandetoetuseta

Nõuandeteenust pidasid konsulendid mahetootja jaoks hinnalt keskmiseks või kalliks. 33% vastanute hinnangul oli nõuandeteenuse maksumus mahepõllumajandustootja jaoks keskmise hinnaga, 27% kallis või väga kallis ja 18% arvates soodsa hinnaga, kusjuures iga viies vastanu (22%) ei osanud hinnangut anda (joonis 3.7.1). 58% vastanute hinnangul ei kasutaks mahetootjad nõuandeteenust ilma nõuandetoetuseta, 26% vastanute hinnangul kasutaks ja 16% ei osanud võimalikku teenuse kasutamist prognoosida (joonis 3.7.2).

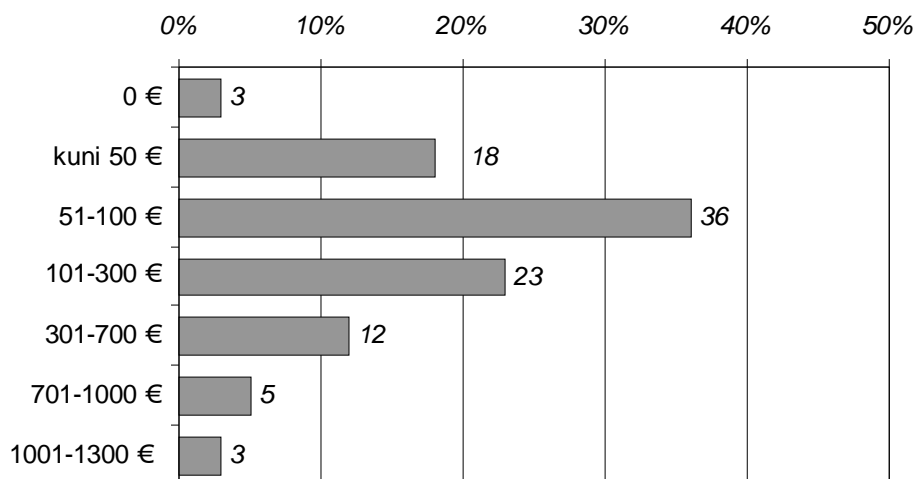

Joonis 3.7.1. Konsulentide hinnangud nõuandeteenuse maksumusele mahepõllumajandus-
tootja jaoks (% vastanud konsulentidest, n=73)

Joonis 3.7.2. Konsulentide hinnangud nõuandeteenuse kasutamisele ilma nõuandetoetuseta
(% vastanud konsulentidest, n=73)

Iga teise konsulendi hinnangul oleksid tootjad nõus ilma nõuandetoetuseta maksta nõuandeteenuse eest alla 100 € Kuni 50 € oleks mahetootjatel jõukohane maksta 18% konsulentide hinnangul, 51-100 €36%, 101-300 €23%, 300-700 €12% ja üle 700 €vaid 8% konsulentide hinnangul (joonis 3.7.3).

Joonis 3.7.3. Konsulentide hinnangud maheproduktide valmistajatele maksta nõuande eest aastas keskmiselt ilma toetuseta (% vastanud konsulentidest, n=66)

3.8. Rahulolu nõuandesüsteemiga ja süsteemi kitsaskohad

Kuna Eestis ei ole eraldi mahenõustamissüsteemi, siis saavad mahepõllumajandustootjad nõustamist kõigile põllumajandustootjaile mõeldud nõuandesüsteemi kaudu. Nõuandesüsteem kõigi oma koostisosadega, koolituse ja teabe levitamisega, on üheks meetmeks, mis peab kaasa aitama Eesti mahepõllumajanduse arengukava eesmärkide täitmisele, st mahepõllumajanduse konkurentsivõime tõstmisele, kohalike maheproduktide turuosa suurendamisele ja kättesaadavuse parandamisele. Kuna konsulendid ja nõustajad on nõuandesüsteemi oluliseks alustalaks, kelle kaudu need eesmärgid realiseeruda saavad, siis on nende rahulolu ja ettepanekud klientide rahulolu saavutamiseks väga olulised.

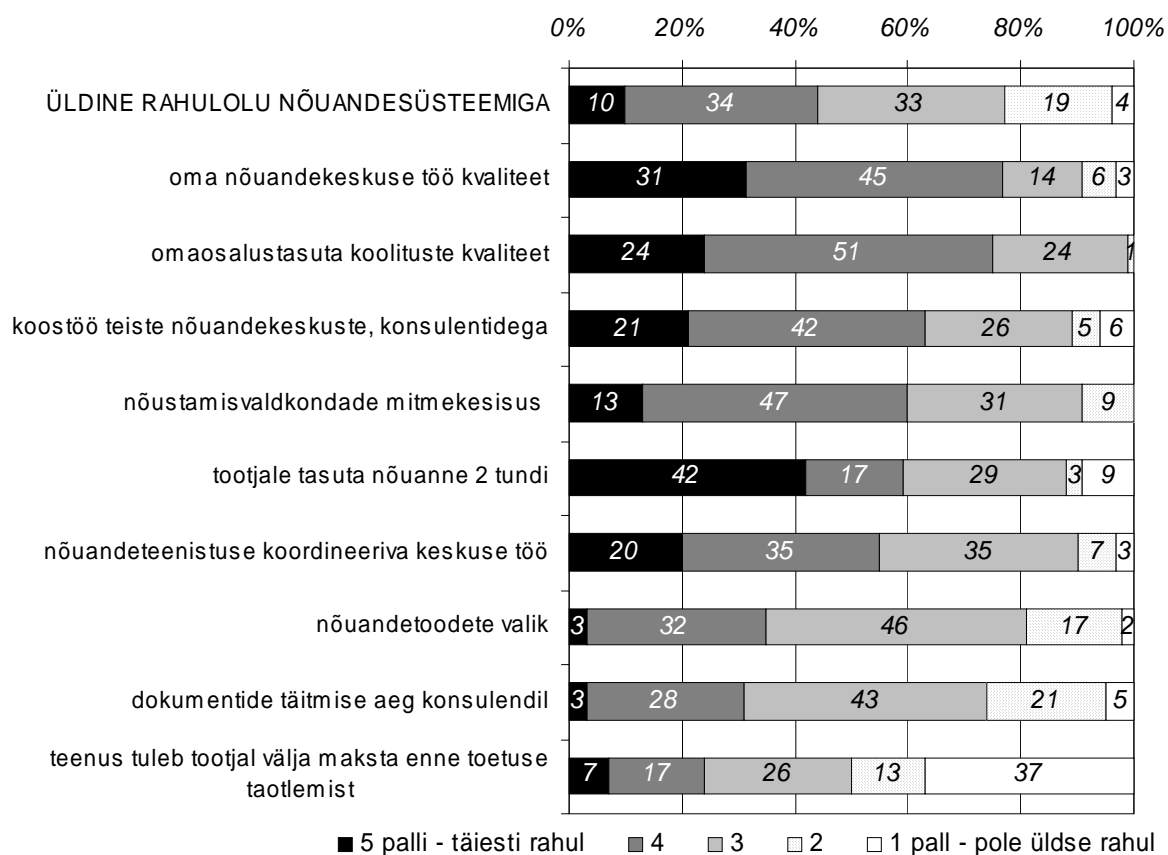
Konsulentide ja nõustajate üldine rahulolu nõuandesüsteemiga oli 5-pallisel skaalal veidi üle keskmise, 3,3 palli. Rahule jäi nõuandesüsteemiga 44% vastanutest (10% *täiesti* ja 34% *rahul*), 33% hindas rahulolu keskmiseks ja 23% väljendas rahulolematust (19% *ei ole rahul* ja 4% *pole üldse rahul*, joonised 3.8.1, 3.8.2).

Enim jääd rahule omaosalustasuta koolituste ja oma nõuandekeskuse töö kvaliteediga. Keskmise rahulolu hinnang oli mõlemal juhul 4 palli, kusjuures nõuandekeskuse töö kvaliteediga jäi rahule 76% ja omaosalustasuta koolitustega 75% vastanutest, rahulolematust väljendas vaid vastavalt 9% ja 1% vastanutest.

Üldisest keskmisest kõrgemalt hinnati tootjaile antavat tasuta 2-tunnist nõuannet (3,8 palli), koostööd teiste nõuandekeskuste ja konsulentidega (3,7 palli), nõustamisvaldkondade mitmekesisust (3,6 palli) ja nõuandeteenistuse koordineeriva keskuse tööd (3,6 palli). Kõigi nende valdkondade puhul anti rahulolevaid hinnanguid rohkem kui rahuolematuid või neutraalseid.

Tootjaile antava tasuta 2-tunnise nõuandega oli rahul 59% vastanutest, kusjuures 42% neist täiesti. Rahulolematuid oli vaid 11%. Tasuta 2-tunnine nõuanne tootjale osutus ainsaks

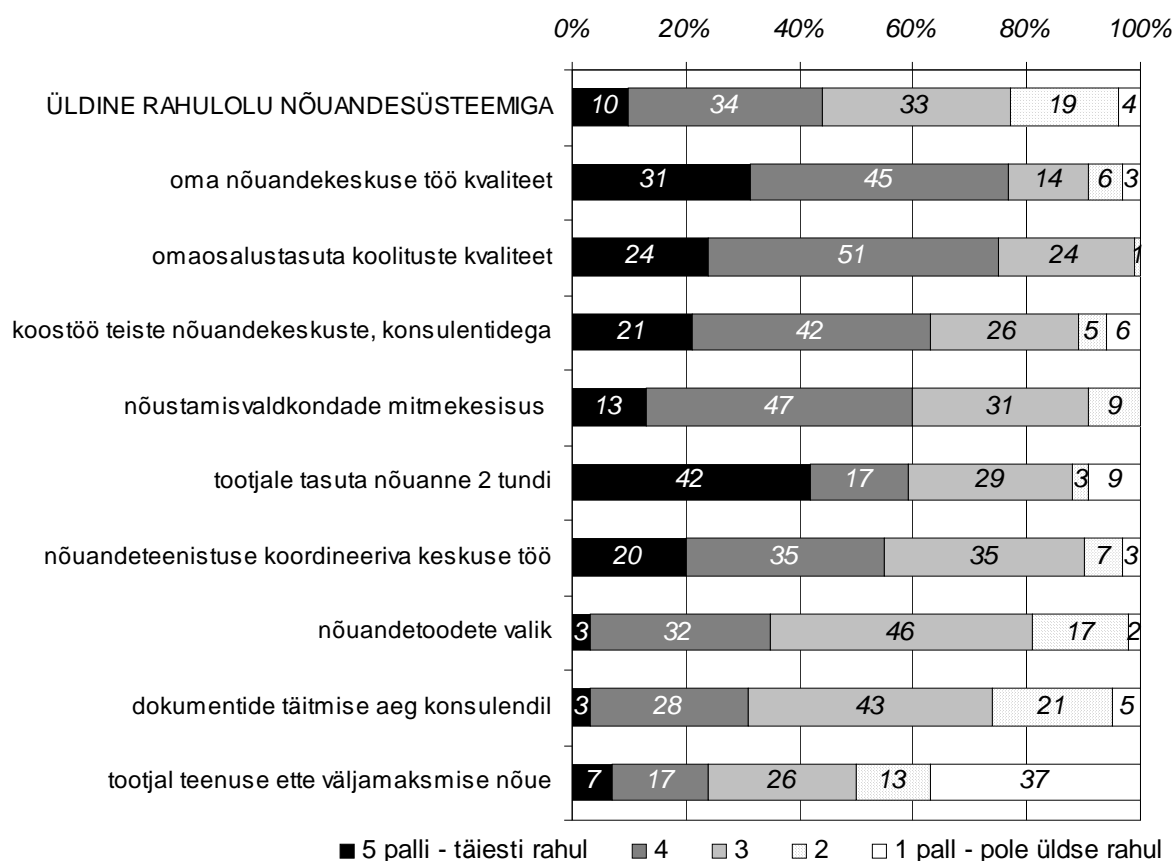
uuringus vaadeldud aspektiks, mille hindamisel kasutasid konsulendid kõige sagedamini hinnet 5-palli (*täiesti rahul*), ülejäänud aspekte hinnati sagedamini hinnetega 4 (*rahul*), 3 (*keskmise*) või 1 pall (*pole üldse rahul*).

Joonis 3.8.1. Konsulentide ja nõustajate rahulolu nõuandesüsteemiga (konsulentide keskmised hinnangud 5-pallisel skaalal)

Nõuandetoodete valiku ja teenuse osutamisega kaasnevate dokumentide täitmiseks kuluva aja osas jäid konsulendid enamasti neutraalseteks (keskmised vastavalt 3,2 ja 3,0 palli), kusjuures keskmise hinnangu, 3 palli, andis 46% ja 43% vastanutest. Nõuandetoodete valikuga oli rahul 35% ja rahulolematu 19% vastanutest.

Madalaimat rahulolu väljendati nõuandeteenuse väljamaksmise nõudega enne toetuse taotlemist, milleks tuleb tootjal ise raha leida (keskmine 5-pallisel skaalal 2,4 palli). 50% vastanutest ei olnud sellise korraldusega rahul, 26% väljendas neutraalsust ja 24% rahulolu.

Joonis 3.8.2. Konsulentide ja nõustajate rahulolu nõuandesüsteemiga (% vastanud konsulentidest)

Seega oldi peamiselt rahul nõuandekeskuste töö ja omaosalustasuta koolituste kvaliteediga ning eriti 2-tunnise tasuta nõuande pakkumisega tootjaile, kuid nõuandesüsteemiga rahulolu hinnati keskpäraseks. Valdav enamus konsulentidest (76%) peab nõuandesüsteemi arengu eest vastutavaks eelkõige riiki, kuid vastutust nähakse ka konsulentidel (16%) ja põllumajandustootjatel (8%; Kera OÜ 2009). Selleks, et mahetootjad nõuandesüsteemi võimalusi paremini kasutaksid ja konsulendid suudaksid oma teenuseid tõhusamalt pakkuda, paluti konsulentidel ja nõustajatel kirja panna, mis vajaks nõuandesüsteemis kindlasti muutmist. Vabas vormis tegi ettepanekuid 53 konsulenti (lisa 6).

Iga neljas konsulent (25% küsimusele vastanutest) tõstis probleemina esile **nõuandesüsteemi stabiilsuse puudumist ja pidevat muutmist**. Viimase aja muutused on vähendanud konsulentide kindlustunnet ja huvi. Pidev süsteemi alluvuse ja koordineerija muutmine tekitab konsulentides ebakindlust ja teadmatust. Soovitakse selgust riiklikult tellitud teenuste finantseerimisel ja nõuandesüsteemi koordineerimisel. Ümberkorralduste taga tajutakse poliitilisi põhjusi ja süsteemi paremaks muutmise asemel on see tekitanud juurde rahulolematust. Varasemate uuringute (Kera OÜ 2009) tulemustel on selgunud, et nõuandesüsteemi pidev muutmine võib mõjutada konsulentide edasist tegevust süsteemis. Valdav osa konsulentidest ei lõpetaks ebasobivate ümberkorralduste puhul küll tegutsemist konsulendina, kuid eelistataks tegutseda sõltumatu nõustajana või jääda nõ äraootavale seisukohale.

Teise suurema probleemide rühmana võib välja tuua **nõuandetoetuste maksmise praeguse korra** (21% vastanutest). Konsulentide hinnangul peaks tootjatel tekkima võimalus maksta toetuse ulatuses nõuandeteenuse eest peale raha laekumist, mitte enne toetuse taotlemist. Ühe võimalusena pakuti välja toetuse maksmist ettevõtja omaosaluse tasumise järgselt. Maakondadesse sooviti sarnaselt metsandussektorile rohkem tasuta nõuande tunde. Pakuti välja nõuandeteenuse eest maksmisel sama süsteemi kasutamist nagu investeringutoetustel. Tunnetatakse, et nõuandesüsteem ei suuda konkureerida agrofirmadega, kus toote või teenuse müügi või müügievendusega kaasneb tasuta erialane oskusteave või nõuanne. Pidevad süsteemi muutused on tekitanud konsulentides ebakindluse tasustamissüsteemi suhtes, kas ja kuidas seda muuta kavatakse. Soovitati luua kogukonnaarengu konsulentide töö rahastamissüsteem, mis väärtustaks nende töö teiste konsulentide tööga ja et ka kogukonna arengu konsulendi juures peaks olema võimalus kasutada tasuta nõuannet.

Kolmanda rühma moodustasid vastused, kus sooviti **ühtset nõuandesüsteemi ja koostööd** teiste organisatsioonide ja konsulentidega (19% küsimusele vastanutest). Vaja oleks ühtset organisatsiooni, kõiki konsulente toetavat struktuuri, mis oleks avatud ja teeks koostööd teiste organisatsioonidega. Ühe ettepaneku kohaselt võiksid kõik konsulendid alluda otse koordineerivale keskusele, mis peaks aktiivsemalt teadlasi ja konsulente kokku viima. Ühtse nõuandesüsteemi puudumisel on süsteem killustatud ja esineb vastuolusid, sest nõuandekeskused on seotud erinevate tootjaorganisatsioonidega. Tehti ettepanek moodustada laiapõhjalisem riiklik süsteem, kuhu kuuluksid kõik tootjatele erinevaid nõuandeid pakkuvad institutsioonid (nt Jõudluskontrolli Keskus, Maamajanduse Infokeskus, Põllumajandusuuringute Keskus, Eesti Maaviljeluse Instituut jt). Kogukonna arengu konsulendid ei kuulu hetkel nõuandesüsteemi, kuid soov on kuuluda, *“et ka neile laieneksid koordineeriva keskuse teenused kompetentsi tagamise ja tugiteenuste osutamise osas.”*

Neljandasse rühma liigitati vastused, mis pöörasid tähelepanu **maakondlikele nõuandekeskustele ja nende osatähtsuse tõusule** (11% küsimusele vastanutest). Vajalikuks peetakse regionaalsete nõuandekeskuste iseseisvuse suurendamist koos finantseerimisega ja nõuandesüsteemi juhtimise taseme tõstmist. Nõuandesüsteemi aastaeelarvete koostamisel peeti vajalikuks enamat arvestamist maakondlike nõuandekeskuste seisukohtadega. Häirivana märgiti infoliikumist, mis toimub ülevalt otse konsulendile ilma maakondlike keskusi teavitamata ja nn piraatnõustajaid. *“Maakondlikud keskused ei tea, kes nende konsulentidest kus, millal ja milles osaleb, mida arvab.”*

Ühelt poolt suhtuvad osad maakondlike nõuandekeskustega seotud konsulendid tõrjuvalt keskustega mitteseotud konsulentidesse ja nõustajatesse, teiselt poolt tunnetavad nõ väljaspool tegutsevad inimesed ja uued konsulendid, et neil on raske sulanduda ja konkureerida nõuandekeskustes töötavate konsulentidega, sest üldjuhul minnakse kohalikku nõuandekeskusesse abi otsima ja töö saavad endale keskusega seotud inimesed. Uutele tulijatele või väljaspool keskusi tegutsevatele inimestele tundub tegu olevat suletud ringiga, kuhu ei ole uued oodatud. Probleemid avatuse ja koostööga on olulised lahendada kasvõi näiteks järelkasvu huvides, sest hetkel on alla 40-aastaseid või nooremaid konsulente ja nõustajaid vaid 23%. Ühtse

nõuandesüsteemi puudumisel on nende probleemide lahendamine raskendatud, sest esineb vastuolu keskustega seotud ja nn iseseisvate konsulentide ja nõustajate huvides.

Iseseisvate konsulentide vajadust rõhutas samuti iga kümnes vastanu (8%). Konsulente nähakse iseseisvate ettevõtjatena, sest toetatakse nõuande küsijaid. Maakondlike nõuandekeskustega mitteseotud konsulentide klientidele soovitakse samuti nõuandetoetuse taotlemise võimalust. Pakuti välja mõte eraldada maakonnas üks tööruum konsulentidele, kes töötaksid baastasuga ja saaksid lisatasu lepingute eest. Suuremat iseseisvust sooviti ka näiteks töötervishoiu riskianalüüside koostamisel, millega saaksid vastava koolituse saanud nõustajad hakkama ilma Sotsiaalministeeriumi poolt tunnustatud töötervishoiu ettevõtte osaluseta.

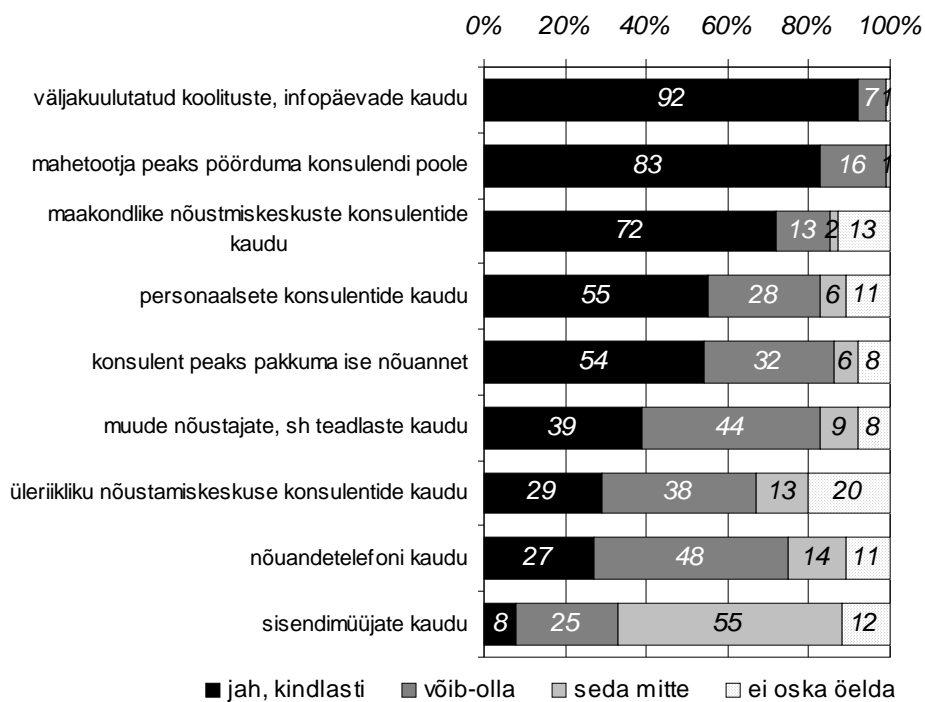
Muutmist vajaks ka **liigne ja keerukas paberimajandus** teenuse osutamisel, millele kulub palju aega (4% küsimusele vastanutest). Muudest ettepanekutest soovitati iga konsulendi või nõustaja kohta avaldada veebis väike kirjeldus CV vormis ja soovitajate nimekiri (nt kuni 10 isikut).

3.9. Mahetootjate nõustamise korraldus

Mahetootjate nõustamine peaks toimuma väljakuulutatud koolituste ja infopäevade ning maakondlikes nõuandekeskustes töötavate või nendega lepinguliselt seotud konsulentide kaudu, kusjuures initsiatiivi konsulendilt nõuande saamiseks ehk pöördumist oodatakse eeskätt mahetootjailt endilt (joonis 3.9.1).

92% uuringus osalenud konsulentidest ja nõustajatest pidas kindlasti vajalikuks koolitusi ja infopäevi mahetootjatele (joonis 3.9.1). 83% vastanutest eelistaks (*jah, kindlasti*), et mahetootjad pöörduksid nõuande saamiseks ise konsulendi poole, konsulendi enda aktiivsust nõuande pakkumisel pidas kindlasti vajalikuks 54% vastanutest. 55% vastanute arvates võiks mahetootjate nõustamine olla korraldatud personaalsete konsulentide kaudu. Maakondlike nõuandekeskuste konsulente eelistatakse üleriikliku nõuandekeskuse konsulentidele (vastavalt 72% ja 29% *jah, kindlasti*), muudele nõustajatele, sh teadlastele (39%) ja nõuandetelefonile (27%). Siinkohal meeldetuletuseks, et küsitlusele vastanutest pakkusid vähesed nõuandeteenust iseseisvalt ilma nõuandekeskuse vahenduseta. Kõikide nende nõustamisviiside suhtes olid konsulendid meelestatud positiivselt. Negatiivselt suhtutakse vaid mahetootjate nõustamisse sisendimüüjate, nagu näiteks müügimehed; väetiste, seadmete maaletoojad jms, kaudu (8% *jah, kindlasti*, 55% *seda mitte*).

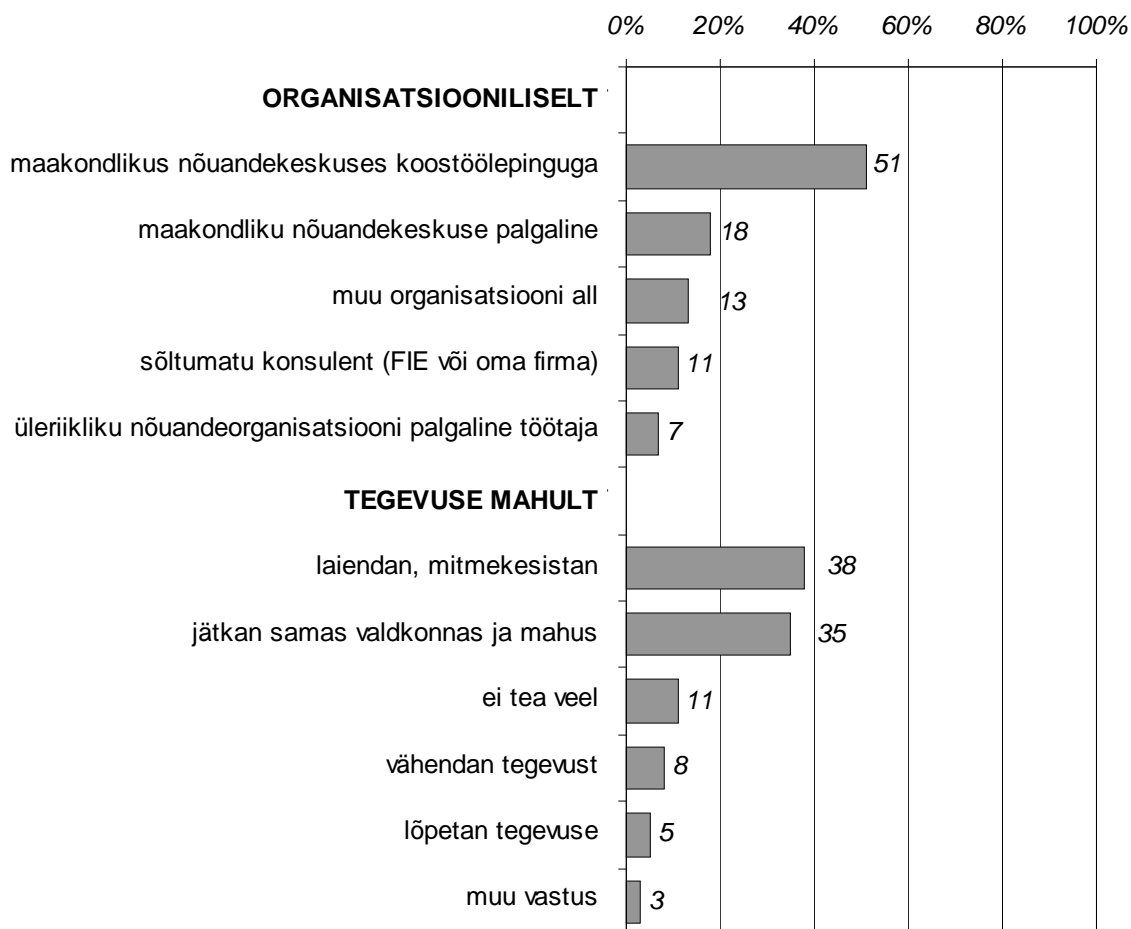
Seega mahetootjate nõustamise tugipunkt peaks olema maakondlikel nõuandekeskustel ning konsulentidel ja nõustajatel (sh teadlastel), mitte üleriiklikul keskusel ega sisendimüüjatel.

Joonis 3.9.1. Konsulentide hinnang sellele, kuidas peaks olema korraldatud mahetootjate nõustamine edaspidi (% vastanud konsulentidest)

3.10. Konsulentide koolituskorraldusest, -vajadusest ja enesetäiendamisest

Vastates küsimusele: “*Millisena Te näiete oma tulevikku konsulendina lähiaastatel*”, märkisid uuringus osalenud enim seotust maakondlike nõuandekeskustega, milles soovitakse töötada kas koostöölepingu alusel (51% vastanutest) või palgalise töötajana (18%, joonis 3.10.1). Sõltumatu konsulendina nägi oma tulevikku 11% vastanutest ja 13% töötaks mõnes muus organisatsioonis, mitte maakondlikus või riiklikus nõuandeorganisatsioonis, nt tootjate esindusorganisatsioon, ühistu, teadusasutus, erialaliit vms. Üleriikliku nõuandeorganisatsiooni palgalise töötajana nägi end tulevikus 7% vastanutest.

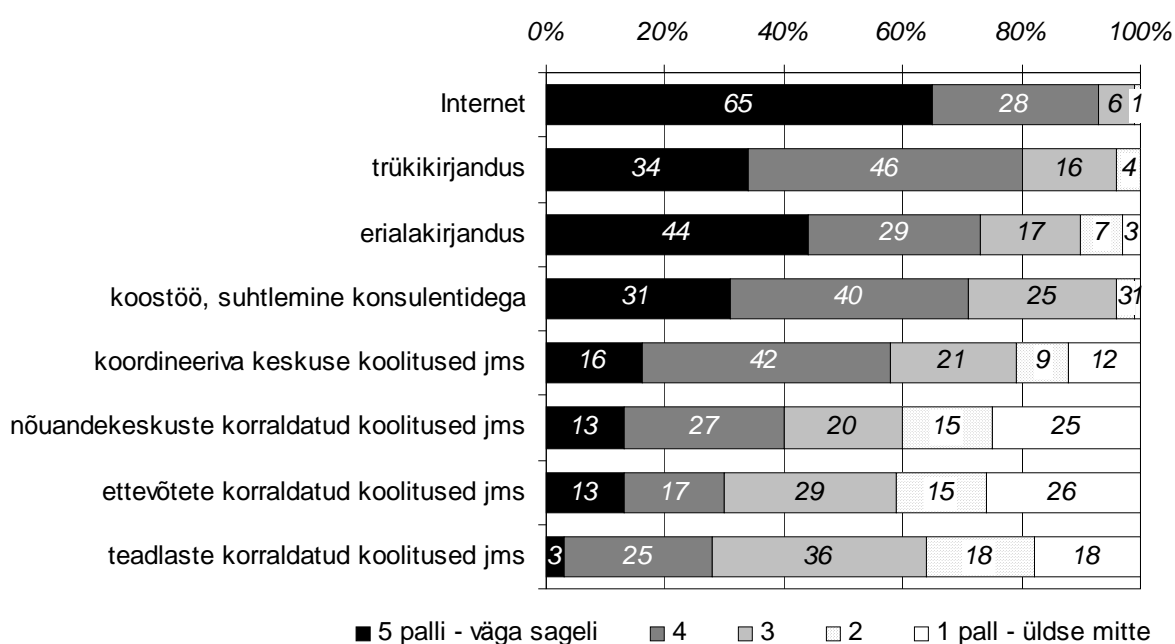
Joonis 3.10.1. Konsulendina tegutsemise tulevikunägemused lähiaastatel (% vastanud konsulentidest, n=74)

Käesoleva uuringu tulemused on samasuunalised Kera OÜ 2009. aasta nõustajate küsitluse tulemustega, kus vastajad seati valikuolukorda paludes neil märkida, millise nõuandekeskusega soovitakse tulevikus koostööd teha. 74% vastanutest eelistas 2009. aastal koostööd erinevate nõuandekeskustega (2012. a kokku 69% sh 51% koostöölepinguga ja 18% palgalisena), 18% üleriiklikku nõuandekeskust (2012. a 7% üleriikliku nõuandeorganisatsiooni palgaline töötaja) ja 5% ei soovinud ühegi nõuandekeskusega koostööd teha (2012. a 11% tegutseks sõltumatu konsulendina ja 13% tegutseks mõne muu organisatsiooni all). Vaatamata küsitlusmetoodikate erinevusele eelistasid konsulendid seotust maakondlike nõuandekeskustega.

Käesoleva uuringu andmetel kavatses 38% konsulentidest oma tegevust lähiaastatel laiendada ja mitmekesistada ning 35% kavatses jätkata samas mahus. Vaid 8% konsulentidest kavatses tegevust vähendada ja 5% lõpetada. 11% konsulentidest polnud veel otsust tuleviku kohta langetanud ega osanud tegevuse mahu kohta midagi arvata. Muude üksikute vastustena märgiti konsulendi kutse omandamist ja jätkamist lepinguliste nõustamisalaste töödega muude organisatsioonide all sealjuures tööde mahtu prognoosimata, sest tootja teeb valiku konsulendi osas.

Kuna valdav osa konsulente ja nõustajaid soovib jätkata oma tegevust laiendades või samas mahus, siis on oluline pidev enesetäiendamine ja uute teadmiste omandamine.

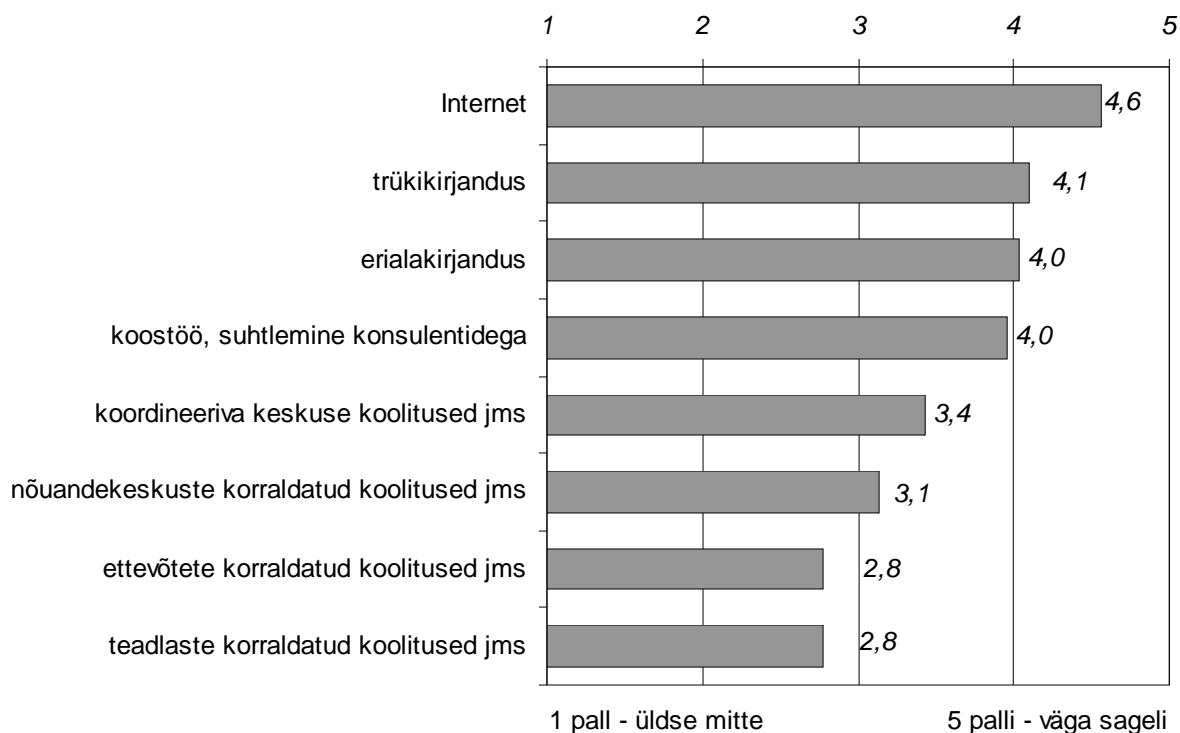
Aastatel 2010-2012 oli teadmisi täiendatud peamiselt iseseisvalt – internetis leitavate materjalide, trükikirjanduse (sh raamatud, uuringute ülevaated, teadusartiklid jms) ja erialakirjanduse (sh Maaleht, Maamajandus jms) põhjal (kasutanud vastavalt 93%²³, 80% ja 73%). Koostööd ja suhtlemist teiste konsulentidega (71%) peeti teadmiste täiendamisel koolitustest olulisemaks. Mitmetest koolitustest väärtustati enam koordineeriva keskuse (58%) ja nõuandekeskuste poolt korraldatud koolitusi, sh õppereise nii Eestis kui välismaal jms (40%). Teadlaste ja ettevõtete poolt korraldatud koolitusi kasutasid konsulendid oma teadmiste täiendamisel tagasihoidlikult (kasutanud alla kolmandiku, joonis 3.10.2).

Joonis 3.10.2. Konsulentide hinnangud oma teadmiste täiendamise allikatele aastatel 2010-2012 (% vastanud konsulentidest)

Enesetäiendamise allikate kasutust hinnati konsulentide poolt 5-palli süsteemis, kus 5 palli tähistas väga sageli kasutamist kuni 1 pallini, mis tähistas allika mittekasutamist. Konsulendid ja nõustajad täiendavad oma teadmisi peamiselt Interneti (keskmine 4,6 palli); trükikirjanduse, (4,1 palli), erialakirjanduse, (4,0 palli) ning koostöö ja suhtlemise kaudu teiste konsulentidega (4,0 palli, joonis 3.10.3).

²³ Liidetud on hinnangud 5 palli “väga sageli” ja 4 palli “sageli”

Joonis 3.10.3. Konsulentide hinnangud oma teadmiste täiendamise allikatele aastatel 2010-2012 (konsulentide keskmised hinnangud 5-pallisel skaalal)

Konsulentide koolituskorralduse eri aspekte hinnates oldi enamasti rahul või anti keskpäraseid hinnanguid (joonis 3.10.4-3.10.5). Hinnanguid anti samuti 5-palli süsteemis, kus 5 tähistas hinnangut *täiesti piisav, täiesti rahul* kuni 1 pallini, mis tähistas hinnangut *täiesti ebapiisav, ei ole üldse rahul*.

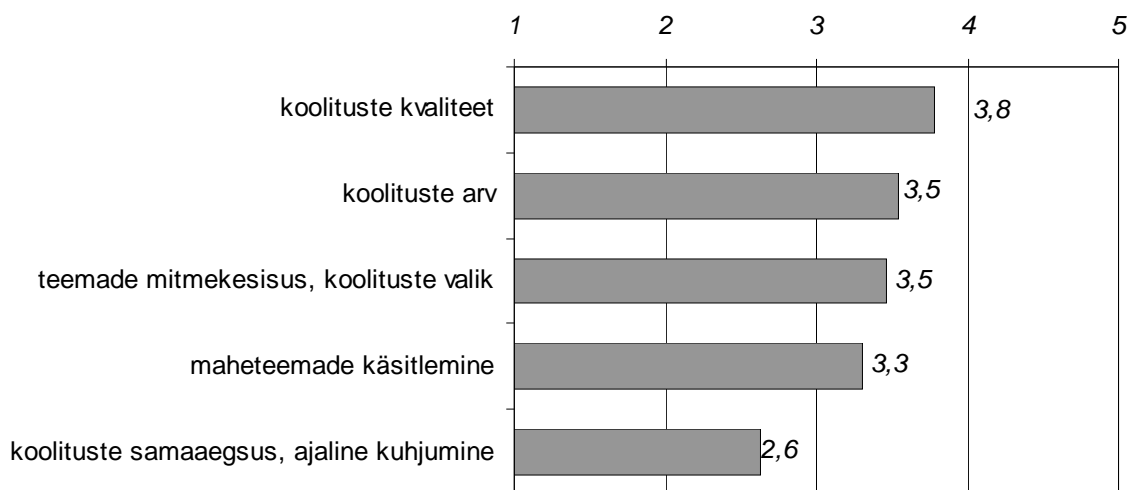
Kõige rohkem olid konsulendid rahul koolituste kvaliteediga, keskmine hinnang kõiki skaalapunkte arvestades oli 3,8 palli, kusjuures rahule jäi 66%²⁴ vastanutest, rahulolematuid oli 3%²⁵ ja 31% andis keskpärase hinnangu. Koolituste arvu ning teemade mitmekesisuse ja koolituste valikuga jäädid üldiselt rahule (53% ja 41% vastanutest), kuid kõige sagedasemini valiti vastuseks 3 palli ehk keskpärane (37% ja 46%), rahulolematu oli vaid iga kümnes konsulent (10%).

Maheteemade käsitlemisega oli rahul 41% vastanutest, keskpäraseks hindas seda 39% ja rahulolematuid oli 20%. Keskmine rahulolu hinnang oli 3,3 palli.

Kõige vähem oldi rahul koolituste ajalise kattuvusega, keskmine 5-pallisel skaalal oli 2,6 palli. Koolituste toimumise samaaegsus ja ajaline kuhjumine oli rahulolematust tekitav probleem 44%-le vastanutest, 41% andis keskpärase hinnangu ja vaid 15% vastanutest oli praeguse olukorraga rahul.

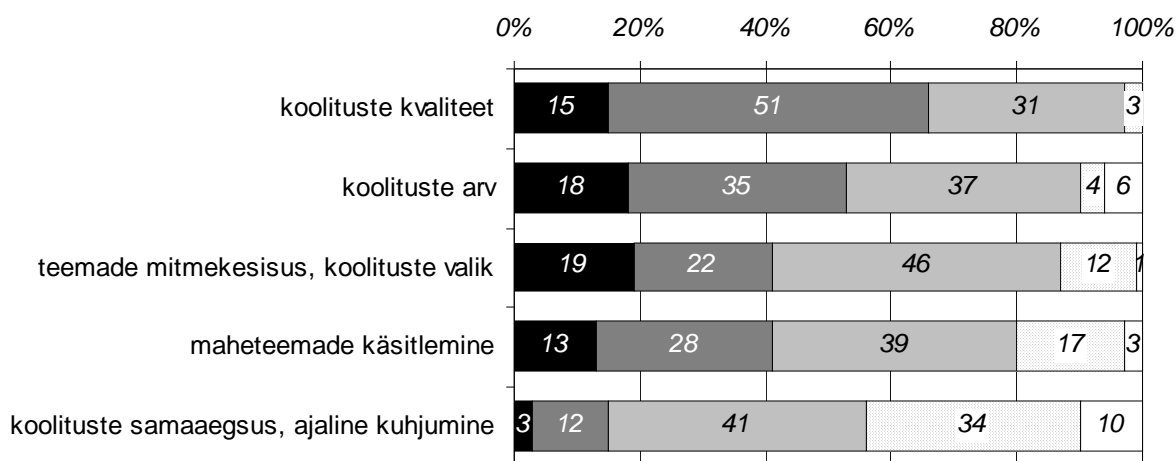
²⁴ Liidetud on hinnangud 5 palli "täiesti rahul" ja 4 palli "rahul".

²⁵ Liidetud on hinnangud 1 pall "ei ole üldse rahul" ja 2 palli "pigem ei ole rahul".

1 pall - täiesti ebapiisav, pole üldse rahul 5 palli - täiesti piisav, rahul

Joonis 3.10.4. Konsulentide rahulolu konsulentide koolituskorraldusega (konsulentide keskmised hinnangud 5-pallisel skaalal)

■ 5 palli - täiesti piisav, rahul ■ 4 ■ 3 □ 2 □ 1 pall - täiesti ebapiisav, ei ole rahul

Joonis 3.10.5. Konsulentide rahulolu konsulentide koolituskorraldusega (% vastanud konsulentidest)

Konsulentide poolt kirjapandud vabade vastuste põhjal võib öelda, et kõige rohkem tunti puudust praktilistest, kvaliteetsetest, süvitsiminevatel erialalistel koolitustel, mida annaksid tugevad lektorid kas Eestist või välismaalt, sh ka nõuandesüsteemi välised. Konsulentide hinnangul tulevad neile kasuks teadmised erinevatest nõustamisvaldkondadest ja -toodetest, üldise silmaringi laiendamine, rahvusvahelised kogemused ja eriala viimased teadusuuringud. Eesti Maaülikooli 2010.a uuringu kohaselt kasutab teadusuuringute tulemusi oma töös 94% nõustajatest, neist 50% sageli.

Küsimusele: "Millisest koolitusest tunnete ise konsulendina kõige rohkem puudust," vastas 49 konsulenti ja nõustajat. Vastuste hulgas nimetati konkreetseid koolitusvaldkondi ja teemasid ning tehti ettepanekuid üldise nõuandesüsteemi ja koolituste korralduse kohta (lisa 4).

Koolitusteemad, millest konsulendid ise puudust tundsid, jaotusid rühmadesse alljärgnevalt.

Mahepõllumajandus (11 teemat):

- Mahepõllumajanduslik tootmine ja töötlemine koos finantseerimispoolega
- Mahetootmise eripära
- Alustava mahenõustaja koolitus (ei ole neid koolitatud)
- Mahenõustaja koolitus toidutehnoloogia osas (seni puudub täiesti)
- Mahetootmise koolitus finantskonsulentidele
- Euroopa Mahepõllumajanduse teadusuuringutest
- Mahetoodete tervislikkuse uuringute tutvustus
- Info mahepõllumajanduse arengu probleemide kohta
- Mahetootjate ja -toodangu tutvustamine
- Reaalne elu mahetootjal – probleemid, lahendused jne
- Mahetootmise nõuandeteenuste tutvustamise infopäev igas maakonnas

Põllumajandus (8 teemat):

- Taime- ja loomakasvatus
- Taimekasvatuse uued tehnoloogiad, -vahendid
- Välismaised teadusuuringud
- Otseselt tootmisega seotud koolitus finantskonsulentidele
- Praktiline koolitus mitmekesistamise alal
- Põllumajandustoodete turgude koordineerimise ja toimetamismehhanism EL mastaabis ja lähivälismaad
- Ülevaade põllumajandusvaldkonnas toimuvast laiemas mastaabis (välislektorid)
- Seemnekaitse

Majandus (4 teemat):

- Mikro- ja makromajanduse valdkonna koolitused
- Turustamine, turundus ja realiseerimine
- Globaalsete probleemide tutvustamine
- Majanduse suunad – kuhu liigub

Finantsid ja raamatupidamine (4 teemat):

- Äriplaanide koostamine
- Finantskoolitused arvestades erinevaid valdkondi, taimekasvatus, loomakasvatus, aiandus, kalandus jne.
- Tasuvusarvestused teemade käsitlustes (lisaks)
- Konsolideerimine ja konsolideeritud aruannete analüüs

Seadusandlus (2 teemat):

- Seadusandlus, selle tõlgendamine ehk juriidilised koolitused

- EL ja sellega seonduvate seaduste muutumisega seonduvad infopäevad kõigis eriala valdkondades

Juhtimine (2 teemat):

- Ettevõtte juhtimisalane nõuanne
- Kaasaegne juhtimiskoolitus

Suhtlemine ja esinemine (3 teemat):

- Esinemisoskused
- Suhtlemiskoolitus
- Neurolingvistiline programmeerimine (NLP)

Nõuandmine (3 teemat):

- Nõuandmisega seonduv: erinevad tooted-teenused, nõustamise viisid jms
- Lühiülevaade kõigist nõustamisvaldkondade teemadest (metsandus, taimekasvatus, loomakasvatus, finantsjuhtimine) konsulentidele

Arvuti, IT, teadus ja tehnika (2 teemat):

- Arvutialased koolitused, nt elektrooniliste vormide täitmine
- Teaduse ja tehnika arengu uudistest, tulemustest

Muu (3 teemat):

- Koostöövõimalused, kohtumised võrgustikes
- Üldharivad koolitused
- Maheloomakasvatatajaid võiks koolitada arvestusalaste dokumentide nõuetest ja täitmisest

Sisuliste teemade nimetamise kõrval pandi kirja mitmeid arvamusi ja ettepanekuid koolituste korraldamise kohta. Üldiselt väljendati rahulolu olemasolevate koolitustega, kuid toodi välja järgmist:

- Vältida pikki sõite ja koolitada kohapeal.
- Koolitusi toimub liiga palju (vähendab huvi osaleda).
- Mitmepäevastel koolitustel häirivad öised tegutsemised, seetõttu eelistatakse ühepäevaseid koolitusi.
- Kõik konsulendid ja nõustajad ei saa osaleda riiklikel tellimustel, sest konkursid puuduvad. On kujunenud aramus, et riiklike tellimusi saavad ainult kindlad isikud.
- Soovitakse osaleda sisendimüüjate poolt korraldatud üritustel ja kuulata häid välislektoreid, keda sisendimüüjad on kutsunud oma klientidele rääkima, kuid need üritused on ainult tootjatele.
- Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutuse koolitused on täiesti piisavad.
- Enesetäiendamine välismaal, kuna mõne kitsa eriala piires ei pakuta Eestis väga heal tasemel koolitusi ja pole võimalik leida pädevat spetsialisti. Seetõttu soovitakse oma eriala rahvusvahelistel konverentsidel osalemise kompenseerimist (osavõtutasu, sõidukulu, ööbimine).
- Koolitused praktikumide vormis.
- Koolitustel anda lisaks põhivaldkonnale rohkesti infot ka teiste valdkondade kohta (nt mahetootmise koolitus finantskonsulentidele jms).

- Koolituste kvaliteet (oluline nii mahepõllumajandusliku tootmise kui muu tootmise valdkonnas).
- Aktiivsem meediasuhtlus ja meediateavitus.
- Koordineeriva keskuse töö koordineerijana ja infokanalina ei toimi vajalikul tasemel – konsulendi eksami sooritanud konsulendile infot ei saadeta, seda saadakse mõne nõuandekeskusega liitunud konsulentidelt.
- Kohtumised võrgustikes.

KOKKUVÕTE

Kokkuvõte

Põllumajandusministeeriumi tellimisel ja Euroopa Liidu toetusel viis Eesti Konjunktuuriinstituut 2012. a maist oktoobrini esmakordselt läbi uuringu mahepõllumajandustootjate nõustamisvajadusest. Uuringus selgitati välja valdkonnad, milles mahetootjad nõuannet vajavad, milline on praeguse nõustamise kvaliteet ja kasu ettevõtjatele ning milliseid muutusi ja arenguid oodatakse nõuandesüsteemilt tulevikus. Uuringus osales 471 mahepõllumajandustootjat ja 74 konsulenti.

Eesti mahepõllumajandustootjad on valdavalt väiketootjad. Küsitluse kohaselt oli 49%-l mahetootjatest alla 40 ha mahepõllumajanduslikku maad ja 72% vastanutest tegutses FIE-dena. Rohkem kui 100 ha mahepinda oli 25% ettevõtjatest ja äriühingu (OÜ, AS) vormis tegutses 27% vastanutest. Peamiselt tegelesid mahetootjad 2011. a teraviljakasvatuse (41% vastanutest), lihaveiste pidamise (36%), kartulite (34%), lammaste (26%), marjade, sh maasikate (25%) ja köögivilja kasvatamisega (21%). Ettevõtjatest 69% tegeles mahelooma- ja 31% üksnes mahetaimekasvatusega.

Nõuandeteenuse olulisust mahepõllumajandustootjatele näitab teenuse kasutamise lähiajalugu. Viimasel kolmel aastal (2010-2012) oli mahetootmise alast või muudes valdkondades nõuandeid ja konsultatsioone individuaalselt, koolitustel või eriala kirjanduse vahendusel saanud 55% mahetootjatest, 23% ei olnud nõuandeteenust kasutanud, kuid oleks vajanud ning 22% ei olnud kasutanud ega vajanud seda. Seega ligi veerand mahetootjatest on nõuandeteenuse potentsiaalne sihtgrupp, kelleni teenus ei ole erinevatel põhjustel jõudnud. Seni saadud teenus on olnud kvaliteetne, sest 72% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest on soovitusi rakendanud täielikult või suures osas, konsulentide hinnangul 82% mahetootjatest. Ilma nõustamiseta ei oleks sama tulemuseni jõudnud 51% mahetootjatest.

Individaal- või grupinõustamist saanud mahetootjad olid viimasel kolmel aastal saanud konsultatsioone keskmiselt 3,2 valdkonnas. Enim oli nõuandeid ja konsultatsioone saanud taime- (34% mahetootjatest), loomakasvatuse (27%), toetustaotluste koostamise ja toetuste taotlemise (13%), toodete käitlemise (10%), loomade heaolu (10%), finantsmajanduse ja -juhtimise (9%), aianduse (9%), mahetootmisele ülemineku (8%), toodete turunduse ja turustamise (8%) ning inimeste ja loomade tervise ja taimetervise (7%) alal.

Mahetootjad tunnetavad nõustamise tuge andvat, innovaatilist ja arendavat mõju – nii suurenes 77% nõustatud mahetootjatest kindlustunne ja julgus, 64% paranesid tulevikuväljavaated ning 60% sai uusi ideid ja tegutsemissuundi. Nõustamine mõjutab ka otseselt ettevõtete tegevustulemusi ja tootmise korraldust. Enam kui pooltel nõuandeteenust kasutanud ettevõtjatel paranesid majandustulemused (58%), suurenes tootlikkus (56%), paranes toodete kvaliteet (53%), ressursside kasutamise efektiivsus (52%) ning välditi riske ja kahjusid (50%).

Igas maakonnas asuvad nõuandekeskused on põllumajandustootjatele väga olulised, sest suur osa nõustamisest toimub läbi nende. Pooled (53%) konsulentidest ja nõustajatest pakkusid

nõustamist ainult läbi maakondlike nõuandekeskuste, kolmandik (34%) ka lisaks muul viisil ning kaheksandik (13%) ei olnud seotud ühegi nõuandekeskusega. Kuigi valdav osa konsulentidest plaanib oma tegevust lähiaastatel laiendada (38% konsulentidest) või jätkata samas mahus (35%), siis võib tulevikus probleemiks kujuneda konsulentide järelkasv, sest konsulendid on valdavalt vanemaealised (51% oli üle 50 a).

Üle Eesti on käinud nõustamas kaks kolmandikku (66%) konsulentidest, mis tähendab, et nõudluse olemasolul ollakse valmis töötama laiemalt kui oma maakonnas. Hinnangute alusel on nõuande kättesaadavus²⁶ parem Tartu maakonnas ja Harjumaal, kus aastatel 2010-2012 on nõu andnud vastavalt 62% ja 61% vastanutest. Ida-Virumaal ja Hiiumaal aga vaid 27%. Mahetootjaid on viimase kolme aasta jooksul nõustanud 72% küsitlusele vastanud konsulentidest.

Mahepõllumajandustootjad ei kasuta individuaalset nõuandeteenust kuigi sageli ja regulaarselt, vaid pigem konkreetse vajaduse tekkimisel (48% nõuandeteenust kasutanud mahetootjatest). Kolmandik (34%) ettevõtjatest kasutas nõuandeteenust kord aastas ning seitsmendik (14%) sagedamini kui kord aastas, sealjuures kümnendik (11%) kord kvartalis ja ülejäänud kord (3%) või sagedamini kui kord kuus (<1%). Nõuandeteenust kasutatakse ebaregulaarselt seetõttu, et teenust vajatakse ootamatute probleemide lahendamiseks, samuti aeg-ajalt enesetäiendamiseks ja kursishoidmiseks, toetuste taotlemise ajal ning kui toimuvad huvipakkuvad koolitused. Kord aastas nõustamist saanud tootjad leidsid, et see oli täiesti piisav enesetäiendamiseks ja lisainformatsiooni hankimiseks, kuid sagedasemaks nõustamiseks ei ole aega ja tihti korduvad koolituste, info- ja teabepäevade teemad.

Kui nõuandeteenust ei kasutata, siis seda enamasti lihtsalt ei vajata (48% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest). Siiski on mahetootjaid, kes ei tea kust ja kuidas nõustamist saab (20%), kellel ei ole võimalik teenuse eest maksta (12%) ja ettemaksu tasuda (11%). Hetkel kehtiva nõuandetoetuse (nagu ka kõigi teiste toetuste, v.a pindalapõhiste toetuste) maksmise korra järgi kehtib 100%-line ettemaksu nõue. Võrreldes mahetootjatega tõid konsulendid nõuandeteenuse mittekasutamise põhjustena sagedamini esile nõuandetoetuse maksmise korda (49% konsulentidest) ja rahaprobleemi (45% konsulentidest), mahetootjad pigem vajaduse puudumist. See võib tuleneda psühholoogilisest kaitsemehhanismist, sest ettevõtjatel on lihtsam tunnistada vajaduse kui rahapuudust. Kuigi konsulendid pidasid nõustamise hinda suuremaks takistuseks, oldi mahetootjate maksevõime hindamisel optimistlikumad. Suurem osa mahetootjate ja konsulentide vastustest piirdus summaga, mis jäi alla 100 € (55% mahetootjatest, 54% konsulentidest), kuid mahetootjad valisid tüüpiliselt vahemiku kuni 50 € ja konsulendid 51-100 €. Üle 100 € oli valmis tasuma 17% mahetootjatest, kuid konsulentide hinnangul 43% mahetootjatest. Nõustamise eest ei olnud valmis üldse maksta 28% mahetootjatest, konsulentide hinnangul 3% mahetootjatest.

²⁶ Kättesaadavust on hinnatud end konkreetse maakonna nõuandekeskusega sidunud konsulentide arvu, mitte töökoormuse järgi.

Kuigi Eestis on mahevaldkonna nõustajaid vähe, viitas teabe- ja infojagamise valdkonna arendamise vajalikkusele ka see, et otsimise tulemusena ei leidnud mahetootjad vajaliku valdkonna nõustajat (märkis 16% konsulentidest, 4% nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjatest). Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse portaal pikk.ee, mida koordineerib Maaelu Edendamise Sihtasutus, ei tööta infovahendajana hästi mahetootjate jaoks. Pooled mahepõllumajandustootjad (50%) ei olnud viimasel kolmel aastal portaali kasutanud, kolmandik (34%) sai portaalist infot sündmuste ja koolituste kohta ning viiendik (24%) muud infot. Konsulentide ja nõuandekeskuste kontaktide otsimiseks ja nõu saamiseks on kasutanud portaali vähesed (mõlemal juhul 7% mahetootjatest).

Enamus (90%) nõustamist saanud mahetootjatest käis viimasel kolmel aastal mõnel koolitusel, info- või teabepäeval. Pea kolmandik (31%) ettevõtjatest sai vajaliku informatsiooni publikatsioonidest ja kuuendik (16%) internetist. Neljandik (24%) tootjaid kasutas võimalust saada riigi poolt finantseeritud nõuandeid kahe tunni ulatuses. Personaalsemad nõustamisviisid on mahetootjatele küll kallimad, kuid lähtuvad otseselt mahetootja vajadusest. Individuaalnõustamist väljaspool oma talu (st kontoris, konsultatsioonipäeval, telefoni ja e-posti teel) sai neljandik (25%) ning oma talus kohapeal viiendik (20%) mahetootjatest. Väikese grupi nõustamist ja töötube kasutati mahetootjate poolt ning ka pakuti konsulentide poolt kõige vähem.

Individuaalse nõustamise saamiseks pöördus 59% nõustamist kasutanud ettevõtjatest nõuandekeskuse konsulendi poole, lisaks saadi nõuandeid ja konsultatsioone nõustajatelt väljastpoolt nõuandekeskust (13%), teadlastelt (8%) ja sisendimüüjatelt (3%). Mahetootjate rahulolu konsulentide ja teiste nõustajate tööga oli kõrge – 5 palli skaalal oli keskmine rahulolu hinnang 4,3 palli, rahulolevaid oli 84%. Pea kõik mahetootjad olid rahul nõustajate suhtumisega klienti (95% teenuse kasutajatest), asjatundlikkuse ja kompetentsuse (94%), mahetootmise piisava tundmise (93%), kliendi probleemi süvenemise (92%) ning kiire ja lihtsa asjaajamisega (91%). Kokku 88% nõustamist kasutanud mahetootjatest jäi rahule sellega, et teenus vastas nende vajadustele ja ootustele (sh 53% oli täiesti rahul, 35% rahul). Üheks rahulolu indikaatoriks võib pidada ka teenuse soovitamist teistele mahetootjatele, mida küsitluse kohaselt teeks 87% nõuandeteenust kasutanud ettevõtjatest.

Mahetootjad väärtustasid kõrgelt nõustajate tööd, kuid rahulolu nõuandesüsteemi eri aspektidega varieerus. Kõige rohkem oldi rahul omaosalustasuta koolituste ja infopäevade kvaliteediga (5 palli skaalal oli keskmine rahulolu hinnang 4,2 palli, rahul oli 80% vastanutest) ning võimalusega saada tasuta nõustamist 2 tunni ulatuses (4,0 palli, 71%). Samuti jäädid rahule nõuandekeskuse tegevusega maakonnas ja nõuandeteenuse kättesaadavusega (mõlemad 3,7 palli). Mahetootjad ei olnud rahul nõuandeteenuse väiksuse (2,9 palli, rahulolematuid oli 36% vastanutest) ja nõuandeteenuse eest maksmise korruga (2,0 palli, 66%).

Nõustamise edasise korralduse kohapealt leidsid mahetootjad ja konsulendid, et kindlasti tuleb tulevikus jätkata koolituste ja infopäevade pakkumisega (84% mahetootjatest, 92% konsulentidest). Peamine roll nõustamise korraldamisel võiks jätkuvalt olla maakondlike

nõuandekeskuste konsulentidel, mida eelistas kindlasti 63% mahetootjatest. Nõustamise korraldamisse nõuandetelefoni ja üleriikliku nõuandekeskuse konsulentide kaudu suhtusid nii mahetootjad kui konsulendid küll pooldavalt, kuid enamasti valiti vastuseks võib-olla. Nõustamine võiks edaspidi kindlasti toimida nii personaalsete konsulentide (43% mahetootjatest, 55% konsulentidest) kui ka muude nõustajate, sh teadlaste (44% mahetootjatest, 39% konsulentidest) kaasamise kaudu. Vaid sisendimüüjate suhtes oldi tõrjuval positsioonil, neid ei usaldanud 34% mahetootjatest ja 55% konsulentidest.

Konsulendid eelistavad tulevikus olla eelkõige seotud maakondlike nõuandekeskustega koostöölepingu alusel (51% vastanutest) või palgalise töötajana (18%). Lisaks eelistatakse töötada mõne muu organisatsiooni all (13%) või tegutseda süsteemiväliselt (11%) kui olla üleriikliku nõuandekeskuse palgaline töötaja (7%).

Mahetootjad olid lähituleviku osas positiivselt meelestatud, neist 44% plaanis jätkata samas mahus, 28% toodangut suurendada, 26% mitmekesistada ja 18% hakata mahetoodangut töötleva. Sellest tulenevalt lähiaastatel nõustamisvajadus nii mahetootjate kui ka konsulentide hinnangul suureneb. Konsulendid prognoosisid märkimisväärselt enam mahetootjate nõuandevajaduse suurenemist kui mahetootjad ise (60% konsulentidest ja 40% mahetootjatest), kellest suur osa leidis, et nõuandevajadus jääb samale tasemele (36% mahetootjatest, 23% konsulentidest).

Sarnaselt viimase kolme aastaga vajatakse tulevikus kõige enam taime- ja loomakasvatusalaseid nõuandeid. Mahesektori suuremateks probleemideks, kus nõuandega saaks abiks olla, on mahetoodangu turustamine (sai nõu 8%, vajaks nõu 37% mahetootjatest) ja selle hinnakujundus (3%, 19%), põllumajandushoonete ehitamine (3%, 26%), mahetoodete käitlemisega (10%, 29%) seonduvad arengutakistused, toetustaotluste tingimused ja dokumentide täitmise keerukus (13%, 34%) ning seadusandlusega kursisolek (6%, 28%). Samuti pidasid mahetootjad probleemiks vähest ühistegevust ja kõrvalteenuste pakkumist ning soovitakse, et nõustamine oleks enam kompleksne ja praktilise suunitlusega.

Valdav osa konsulente ja nõustajaid plaanib oma tegevust laiendada või jätkata samas mahus, mistõttu on oluline pidev enesetäiendamine ja uute teadmiste omandamine. Konsulendid ja nõustajad täiendavad oma teadmisi peamiselt iseseisvalt interneti (keskmine 4,6 palli, 5 palli – väga sageli), trükikirjanduse (4,1) ja erialakirjanduse (4,0) vahendusel, aga ka koostöö ja suhtlemise kaudu teiste konsulentidega (4,0). Koolitustest käidi sagedamini koordineeriva keskuse ja nõuandekeskuste poolt korraldatavatel koolitustel (vastavalt 3,4 ja 3,1 palli).

Konsulendid olid enda koolituskorraldusega enamasti rahul või anti keskpäraseid hinnanguid. Koolituste kvaliteeti pidas heaks 66% konsulentidest. Koolituste arv ning teemade mitmekesisus ja koolituste valik oli piisav vastavalt 53% ja 41% vastanute hinnangul. Maheteemade käsitlemisega oli rahul 41% vastanutest, keskpäraseks hindas seda 39%. Kõige vähem jäädid rahule koolituste ajalise kattuvusega, mis oli rahulolematust tekitav probleem 44%-le konsulentidest, vaid 15% vastanutest pidas praegust korraldust heaks.

Kõige rohkem tundsid konsulendid puudust praktilistest, kvaliteetsetest, süvitsiminevatest erialalistest koolitustest, mida annaksid tugevad lektorid Eestist ja välismaalt, sh nõuandetsüsteemi välised. Konsulentide hinnangul tulevad neile kasuks teadmised erinevatest nõustamise valdkondadest, üldise silmaringi laiendamine, rahvusvahelised kogemused ja eriala viimased teadusuuringud. Toodi välja konkreetseid koolitusvaldkondi ja teemasid nagu (mahe)põllumajandus, majandus, finantsid ja raamatupidamine, seadusandlus, juhtimine, suhtlemine ja esinemine jne.

Kokkuvõttes on nõuandeteenuse kasutajate hulga suurendamiseks oluline tõsta mahetootjate teadlikkust nõuandeteenusest ja pakkuda enam nõustamist mahetootjate jaoks olulistes valdkondades. Nõustamise tulemusel suurenenud teadlikkus ja otsustusvõimekus tõstavad tootjate tegevuse efektiivsust ja toodete kvaliteeti, mis omakorda mõjutab positiivselt mahe-sektori arengut Eestis.

JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Järeldused ja ettepanekud

Mahetootjate ning konsulentide ja nõustajate eksperthinnangud võimaldavad teha järeldusi ja ettepanekuid nõuandesüsteemi ja -teenuste arendamiseks neile soovitud suunas.

Eesti põllumajandustootjate nõuandesüsteem hakkas välja kujunema 1990ndate aastate alguses. Aastate jooksul on nõuandesüsteemi reformitud mitmel korral, vahetunud on süsteemi koordineerija ja koostatud mitmeid arengukavasid.

Süsteem ja toetused

Pidevad muutused nõuandesüsteemis on tekitanud konsulentides ebastabiilsust ja -kindlust. Teadmatus riiklikult finantseeritud teenuste ja konsulentide tasustamissüsteemi osas muudavad raskeks töö planeerimise ja pühendumise nõustamistööle. Hoolimata sellest soovib enamus konsulentidest jätkata tulevikus nõustamist läbi maakondlike nõuandekeskuste eelkõige koostöölepingu alusel, aga ka palgalise töötajana. Nõustamine peaks olema üles ehitatud konsulentidele ja muudele nõustajatele (sh teadlased), aga mitte sisendimüüjatele.

Nii mahetootjad kui ka konsulendid on viimasel kolmel aastal jäänud maakondlike nõuandekeskuste tegevusega rahule. Sellest tulenevalt leiavad konsulendid, et nõuandesüsteem võiks edaspidi areneda suunas, kus üha enam otsustusõigust antakse maakondlikele nõuandekeskustele. Neid kaasatakse enam aastaeelarvete koostamisse, suurendatakse nende finantseerimist ja panustatakse juhtimise kvaliteedi tõusu.

Teiselt poolt pakkusid konsulendid nõuandesüsteemi arengusuunana välja teed, kus konsulendid oleksid koondatud ühtsesse, kõiki konsulente toetavasse organisatsiooni, näiteks võiksid kõik konsulendid alluda otse koordineerivale keskusele. Leitakse, et ühtne organisatsioon peaks olema avatud igakülgsele koostööle või lausa koondama ühe katuse alla erinevaid organisatsioone. Ühtselt organisatsioonilt oodatakse eelkõige mõttevahetuseks soodsa pinnase loomist konsulentide endi vahel ning teadlaste ja teiste organisatsioonide liikmetega. Ühtse organisatsiooni eeliseks on ka süsteemi killustatuse vähenemine, sest hetkel on maakondlikud nõuandekeskused seotud erinevate tootjaorganisatsioonidega.

Lisaks maakondlike nõuandekeskuste tegevusele olid nii mahetootjad kui konsulendid rahul omaosalustasuta koolituste, info- ja teabepäevadega. Seega tuleks edaspidi kindlasti jätkata nende korraldamist, sest paljudele mahetootjatele on see ainsaks viisiks ennast asjadega üks või kaks korda aastas kursis hoida. Nii mõnelegi mahetootjale, eriti väiketootjatele, on individuaalnõustamise teenus kallis.

Mahetootjad kasutasid hea meelega võimalust saada riigi poolt finantseeritud tasuta nõustamist kahe tunni ulatuses. Nii mõnegi väiksema probleemi lahendamiseks oli see täiesti piisav. Konsulendid leidsid, et tasuta nõustamise mahtu võiks isegi suurendada sarnaselt metsandussektorile, kus igal metsaomanikul on võimalik saada kuni 15 tundi riigi poolt finantseeritud metsanduskonsulendi nõustamist aastas. Lisaks soovitakse, et tasuta

lühinõuannet võiks iga mahetootja saada soovi korral sagedamini kui kord kolme aasta jooksul, näiteks kord aastas.

Mahetootjad ja konsulendid ei olnud rahul nõuandeteenuse eest maksmise korraga ja nõuandetoetuse väiksusega. Praeguse korra kohaselt tuleb tootjal nõuandeteenus ise välja maksta enne toetuse taotlemist. See paneb mahetootjate rahalised vahendid mitmeks kuuks kinni ja valmistab probleeme just väiksematele mahetootjatele. Pigem eelistatakse, et mahetootja maksaks ainult omaosaluse ja nõuandekeskus finantseeriks ülejäänud osa toetuse laekumiseni. Mahetootjate hinnangul võiks nii nõuandetoetus kui ka muud toetused olla suuremad, et teha vajalikke investeeringuid.

Konsulentide vanuseline struktuur käesolevas ja eelnevate aastate uuringutes näitab, et probleemiks võib kujuneda konsulentide järelkasv. Konsulendid on valdavalt vanemaealised, nõustamine ei ole täiskohaga töö ning mitmetel konsulentidel olid kutsetunnistused aegunud ja huvi kutsetunnistuse taotlemise vastu väike. Süsteemiga liitumise atraktiivsust on vähendanud pidevad muutused, aga ka konsulendi kutse taotlemise kord. Samuti on süsteemiga liituvatel noortel konsulentidel raske alustada, kuna kliendibaasi ülesehitamine võtab aega 5-7 aastat. See tähendab, et algusaastatel on nõustamisega teenitavad tulud väikesed ja ebastabiilsed, mistõttu tegeletakse nõustamisega muu töö kõrvalt. See aga ei võimalda omakorda olla kursis kõigi vajalikkuga, osaleda täiendkoolitustel jne.

Nõuandesüsteemi kuuluvate ja mittekuuluvate konsulentide ja nõustajate vahel on teatud vastuolud, kus väljaspool nõuandekeskusi tegutsevad nõustajad ja uued konsulendid tunnevad, et süsteem on suletud ja uued ei ole oodatud. Enamus tööst saavad nõuandekeskuste konsulendid, kuna tootja pöördub eelkõige selle poole. Samuti on nõuandetoetust võimalik taotleda ainult läbi nõuandekeskustega seotud konsulentide. Iseseisvad konsulendid sooviksid selle laienemist ka neile. Kogukonna arengu konsulendid avaldasid samuti soovi kuuluda nõuandesüsteemi, et nende töö oleks väärtustatud teiste konsulentidega sama tasustamissüsteemi raames ja oleks võimalus kasutada tasuta nõustamist.

Mahetootjad pöörduvad konsulentide poole ka telefoni teel, kuid hetkel saavad nad vormistada ainult püsiklientidele antud telefonikonsultatsioone. Konsulendid ootaksid regulatsiooni telefoni teel nõustamise tasustamise kohta.

Mahepõllumajanduses on oluliselt rohkem paberimajandust kui tavapõllumajanduses. Selle ilmeks tõestuseks on kõrge vajadus toetustaotluste koostamise ja toetuste taotlemisega seonduva nõuande järele. Nõu küsitakse seetõttu, et toetuse taotlemisel eksimine või valesti mõistmine võib tuua majandusliku kahju. Samuti leiavad mahetootjad ja konsulendid, et nõustamisega seonduvate dokumentide täitmine on ajakulukas. Kümnendik nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjaid ei kasutanud seda seetõttu, et nõuandetoetuse taotlemine oli keeruline ja aeganõudev.

Info ja teavitus

Ükskõik, milline tee nõuandesüsteemi arenguks valitakse, oodatakse koordineerivalt keskuselt infoliikumise parandamist, nt info edastamist kõikidele konsulentidele hoolimata seotusest maakondliku nõuandekeskusega ja paralleelselt maakondlikele nõuandekeskustele. Praegu saavad sõltumatud konsulendid infot maakondlike nõuandekeskustega seotud konsulentide kaudu ja maakondlikud nõuandekeskused ei oma ülevaadet, kes maakonna konsulentidest milles osaleb.

Nõuandeteenust kasutanud mahetootjad leidsid, et üldjoontes on teenus hästi kättesaadav. Teiselt poolt märkisid nõuandeteenust mittekasutanud mahetootjad, et nõustamist ei kasutatud, kuna ei teatud kust ja kuidas nõu saab. Samuti ei leitud otsimise tulemusel vajaliku valdkonna konsulenti. Selleks, et tõsta nõuandeteenuse kasutajate hulka tuleb informatsiooni nõustamise kohta veelgi enam levitada, kasutades selleks sihtrühmale sobivaid kanaleid. Üldiselt eelistavad vanemaealised informatsiooni saada publikatsioonidest ja nooremaelised internetist. Mahetootjatele on loodud mitmeid portaale. Alustades Põllumajandusministeeriumi veebilehest võib öelda, et isegi kogunud interneti kasutajatel on raskusi jõudmaks mahetootmist ja nõuandeteenust puudutava teabeni. Uuringust selgus, et ligi pooled mahetootjad ei ole kasutanud Eesti põllu- ja maamajanduse nõuandeteenistuse portaali pikk.ee. Pigem leiavad mahetootjad olulist informatsiooni Mahepõllumajanduse Sihtasutuse hallatavast portaalist www.maheklubi.ee, PRIA-st, Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskuse koduleheküljelt, Maamajanduse Infokeskuse portaalist www.maainfo.ee vm portaalidest. Mahetootjatele suunatud info nõuandeteenusest võiks üleval olla kõikidel ülalnimetatud lehekülgedel või vähemalt viited-lingid, kust mahetootja oskaks otsida. Lühiinfo kõigi Eestis tegutsevate mahevaldkonna konsulentide kohta (CV, töökogemus, valdkonnad, kontaktid, soovitajad) võiks internetis olla koondatud lehele, mida mahetootjad enim kasutavad, samuti kohtades, kuhu mahetootjad kõige tõenäolisemalt pöörduvad või kuhu kokku tulevad, nt maakondlikes nõuandekeskustes ja kohustuslike koolituste toimumiskohtades. Maakondlikud nõuandekeskused saavad kindlasti olla veelgi aktiivsemad enda teenuste reklaamimisel ja nähtavaks tegemisel (nt teenuste tutvustamise infopäev mahetootjatele jms).

Lisaks vajaksid nii mahetootjad kui konsulendid toimivat koolituskalendrit (kas hästitoimivat ühist või eraldiseisvaid kalendreid), kus oleks kirjas kõik koolitused, infopäevad, seminarid, praktikumid, väliskoolitused jms, et vältida sündmuste ajalist kattuvust.

Nõustamisvajadus

Kuna mahepõllumajandustootjate nõuandevajadus lähiaastatel pigem suureneb, siis võiks mahenõustamisvaldkondi ja eri valdkondade nõustajaid olla rohkem (nt mahenõustajad töötlemise, toidutehnoloogia alal jms). Oluline on pakkuda nii grupiviisilist kui individuaalset nõustamist, sest mõlemad on vajalikud ja täiendavad teineteist

Nõuandeteenuse ja koolituste pakkumisel ning toodete väljatöötamisel võiks senisest enam arvestada erinevate vajadustega mahetootjate sihtrühmi: huvilised, kes alles soovivad hakata tegelema mahetootmisega või alustavad mahetootjad; mahetootjad, kes tegelevad tootmisega ainult oma tarbeks; oma toodangut turustavad mahetootjad.

Lähiaastatel vajatakse nõuandeid ja konsultatsioone nii mahetoodangu tootmise, käitlemise kui ka töötlemise alal. Kõige enam vajatakse küsitluse kohaselt taime- ja loomakasvatusalaseid nõuandeid. Väljendati soovi mahetootmist suurendada, laiendada, efektiivsemaks muuta, tooteid arendada, valida sobivaid kultuure ja tõsta toodete kvaliteeti. Taimekasvatajaid vajaksid nõuandeid taimekasvatuse aluste ja planeerimise, kasvatustehnoloogiate, sortimendi arendamise, umbrohu, taimehaiguste ja -kahjurite tõrjeks sobiva agrotehnika ja külvikorra rakendamise, mahevätiste ja -taimekaitsevahendite, mullaviljakuse taastamise, viljavaheldus- ja külvikorrplaani koostamise, maheseemnete kasvatuse ja ostuvõimaluste kohta jne. Loomakasvatajad aga tõuaretuse, sõnnikumajanduse, loomade tervishoiu, teavet lubatud söötade ja söödalisandite ning nende üle arvestuse pidamise kohta, veterinaaralaseid koolitusi, lüpsilehmade proteiinivajaduse rahuldamise, piimakarja ülemineku kohta vabapidamisele jne. Samuti sooviti nõu saada põllumajandushoonete ehitamise ja põllumajandustehnika valiku osas – kuidas ehitada mahetootmisega sobivaid hooneid ja ruume ning valida sobivaim tehnika.

Mahetootmise suuremateks probleemideks on turustus, hinnakujundus ja töötlemine. Eesti Põllu- ja Maamajanduse Nõuandesüsteemi Arengukava aastateks 2012-2020 üheks strateegiliseks eesmärgiks on tootmisahela (tootmine-töötlemine-kaubandus-tarbija) arendamine ja tugevdamine läbi ühistegevuse. Ühistegevus oleks hädavajalik mahesektoris, kus tootjad on valdavalt väikesed.

Mahetoodangu töötlemine ei ole arenenud mahetootmisega samas tempos. Mahetöötlejaid on Eestis vähe, mistõttu müüakse mahetoodang tihti peale tavatoodanguna ja mahetootjal jääb saamata teenitud hinnalisa. Mahetootjaid saaks nõustada nii töötlemisega alustamise, toodete käitlemise, töötlemise ja ühistegevuse kui ka tasuvuse ja jätkusuutlikkuse alal. Mahetootjate endi huvi töötlemise vastu ei ole hetkel suur – seda plaanis lähitulevikus 14% vastanutest. Samas mahetoodangu käitlemise alast nõustamist vajab 29% mahetootjatest. Kui oleks enam konsulente ja nõustajaid mahetoodangu töötlemise (hetkel ei ole üldse) ja käitlemise alal, siis kasvaks ka mahetootjate endi soov nende tegevustega enam alustada. Samuti aitaks kaasa igakülgne riigipoolne valmidus toetada mahetoodangu töötlemist ja ühistegevust selle nimel.

Teine suurem probleem on mahetootjate ja konsulentide hinnangul mahetoodangu turustamine (otsemüük, poed, internet jms). Kuna mahetootjad on valdavalt väiketootjad on raske oma toodangu müümine kokkuostu, turgudel või otse jaekaubandusse. Omavahelise koostöö suurendamine ehk ühisturustamise arendamine piirkonniti võiks olla abiks mahetoodangu realiseerimisel ja aitaks vähendada turustamisega kaasnevat ajalist ja rahalist kulutusi. Senini on omavaheline koostöö olnud veel nõrgapoolne, kuigi headeks näideteks on

mahetoidu ringid nagu OTT²⁷ Nõmme, TÜ Eesti Mahe või Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik, millede teket tuleks soodustada veelgi enam.

Samuti pidasid mahetootjad probleemiks vähest ühistegevust kõrvalteenuste pakkumisel. Väiketootjatel ei ole võimalik ja majanduslikult otstarbekas soetada kõiki masinaid ja seadmeid ning suurfirmad ei taha väiketootjaid tihtipeale ka tasu eest teenindada. Seetõttu oleks väljapääsuks ühistud, keskused või väikefirmad, mis osutaksid maaharimise teenuseid või rendiksid vastavaid seadmeid.

Jätkuvalt vajavad mahetootjad nõu toetustaotluste koostamise, seaduste ja õigusaktide ning finantsmajanduse ja -juhtimise alal.

Mahetootjad ootavad, et nõustamine oleks enam kompleksne ja praktilise suunitlusega. See tähendab, et kui mahetootja pöördub näiteks finantsmajanduse konsulendi poole, siis ta võiks osata mahetootjat muude probleemide esinemisel edasi suunata. Mahekonsulendilt aga oodatakse lisaks tootmisinfole kursis olekut nii majanduse üldiste trendide, maheturu arengusuundade, hinnakujunduse, seaduste ja õigusaktide kui ka toetustaotlustega seonduvaga. Soovitakse enam nõustajaid, kes omaksid nii teoreetilisi teadmisi viimastest teadustulemustest kui ka praktilist kogemust ning oleksid valmis käima talus kohapeal. Ka konsulendid ise töid välja, et neile võiks anda laiemapõhjalisi koolitusi. Samas neid korraldatakse, kuid neil osalemine ei ole levinud. Üheks põhjuseks võib olla see, et konsulentide koolitusi on palju ja need kattuvad ajaliselt.

Mahetootjad ootavad nõuandeid ja koolitusi välislektoritelt, kui Eestis pole pädevaid spetsialiste ning konsulendid enesetäiendamist välismaal. Konsulendid soovivad oma eriala rahvusvahelistel konverentsidel osalemise kompenseerimist (osavõtutasu, sõidukulu, ööbimine). Iseseisva enesetäiendamise ja koolituste kõrval vajavad konsulendid koostööd ja suhtlemist teiste konsulentidega.

Ülaltoodud uuringu tulemused näitavad, et mahetootjad on nõuandeteenusega rahul, saadud teenuse kvaliteet on hea ning konsulendid ja nõustajad tootjaile kättesaadavad. Arvestades mahetootjate lähiaastate nõuandevajadust, on hea nõuandesüsteemi edasi arendada, parandada infolevi ja nõustamise korraldust ning valdkondadest pöörata rohkem tähelepanu turustamisele ja mahetoodangu töötlemisele. Konsulentide koolituskorraldus peaks kindlustama mahevaldkonna konsulentide piisava arvu Eestile vajalikes valdkondades.

²⁷ OTT – otse tootjalt tarbijale